

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESELLEŞME-GÖÇ-YOKSULLUK İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE'DE KADINLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME**

BENGİSU KORKMAZ

TEZ DANIŞMANI:
Prof. Dr. Rengin AK

HAZİRAN-2020

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Bengisu KORKMAZ

03.06.2020

ÖZ

KÜRESELLEŞME-GÖÇ-YOKSULLUK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE KADINLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Korkmaz, Bengisu

Yüksek Lisans, İktisat

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Rengin AK

Haziran, 2020

Küreselleşme; ‘‘Dünyanın farklı bölgelerinde uzak ile yakın mesafeler arasındaki mesafenin göz ardı edilerek, ülkelerin ve insanların birbirine yakınlaşması ve birbirleri ile ekonomik ve sosyal etkileşim halinde bulunmaları’’ olarak tanımlanmaktadır. Günümüz dünyasında küreselleşme yaygın kullanılan bir kavramdır. Ülkeler ister gelişmiş ülkeler veya az gelişmiş olsun bütün ülkeler farklı konularda küreselleşmeden etkilenmektedir. Bu konulardan en önemlisi göç iken diğer bir önemli konu ise yoksulluktur. Dolayısıyla göç ve yoksulluk önem arz etmektedir. Yapılan bazı çalışmalara göre küreselleşme, dünyada yoksulluğu azaltırken bazılarında göre de yoksulluğu arttırmaktadır. Bu çalışmada küreselleşme, yoksulluğu arttıran bir unsur olarak kabul edilmektedir. Artan yoksulluk ile birlikte göçte de bir artış yaşanmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen riskli gruplar sırasıyla kadınlar ve çocuklardır. Bu çalışmada küreselleşme-göç-yoksulluk ilişkisi ortaya konularak Türkiye’deki kadınlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Göç, Yoksulluk, Göçün Kadınlaşması.

ABSTRACT

GLOBALIZATION-IMMIGRATION-POVERTY RELATIONSHIP: A STUDY ON WOMEN IN TURKEY

Korkmaz, Bengisu

Master Degree, Economics

Supervisor: Prof. Dr. Rengin AK

June-2020

Globalization; It is defined as " the distance between distances and distances in different parts of the world, ignoring the distance between countries and people and having economic and social interaction with each other ". Globalization is a widely used concept in today's world. All countries, whether developed or underdeveloped, are affected by globalization on different topics. While the most important of these issues is immigration, another important issue is poverty. Therefore, migration and poverty are important. According to some studies, globalization reduces poverty in the world and increases poverty in comparison to others. In this study, globalization is accepted as a factor that increases poverty. There is an increase in immigration with increasing poverty. Risk groups that are most affected by this situation are women and children, respectively. This study clarifies the relationship of globalization-immigration-poverty aimed to investigate the effects on women in Turkey.

Keywords: Globalization, Migration, Poverty, Womanhood of Migration Page.

ÖNSÖZ

Beni bu yaşıma kadar getiren, eğitim ve öğretim hayatım boyunca desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen anneme, bana her daim eğitimime devam etmemi söyleyen ve bu günleri görebilseydi benimle gurur duyacağına emin olduğum anneanneme, her zaman yanımda olan ve destekleyen ablama, manevi desteklerini hiç eksik etmeyen Eshabil ŞENER ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Beni yönlendiren, deneyimleriyle aydınlatan, bilgileriyle zenginleştiren ve sabrı ile bu yolu birlikte yürüdüğümüz sevgili Hocam olmasaydı böyle bir çalışma gerçekleştirilemezdi. Beni destekleyen, emeğini ve zamanını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Rengin AK'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ve Tüm Kadınlara...

Bengisu KORKMAZ

03.06.2020

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	ix
KISALTMALAR	xv
TABLolar.....	xvii
ŞEKİLLER	xix
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME-GÖÇ-YOKSULLUK İLİŞKİSİ.....	3
1.1. Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi.....	3
1.1.1. Küresel Yoksulluğun Nedenleri.....	9
1.1.2. Küresel Yoksulluğun Niteliği ve Boyutları.....	14
1.1.2.1 Az Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları	17
1.1.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları	21
1.1.2.3. Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları.....	24
1.1.3. Küreselleşmenin Yoksulluğa Etkisi	29
1.1.3.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği	29
1.1.3.2. Emek Piyasasındaki Değişim.....	33
1.1.3.3. Çevresel Bozulma	34
1.1.3.4. Kentsel Yoksullukta Artış.....	36
1.2. Küreselleşme ve Göç İlişkisi	37
1.2.1. Göçün Sebebi Olarak Küreselleşme.....	38
1.2.2. Küreselleşme ile Değişen Göç Olgusu.....	39
1.2.3. Küreselleşme ve Göçün Devamlılığı Sorunu	40
1.2.4. Göçün Kadınlaşması	42
1.3. Göç ve Yoksulluk İlişkisi	43
1.3.1. Yoksulluk Nedeni Olarak Göç.....	44
1.3.2. Yoksulluğun Göçe Engel Olması.....	44
1.3.3. Göçün Yoksullaştırıcı Etkisi.....	45

1.3.4. Göç Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması	45
1.3.5. Göç, Yoksulluk ve Kadın	45

2. BÖLÜM

GÖÇÜN KADINLAŞMASI.....49

2.1. Göç ve Toplumsal Cinsiyet	49
2.2. Göçün Kadınlaşması	51
2.3. Göçün Kadınlaşmasına İlişkin Teorik Yaklaşımlar	53
2.3.1. Sembolik Etkileşim Yaklaşımı	53
2.3.2. Marksist Yaklaşım	53
2.3.3. Feminist Yaklaşımlar	55
2.4. Kadın Göçünün Sınıflandırılması	55
2.4.1. Zorlayıcı Dış Etkenlerden Bağımsız Göçler.....	56
2.4.1.1. Kadın Emek Göçü	56
2.4.1.2. Aile Birleşmesi Yoluyla Kadın Göçü.....	57
2.4.1.3. Evlenme Amacıyla Kadın Göçü.....	57
2.4.2. Zorunlu Kadın Göçü.....	58
2.4.2.1. Mülteci ya da Sığınmacı Göçü.....	58
2.4.2.2. İnsan Ticareti Olarak Kadın Göçü	59
2.5. Göçmen Kadın Emek Piyasası.....	60
2.5.1. Ev Hizmetlerinin Küreselleşmesi ve Kadın Göçü	61
2.5.2. Bakım Sektöründe Göçmen Kadın Emeginin Yükselişi	62
2.5.3. Aile ve Göçmen Kadın Emegi İlişkisi.....	63

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE YOKSULLUK BAĞLAMINDA KADIN.....65

3.1. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının İş ve İstihdam Durumu	66
3.2. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sosyal Çevreye (Kente) Uyumu	70

3.3. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Eğitimi ve Eğitim Hizmetlerine Erişimi.....	72
3.4. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Cinsiyeti Üzerine Etkisi.....	74
3.5. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sağlığı ve Sağlık Hizmetlerine Erişimi.....	77
3.6. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sosyal Dışlanması	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	89

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
Akt	:Aktaran
AR-GE	:Araştırma ve Geliştirme
BM	:Birleşmiş Milletler
DSÖ	:Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GDI	:Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi
GEM	:Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Endeksi
GSMH	:Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	:Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	:International Monetary Fund
OECD	:Organisation for Economic CO-operation and Development
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UN	:United Nations
UNCTAD	:United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	:United Nations Development Programme
UNICEF	:United Nations International Children's Emergency Fund
UNODC	:United Nations Office on Drugs and Crime
vb	:Ve Benzeri
vd	:Ve Diğerleri
yy	:Yüz Yıl
WHO	:World Health Organization

TABLÖLAR

Tablo 1: Bölgesel Dağılımlarına Göre Az Gelişmiş Ülkeler	18
Tablo 2: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk Göstergeleri	19
Tablo 3: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Okur Yazarlık Oranları	19
Tablo 4: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Bebek Ölüm Oranları.....	20
Tablo 5: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Kadın ve Erkek İşsizlik Oranları	20
Tablo 6: Gelişmekte Olan Bölgelerde Kişi Başı Gayri Safi Milli Hasıla ...	21
Tablo 7: Gelişmekte Olan Bölgelerde Doğumda Beklenen Yaşam Süresi.	22
Tablo 8: Gelişmekte Olan Bölgelerde Bebek Ölüm Oranları	22
Tablo 9: Gelişmekte Olan Bölgelerde İşsizlik Oranları (%)	23
Tablo 10: Çeşitli Ülkelerin GINI Katsayısı.....	32

ŞEKİLLER

Şekil 1: Gelişmekte Olan Bölgelerde Okur Yazarlık Oranları	23
Şekil 2: G20 Ülkelerinde Yoksulluk Oranları	24
Şekil 3: G20 Ülkelerinde İşsizlik Oranları	25
Şekil 4: G20 Ülkelerinde Genç İşsizlik Oranları	26
Şekil 5: G20 Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği	27
Şekil 6: Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	28
Şekil 7: Lorenz Eğrisi	31
Şekil 8: İnsan Kaçakçılığı Mağdurlarının Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	60
Şekil 9: Ekonomik Durum ve Sağlık İlişkisi	78

GİRİŞ

1990 sonrası dönemde küreselleşme, akademik literatürde sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşme kavramı ekonomide, siyasette, sosyal politikada ve kültürel alan gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Dünyada küreselleşme eğilimleri artarken, yoğun nüfuslu bölgeleri bu değişime ayak uyduramamış birçok ülkede dengesizliğe neden olmuştur. Günümüzde küreselleşme bireylerin yaşamlarına etki eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her alanda etkili olan küreselleşmeden kaçmak mümkün olmamaktadır. Bu etki alanının genişliği küreselleşmenin sonuçlarına maruz kalınmasının da sınırını belirlemektedir.

Bütün dünya küreselleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarından etkilenmektedir. Bazı ülkeler küreselleşmeden olumlu etkilenirken, bazı ülkeler ise olumsuz yönleriyle karşılaşmışlardır.

Küreselleşme daha çok ekonomik yoksulluk ile kendisini göstermektedir. Nüfusun yoğun olduğu bölgelerde küreselleşme pek çok soruna neden olmaktadır. Bu çalışmada, küreselleşmenin göç ve yoksulluk üzerinde meydana getirdiği olumsuz sonuçları ve Türkiye'deki kadınlar açısından etkilerinin neler olduğu incelenmiştir.

Her alanda etkili olan küreselleşme, göç ve yoksulluğu da etkilemesi ile göçte de artış yaşanmaktadır. Küreselleşme bazı ülkelerin zenginleşmesine neden olurken bazı ülkelerinde yoksullaşmasına neden olmuştur. Yoksullaşan insanların tek umudu göç etmek olmuştur ve dolayısıyla bu durumdan en fazla etkilenen gruplar ise çocuklar ve kadınlar olmuştur.

Yirminci yüzyıl, kadın göçünün artmasında dönüm noktası oluşturur. Son yıllarda göç hareketleri artmakta, çeşitlenmekte ve kadınlaşmaktadır. Günümüzde kadınlar tüm göçmenlerin yaklaşık yarısını oluştururlar. Kadınların göç sürecinde giderek daha aktif olmalarından dolayı bu durum “göçün kadınlaşması” olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların sadece göç sürecinde değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel hayat içerisinde yaşadığı pek çok sorun bulunmaktadır. Bu çerçevede küreselleşmenin göç ve yoksulluğa etkisi ile göç eden kadınların neden ve nasıl göç ettikleri, göç sürecinde ve sonrasında hangi zorluklarla karşılaştıklarına cevap aranmıştır.

Birinci bölümde, küresel yoksulluğun nedenleri, niteliği, boyutları ve küreselleşmenin yoksulluğa nasıl etki ettiği incelenmiştir. Çalışmada küreselleşme ve göç ilişkisi ile göç-yoksulluk ilişkisine değinilmiştir.

İkinci bölümde, göçün kadınlaşması başlığı altında göç ve toplumsal cinsiyete, göçün kadınlaşmasına ve göçün kadınlaşmasına ilişkin teorik yaklaşımlar, kadın göçünün sınıflandırılması ve göçmen kadın emek piyasası incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise göç ve yoksulluk bağlamında kadının istihdam durumuna, sosyal çevreye uyumuna, eğitim ve eğitim hizmetlerine erişimine, kadının cinsiyeti üzerine etkisine, kadının sağlığı ve sağlık hizmetlerine erişimine ve kadının sosyal dışlanması incelenmiştir. Sonuç bölümünde de genel bir değerlendirme ile çözüm önerilerine yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME-GÖÇ-YOKSULLUK İLİŞKİSİ

1.1.Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi

Küreselleşme ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok üzerinde durulan konu küreselleşme kavramının tanımı olmuştur. Literatürde yapılan çalışmalarda çok sayıda küreselleşme tanımı ile karşılaşmakta ve bu tanımın çalışmayı yapan kişinin bakış açısına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Küreselleşme en yalın şekli ile; Dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerin ve insanların birbirine yaklaşması ve birbirleri ile ekonomik ve sosyal etkileşim halinde bulunmaları olarak tanımlanabilir (Bayar, 2008: 25), Kıvılcım, 2013: 219). Literatürde de küreselleşmenin birçok tanımı yapılmaktadır. Bunlar:

- Modelski, küreselleşmeyi “dünyanın büyük medeniyetleri arasındaki artan bağlantının tarihi” olarak tanımlamıştır (Kürkçü, 2013: 1).
- Gezin’e göre küreselleşme; “toplumların siyasal yönetimi ve yönetim politikaları, ideolojisi ve kültürleri üzerinde uluslararası sermayenin ekonomik politikası, kültürü, ideolojisi ve ideolojisinin egemenliğini kurması ve geliştirmesi” olarak tanımlanmaktadır (Gezin, 2005: 10).
- Başka bir tanımda ise küreselleşme; “küreselleşme hangi alanda olursa olsun ekonomiden sanata, bilimden iletişime herhangi bir çalışmada, yapımda, üretimde dünya çapında geçerliliği, öncülüğü olan normların ölçütlerin dikkate alınması ya da benimsenmesi; dünyaya açılarak ulusallığın, yerelliğin reddedilmeksizin dışına çıkılması ve evrensellelikle bağdaştırılması” olarak ifade edilmektedir (Gezin, 2005: 10).
- Türk Dil Kurumu’na göre de küreselleşme; “küreselleşme durumu, globalleşmektir” (TDK, 2019).

- Şahin'e göre ise ekonomik küreselleşme; "*dünya ekonomileri arasında üretim, dağıtım ve mal ve hizmetlerin kullanımının entegrasyonu*" şeklinde tanımlanmıştır (Şahin, 2005: 125).

Yapılan tanımlamalar incelendiğinde; küreselleşme kavramının net bir tanımının olmadığı görülmektedir. Araştırmacıların her birinin dünya görüşleri, ideolojileri ve farklı bakış açıları olduğu için küreselleşme tanımlarını kendi sübjektif bakışlarını dikkate alarak yaptıkları ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme, statikten çok dinamik ve değişken olup her geçen gün toplumları etkisi altına almakta ve bu sayede yapısı sürekli bir biçimde değişmektedir. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere küreselleşme çok boyutlu bir kavramdır. Birçok araştırmacı tarafından küreselleşme ekonomik bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşmeyi sadece ekonomik açıdan değerlendirmek kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Fakat küreselleşme sadece ekonomik bir süreç olmadığından aynı zamanda siyasi, kültürel ve sosyal yönleri de önem arz etmektedir (Kıvılcım, 2013: 221). Küreselleşmenin etki alanına bakıldığında insan ve insan toplulukları arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Bundan dolayı küreselleşme ekonomik, siyasi, sosyal, eğitim ve sağlık boyutlarına da sahip olduğu söylenebilir.

1944 yılı temmuz ayında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Breetton Woods kasabasında Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı gerçekleştirilmiş ve bu konferansın bir sonucu olarak IMF ve Dünya Bankası kurulmuştur. II. Dünya Savaşından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin gözetiminde IMF ve Dünya Bankası'nın ve GATT gibi uluslararası anlaşmanın hayata geçirilmesi küreselleşme sürecini hızlandırmış ve 1950 ve 1960'lı yıllarda bu kuruluşların da faydasıyla yeni bir küreselleşme dalgası meydana gelmiştir. Bu kuruluşların amacı II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu felaketlerin ardından, Avrupa'yı yeniden kurabilmek ve dünyayı ekonomik bunalımdan kurtarmak amacıyla finans sağlamaktır.

Küresel istikrarı korumak amacıyla kurulmuş olan IMF'nin görevi küresel krizlerin oluşmasını önlemektir. IMF gerektiği zaman, ekonomik krizlerle yüz yüze olan ülkelere likidite temin etmektedir.

GATT uluslararası ticareti engelleyen tarifelerini azaltmada kısmen başarılı olsa da Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi çok fazla yetkileri olan bir kuruluşa gereksinim olmuştur. Az gelişmiş olan ülkeleri küreselleşme sürecine katabilmek amacıyla ve ülkelerin yeni pazarlara daha rahat açılabilmesi için Dünya Ticaret Örgütü, 7 yıl süren görüşmeler sonucunda 1995 yılında faaliyete geçirilebilmiştir (Göngen, 2013: 125-129).

IMF, DTÖ ve Dünya Bankasının küreselleşmenin esas aktörleridir. Bu kuruluşların önerdiği veya dayattıkları politikalar birbirini tamamlamakta ve benzer amaçlara hizmet eden uygulamalar olarak nitelendirilmektedir. Genel anlamıyla bu uygulamalar gelişmiş olan ülkelerin menfaatleri doğrultusunda şekillendiğinden dolayı yoksulluğu da olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Memiş, 2014: 152).

Küresel düzenin ana taşlarından biri olan DTÖ, birtakım önemli alanlarda az gelişmiş ülkelerdeki hareket alanlarını kısıtlayarak yeni denetim mekanizmalarının oluşmasında ciddi rol almaktadır. DTÖ, liberalleşme eğilimini mal ticaretinin ötesinde hizmet ve dış ticaret ile ilgili hakları, yatırım alanlarına doğru genişleterek etkili bir güç ile ortaya çıkmaktadır. DTÖ aynı zamanda az gelişmiş olan ülkelerin dış ticaretine, yabancı kapital yatırımlarına ve teknoloji akımlarının açık konuma getirilmelerini sağlayarak, çok uluslu şirketlerin hareket alanlarındaki engelleri de ortadan kaldıran kuruluş olarak değerlendirilir (Şenses, 2004: 3-4).

İktisadi sorunları olan ülkeler IMF ve Dünya Bankası kredilerinden faydalanmak istedikleri zaman, bu kurumlara başvururlar. Bu kredilerde izlenen politika esasında “şartlılık” ilkesine dayanır. “Şartlılık”, kredi alabilmek amacıyla borç alan ülkelerin zorunlu oldukları politikalarıdır (Memiş, 2014: 153).

Dünya Bankası, yoksulluk sınırının altında kalan ülkelere kaynak, teknik yardım ve politika teklifleri sağlayan kalkınma hedefli bir kuruluştur. Dünya Bankası binasının girişinde “*Hayalimiz yoksulluğun olmadığı bir*

dünyadır” cümlesi dikkatleri çekmektedir (Stiglitz, 2002: 45). Dünya Bankasının esas amacı sefaletin ortadan kaldırılmasıdır. Fakat Dünya Bankası’nın izlemiş olduğu politikalarından dolayı yoksulluğu ne ölçüde azalttığı konusunda çok çeşitli değerlendirmelere neden olmuştur. Banka’nın yoksulluk ile ilgili birtakım politikaları ve yapısal uyum programları tenkit edilmekte ve uygulanan bu politikaların yoksullara daha da yoksulluk getirdiği belirtilmiştir. Bir kısım iktisatçılar yapısal uyum programlarının büyümeyi sağlamadığını, yoksul olanların bu programlardan marjinal olarak faydalandığını ifade etmişlerdir. Kimi iktisatçılarda 1980’li yıllardan itibaren IMF ve Dünya Bankası’nın geliştirmekte olan ülkelere sunulmuş bu programların yüz milyonlarca kişinin fakirleşmesine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca yapısal uyum programları büyük oranda ulusal paraların dengesizleşmesine ve geliştirmekte olan ülkelerin ekonomilerinde kötü tesirlere sebep olmaktadır (Uzun, 2003: 161-162).

IMF ve Dünya Bankası uzun yıllardır süregelen, ticaretin serbestleştirilmesi, fiyatların kontrolünün kaldırılması, özelleştirme ve bütçe harcamalarının kısıtlanması gibi politikaları az gelişmiş ve yoksul olan ülkelere empoze etmektedirler. IMF ve Dünya Bankası tarafından su ve alt yapı gibi kamusal hizmetler için dayattığı bu uygulamalar, bu hizmetlerin yabancı şirketlerce yapılmasının önünü açmaktadır. Bu hizmetler, yabancı firmalarca ticari fiyatlarla piyasaya gireceği için fakir halk çok fazla yüksek fiyatlarla karşılaşacaktır. Böylece mal ve hizmetlere ulaşmak daha da zorlaşacak ve halk günden güne yoksullaşacaktır (Memiş, 2014: 154).

IMF ve Dünya Bankası olanaklarından faydalanmak isteyen az gelişmiş ülkelere empoze edilen yapısal uyum programları, hazır olarak sunulmaktadır. Bu programların parçası olan tarımsal reformlar, IMF’in önceliklerindedir. IMF ve Dünya Bankası yetkilileri, ülkeleri buldukları sorunlardan kurtarabilmek için tarımsal reformlara odaklanmaktadır. Dünyadaki yoksulların %70’i kırsal bölgelerde yaşamını sürdürmektedir. Tarımsal alanda ortaya çıkacak bir gelişme, tarımsal iş olanağı yaratarak tarımsal istihdamı uyararak yoksul kişilerin gelirlerini de arttıracaktır. Ancak IMF ve Dünya Bankası tarafından teklif edilen programlarda, tarıma yönelik desteklerin kaldırılmasında ısrar edilmektedir. Gelişmiş olan

ülkelerin kendi tarım sektörlerindeki çalışmaları DTÖ kurallarına karşın desteklerken, az gelişmiş ülkeler yapısal uyum programlarından dolayı tarıma vermiş oldukları desteklerden vazgeçmek zorunda bırakılmaktadırlar (Memiş, 2014: 155).

Tarımsal desteklerin ortadan kaldırılmasıyla devletin üzerindeki yükün kalkacağı, bütçede tasarruf yapılacağı ve piyasa ekonomisi içinde güçlülerin yaşayacağı, rekabet kurallarına uyum sağlayamamış olan kişilerinde piyasadan çekileceği düşünülebilir. Fakat asıl problemler bundan sonra başlamakta (Minibaş, 2001: 21). Çünkü IMF programı uygulanan az gelişmiş ülkelerin tarım sektöründe çalışanların başka sektörlerde istihdam olanakları bulunmamaktadır. Bu durumda tarım sektöründe zor geçinen bireyler tarım sektöründen koparılınca büyük kentlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu göçler sonucunda büyük kentlerde birçok toplumsal sorun ortaya çıkmakta ve dolayısıyla da yoksulluğun daha da derinleşmesine sebep olmaktadır.

IMF ve Dünya Bankası kanalıyla gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkelerin tarımsal faaliyetlerini zora sokarak kendi tarımsal ürünleri için yeni pazarlar açmaktır. Gelişmiş ülkelerdeki üreticilere uygun olmayan dünya fiyatları az gelişmiş ülkelere dayatılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki üretim yapan insanların elinde olan ve pazarda oluşan fiyatlar arasında meydana gelen farkı devlet karşılamaktadır. Bu durum IMF programlarını uygulamakta olan ülkelerdeki üreticileri dünya fiyatları şeklinde dayatılan fiyatlara mahkûm etmek, üretimi sürdürülemez bir duruma dönüştürmektedir (Oyan, 2001: 33-34). 1970'li yıllarda Afrika ülkelerinde bu politikalar uygulanmıştır. Nitekim uygulanan bu politikalar sonucunda dönem başı itibariyle Afrika, besin gereksiniminin %20'sini dışarıdan alırken, 10 yıl sonrasında yarısını dışarıdan almak durumunda kalmıştır (Memiş, 2014: 155).

IMF ve Dünya Bankası uygulamalarında eğitim, sağlık ve toplumsal alanlar ile ilgili politikaların az gelişmiş ülkelerde ön plana çıktığı görülmektedir. Fakat toplumsal içerikli politikalar diğer ekonomik politikalarla desteklenmediğinden dolayı çok anlamlı bulunmamaktadır. Çünkü Dünya Bankası'nın eğitim kapsamındaki projeleri için destek

kredileri, ilgili projelerin dış finansmanlarında kullanmak amacıyla verilmesinden dolayı bir taraftan krediler için yeni pazar olanakları yaratırken, diğer ülkeler için ekstra borçlar anlamına gelmektedir. Bundan dolayı Dünya Bankası, bu konular için vermiş olduğu destek kredileri ile ilgili ülkelerin kalkınmasından daha çok borç yükünü arttırmasından ve ülkeleri yoksullaştırdığı nedeniyle önemli eleştirilere maruz kalmaktadır (Chossudovsky, 1999: 37).

Genel olarak küreselleşme yoksulluğu arttıran önemli bir süreç olarak ifade edilebilir. Dünyadaki yoksulluğun boyutlarını aşağıda verilen dünya gerçekleri ile görmek mümkündür (Gündoğan, 2008: 44-45).

- Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %50'si yoksulluk içinde yaşamaktadır.
- Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin gayri safi milli hasılası dünyanın en varlıklı üç bireyinin servetleri toplamından daha azdır.
- Yaklaşık bir milyar insan yirmi birinci yüzyıla bir kitap dahi okumadan ya da adını dahi yazamadan girmiştir.
- Dünyada her sene silahlar için harcanmış paranın sadece %1'inden daha azıyla tüm çocukların okula gitme imkânı olabilirdi.
- UNICEF verilerine göre dünyada yoksulluk yüzünden her gün 30.000 çocuk hayatını kaybetmektedir.
- Dünyada temel eğitim hakkından mahrum olan çocuk sayısı 120.000.000'dur.

Bu maddeler arttırılabilir. Ancak bu kadarı dünyanın yaşamış olduğu yoksulluk sorununun boyutlarını açıkça göstermektedir. Tabii ki yoksulluğun bu aşamalara ulaşmasının tek nedeni küreselleşme değildir. Yerel anlamda meydana gelen gelir dağılımı adaletsizliği, işsizlik, enflasyon, doğal afetler gibi çeşitli nedenlerde yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılması 1980-1983 dönüşümüyle başlamıştır. Bu süreç 1989-1990 yıllarında ise tamamlanmıştır.

1990'lı yıllara doğru Türkiye ekonomisi dışa açık bir ekonomi konumuna gelmiştir. Türkiye ekonomisi küreselleşmenin faydalarından yeterli oranda yararlanamazken, küreselleşmenin getirmiş olduğu olumsuzluklardan da kaçamamıştır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber küreselleşme, daha görünür olmuştur. Sosyal hayat içerisinde çeşitli görünümlemlerle sürekli karşılaşılan ve normalleştirilen bir durum haline gelmiştir. Bu normalleştirme yoksulluk problemini çözmek bir yana arttırmakta ve her gün daha da şiddetlenmesine neden olmaktadır (Benli ve Yenihan, 2018: 11). Yoksulluk konusundaki gelişmeler bu tezi desteklemektedir (Şahin, 2005: 132). Türkiye'deki yoksulluğun temel sebepleri arasında uygulanan ekonomik politikalar ve sosyal politikaların başarısız olmaları yatmaktadır.

1.1.1. Küresel Yoksulluğun Nedenleri

Az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar için yeni dünya ekonomik düzeni, yoksulluğu ifade etmektedir. Günümüzde yoksulluk az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler ile bunun yanı sıra gelişmiş ülkeleri de etkisi altına almakta ve büyük bir sosyal sorun haline gelmektedir.

Yapılan son araştırmalarda, yoksulluk sınırında yaşayan bireyler geri kalmış ülkelerde artış gösterirken beraberinde gelişmiş olan ülkelerde de bu oranın artmakta olduğu görülmektedir (Sapançalı, 2001: 126). Küresel yoksulluğun nedenlerine ulaşabilmek için kapitalizmin ana işleyişinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kapitalist sistemin var olma nedeni, sonsuz sermaye birikimidir. Bu sonsuz sermaye birikimi, her şeyin metalaştırılmasına, dünya üretiminin bağımsız artışına ve de karışık bir sosyal iş bölümüne sebep olmaktadır. Birikim yapmanın amacı, kutuplaşan bir dağıtım sistemini varsaymaktadır. Kapitalist üretimin ana güdüsü, artı-değer üretimi oluşturmaktadır. Sermaye birikimi ise, artı-değerin sermayeye dönüştürülmesi ile oluşmaktadır (Wallerstein, 2000: 135).

Kapitalist toplum, sadece metalar üretmek ile kalmıyor aynı zamanda toplumun en üst ve en olgun biçimini de oluşturur. Bazı metaların değiş tokuşu ile ekonomik hayat düzenlenir. Kullanım ve değişim değerleri olan metalar, kullanım değerlerinden daha çok değişim değerleriyle ilgilidirler.

Özel kâr kapitalist ekonominin motorunu oluşturur. Metalar satılabildiği takdirde kâr oluşur. Böylece değişim değeri, üretimin yönlendirici ölçüsü konumuna gelir (Duhm, 1996: 58-59).

Kapitalizm, gelirlerin karşılıklı olarak bağımlılığına ve tüm insanların beğenilerinin de standartlaşmasına sebep olur. Bütün ürünler ile bütün insanlar arasında karşılıklı ilişkiler mevcuttur. Diğer bir ifadeyle, tek bir bütün, sürekli olarak daha sıklaşmakta olan bir döngüyle, bütün ekonomik hayatın ilerleyen toplumsallaşması vardır. Fakat sürekli artan bağımlılık, çarpık biçimde kişisel menfaat eksenini oldukça sert bir biçimde ortaya çıkarır. Kapitalizm, üretimi sınırsız ölçüde genişletme ve etki alanını tüm dünyaya yayarak bütün insanları potansiyel alıcılar konumuna getirme eğilimindedir. Alıcı bulamayan metalar ise ne artı-değeri ne de yatırılan sermayeyi gerçekleştirme imkânı bulabilir. Ticari tıkanıklık, patronları işyerlerini kapatmaya zorlamaktadır. İşten çıkarılan işçiler, sadece emeklerini satarak yaşayabildiklerinden ve hiçbir yedeklerinin bulunmamasından dolayı bu durumda ticari tıkanıklığa sebep olduğundan sefaletle karşı karşıya kalmaktadırlar (Mandel, 1998: 55-57).

Marx'ın da dediği gibi, kapitalist üretimin karşısındaki engel sermayenin kendisini oluşturur. Kapitalist, kâr sağlamak için daha verimli çalışır. Bu durumda, sermayenin organik bileşimini arttırdığından, işsizlik şiddetlenir. Artan işsizlik ile birlikte reel ücretler düşer ve sömürü oranını da beraberinde artırır. Diğer stratejilerde şunlardır: Devletin ve sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi, metaların ve artı-değerin bir kaynağı haline dönüştürülmeleri, sosyal adaletsizliği arttıran, ücretleri azaltan ve teşvikleri ortadan kaldıran rekabet ve piyasaların serbestleştirilmesi, sendika güçlerinin zayıflatılmasıyla, sömürü oranının artması gibidir (Cole, 2002: 57). Böylelikle, üretim aşamasında oluşan artık değeri gerçekleştirmek ve fazla üretimden doğan değer kaybından kaçınmak amacıyla sermaye alanını genişletmek zorundadır. Sermaye için en etkili çözüm, dışarıya açılmak ve metalarını değişime sokarak değerlerini gerçekleştirecek pazarlar bulmaktır (Aldemir, 2003: 132-133).

Küreselleşmeyle sermaye-yoğun teknoloji kullanan üretim faaliyetleri merkeze yakın olmuştur. Emek-yoğun teknoloji kullananlar ise çevresel

ekonomilere serpiştirilmişlerdir. Böylece merkezdeki emeğin sendikal gücü kırılmış ve emek-yoğun bölgelerde merkeze kıyasla daha düşük ücretli emek kullanılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu durum merkezdeki sermaye birikimini de hızlandırmıştır. Sermaye, merkez ve çevre bölgelerdeki sendikal gücü kırarak, her türlü üretim teknolojisinde emek payını baskılama gücünü de ele geçirmiştir. İki durumda da açıkça görülmektedir ki, farklı derecelerde yaratılan katma değer içindeki emeğin payı, sermayenin payına göre gerilemiştir. Bu oluşumun da sonunda emek payından sermayeye aktarılan katma değer, merkeze transfer edilmektedir. Bu süreç sonucunda merkez ve çevre ekonomilerde gelir dağılımı bozulurken, mutlak olarak iyileşme yaşanmakla birlikte göreceli yoksullaşmayla karşı karşıya kalmaktadır (Önder, 2001: 2). Bugüne kadar reel kapitalizm dünya ölçeğinde sürekli olarak kutuplaşma yaratmıştır (merkez-çevre zıtlığı). Kapitalist yayılcılığın özünde bulunan bu kutuplaşma, çeşitli görüntülerle toplumsal kutuplaşmaya sebep olmaktadır (Amin, 1993: 68).

Chossudovsky'ye göre; yoksulluğun küreselleşmesi dünya ölçeğinde ucuz bir emeğe dayalı ihracat ekonomilerinin gelişimine destek olmaktadır. Dünya ölçeğindeki düşük ücretli işçiler dikkate alındığında üretim imkanları yüksek boyutlara ulaşmıştır. Buna rağmen, yoksul ülkeler kendi gibi yoksul ülkeler ile ticaret yapmazlar ve kendi ürettikleri mallar içinde pazar oluşturmazlar. Dünya nüfusunun yaklaşık %15'yle sınırlanmış tüketim talebi, daha çok zengin OECD ülkeleriyle sınırlı kalmıştır. Fransız iktisatçı Jean Baptiste Say'ın meşhur önermesine (Say Yasası) aykırı olarak, her arz kendi talebini yaratmamaktadır. Tersine, yoksulluk “düşük üretim maliyetleri” anlamına gelip ve ucuz emek ekonomilerinin de bir “girdi” si olmaktadır (Chossudovsky, 1999: 91).

Sermayenin yoğunlaşması, kapitalist toplumun diğer temel yasalarından birisidir ve tekelleşmelere sebep olur. Yani burjuva sınıfının bir bölümünün yine burjuva tarafından mülksüzleştirilmesi ile proleterleşmesi anlamına gelir. Marx ve Engels “Kominist Manifesto”da, kapitalizmin özel mülkiyeti koruduğu fikrini öne sürmektedirler. Fakat gerçekte onu ortadan kaldırdığını da önemle belirtmişlerdir. Serbest rekabet mücadelesinden

doğan kapitalizm, rekabet olmadan düşünülemez. Serbest rekabet, sermayenin yoğunlaşmasını uyardır. Yoğunlaşma serbest rekabetin tam karşıtını diğer bir ifadeyle tekelleri doğurmaktadır (Mandel, 1998: 48-49).

Günümüzde dev küresel şirketler, her zamankinden daha güçlü olmuşlardır. Büyük şirketlerin sayıları günden güne azalırken, rekabeti ortadan kaldırarak tekelleşme eğilimlerini güçlendirmektedir. Öte taraftan, bazı küreselleşme taraftarları çok uluslu şirketlerin demokrasi elçileri olduklarını öne sürmüşlerdir. Küreselleşme taraftarları, serbest piyasa ile siyasi özgürlükler birbirlerinden ayrılamaz ve bir tanesinin uygulanması kaçınılmaz olarak diğerlerini de getirir demişlerdir. Fakat gerçekler bu savı destekler nitelikte değildir (Ellwood, 2002: 51).

Dış borçluluk sorunu da kapitalizmin dinamikleriyle bağlantılıdır. Dış borçluluk sorunu, az gelişmiş ülkelerin bağımlılığını derinleştiren ve artık aktarımını arttıran bir mekanizma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Konuya arz ve talep yönünden bakıldığında dış borçluluğun gerisinde kapitalist üretim tarzının dinamikleri görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde hiyerarşik ve eşitsiz yapısından dolayı sermaye birikimi yetersizdir. Bundan dolayı az gelişmiş ülkelerin sermaye/kredi gereksinimi daima bir sorun oluşturmuştur (Balkan, 1997: 65).

Yoksul olan ülkelerin borçlandırılması sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasında has bir durum değildir. 19. yy. süresince de borçlandırma söz konusu olmuş fakat o dönemdeki borçlandırılmanın esas amacı, az gelişmiş ülkelerin kapitalizme bağımlı hale gelmesini sağlamaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da borçlandırılma, az gelişmiş ülkelerin emperyalizmden koptıklarını önleme amacı taşımaktadır. Her iki dönemde de borçlanmanın asıl amacı, borç verenler açısından yüksek gelir sanayi ürünleri içinde pazar ve hammaddeleri ucuza temin etme amacı anlamına gelmektedir (Başkaya, 1994: 148).

Kapitalist sistemde, gelişmekte olan ülkelerin daimî olarak borçlandırılması, bu ülkelerin “çevre ekonomisi” olarak kalmalarında önemli rol oynamaktadır. Küreselleşme, kapitalist gelişimin bir evresi olarak düşünüldüğünde, gelişmekte olan ülkelerde dış borçlarında artış

yaşanmış ve bu ülkelerinde gelişmiş ülkelere bağımlılıkları artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda, vergi gelirleri borç faizlerini ödeyememekte ve tekrardan borçlanma durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla yoksullar için harcamalar yapılamadığı gibi, iç borçlar daha da artmaktadır. Ülke içindeki dar gelirlerin yüksek gelirli, ülkeler arasında da dış borçların artışı, yoksul ülkelerin zengin ülkeleri finanse etmesinin yolu açılmaktadır (Aldemir, 2003: 143-144).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin her yıl yayınladığı rapora göre, dünyada yoksulluğun hızlı bir şekilde arttığını ve önlem alınmadığı takdirde dünyanın “zenginler” ve “yoksullar” olmak üzere iki ayrı gruba ayrılacağı ifade edilmiştir (Sapançalı, 2001: 129). Günümüz dünyasında eşitsizlik ve yoksulluk az gelişmiş ülkelerle birlikte gelişmiş ülkeleri de etkisi altına almıştır. Bundan dolayı yoksulluk küresel bir görünüm kazanmıştır. Dünyanın en zengin ülkesi konumunda olan ABD’de günümüzde 30 milyon insan açlık sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla ABD’nin bütün gelişmişliğine rağmen, yoksulluk açısından değerlendirildiğinde gelişmekte olan ülke koşullarını andırmaktadır (Sapançalı, 2001: 131).

Küresel yoksulluğa insani gelişme göstergeleri açısından bakıldığında yeryüzünde 500 milyondan fazla kişi açlık sınırı ile karşı karşıya kalmakta ve yüz milyonlarca kişi sağlık hizmetlerinden yoksun olup, 300 milyon civarında çocuk da okula gidememektedir (Sapançalı, 2001: 134). Halen dünyanın birçok bölgesinde insanlar sağlıklı içme suyuna sahip değildir.

Küreselleşmeyle birlikte ekonomik açıdan büyüme önemli avantajlar ve imkanlar sunmaktadır. Fakat sosyal açıdan değerlendirildiğinde işlerin hiç de beklendiği gibi olumlu olmadığı görülmektedir. Hemen hemen her ülkede eşitsizlik, güvensizlik, dışlanmışlık ve özellikle yoksulluk çözümlenebilmesi güç birer problem haline gelmektedir. Bu sorunlar ulusal ve yerel boyuttan daha çok küresel bir boyut kazanmıştır. Yoksulluk nerede olursa olsun bütün insanlık için bir tehlike arz etmektedir.

1.1.2. Küresel Yoksulluğun Niteliği ve Boyutları

Yoksulluk kavramı küreselleşmeyle birlikte daha derin bir anlam kazanmıştır. Bundan dolayı yoksulluğun niteliği ve boyutları da küreselleşmeyle paralel olarak değişim göstermiştir. Kapitalizmin giderek güçlü bir hal alması yoksulluğu da kaçınılmaz hale getirmiştir. Yoksulluğun değişimi, sadece toplumsal ilişkilerin kopması değildir. Aynı zamanda yeni mekanizmaların denetimini de sağlamaktadır (Escobar, 1995: 22).

Yoksulluk, her zaman toplumda toplumsal bir problem olarak görülmüştür. Rohnema'ya göre yoksulluğun küreselleşmesi, 1945 yılı sonrasında dünyanın üçte ikisinin yoksullaşmasından miras kalmıştır. Yoksulluk, nakit ve maddesel servet açısından zenginlik yoksunluğu olarak tanımlanıyorsa yoksul ülkeler içinde ekonomik açıdan daha avantajlı refah koşullarına ilişkin tanımlar hale getirir. Yoksulluğun bu ekonomik tanımı yıllık kişi başı geliri oluştururken bir ölçüt olmuştur. 1948 yılında Dünya Bankası'nın yıllık kişi başı geliri 100 doların altında olan ülkeleri “yoksul” kabul etmiştir. Bunun sonucunda dünyanın üçte ikisi yoksul tanımına girmiştir. Bu sorunun çözümü içinde ekonomik büyüme gerekli görülmüştür (Escobar, 1995: 23-24).

1960 ve 1970'li yıllarda yoksulluk, yaşanmakta olan toplumsal olgular için yeterliyken, 1990'lı yılların dünyasında daha çok rahatsız, acımasız bir olgunun gelişmesi karşılığında yeterliliğini kaybetmiş bulunmaktadır. Yeni olgu tanımlanırken “dışlanma” kavramı kullanılabilir. Küreselleşmeyle birlikte yeniden yapılanan teknolojiyle dünya ekonomisine uyum sağlayamamış gruplar ve bireyler daha kolay dışlanabilmektedirler (Tekeli, 2000: 144). Sosyal dışlanmanın en mutlak tanımı; *bir toplumda genel kabul görülen kültürel, çevre, vatandaşlık ve sosyal uyum paradigmasına dayanır*. Bu yapı da bireylerin aidiyet ve üyelik duygularını belirlerken, topluma da dahil olma ve toplumdaki dışlanmanın ne olduğu algılayışlarına da bağlı olmaktadır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında sosyal dışlanma, daha çok uzun dönemli işsizlik, çalışmayla ilgili hakların yokluğu ve eski refah devletiyle sosyal bağların bozulmasıyla kendini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise daha çok işgücü piyasalarının düzenlenmesiyle olmaktadır. Bu tür kırılmalı toplumlarda sadece sosyal

haklarla ilgili olmayıp, sivil ve politik hakların uygulanması ile de alakalıdır (Aldemir, 2003: 155).

Yoksulluğa sosyal dışlanma açısından bakıldığında, yoksulluk sadece ekonomik dışlanma ile ilgili olmayıp, sosyal ve politik dışlanma sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu iki tür dışlanmada yoksulluk için farklı anlamlar içermektedir. Örneğin; benzer gelire sahip iki farklı hanehalkını içeren A ve B olsun. A ve B yoksulluk açısından eşit seviyede olmasına rağmen seslerini duyurma bakımından farklılık göstermektedirler (Örneğin, ABD’de yoksul siyah hanehalkı ve yoksul beyaz hanehalkı). A grubu birtakım sebeplerden dolayı kronik olarak yoksul kalma konusundaki zararı B grubundakilere oranla daha fazladır. Bu durumun bir sebebi, yoksul olan beyazların seslerini duyurmalarından yarar sağlamalarıdır. Aynı zamanda, yoksul olan beyazlar, yoksulluktan kurtulabilmenin yolları konusunda beyazların bilgi ağlarına da ulaşabileceklerdir. Buradan da anlaşılacağı gibi küreselleşmeyle birlikte gelen yoksulluk olgusu, siyasal katılımı da engelleyerek demokrasi içinde bir engel oluşturmaktadır. Diğer taraftan yoksul olmayan fakat seslerini duyurmaları bakımından farklı olan C ve D olsun. Şu an yoksul olmayan bazı grupların (Grup C) düşük sosyo-politik gücünden dolayı yoksul olma ihtimali Grup D’ye kıyasla daha fazladır. Düşük sosyo-politik güce sahip bireylerin birçok kategorisi bulunmaktadır. Örneğin; sadece siyah olmayıp, yaşlı ve kadın işsiz yoksulluktan zarar görme ihtimali de bu oranda artacaktır (Aldemir, 2003: 156).

1990’lı yılların başında kalkınan dünya ekonomisinde, iki tür yoksulluk ortaya çıkmıştır. Bir taraftan sayıları görece olarak azalmayan, daha çok nakdi gelir azlığına dayalı olan geleneksel yoksulluk, diğer tarafta ise daha önceden yoksul olmayan, yeni ekonomik ve sosyal yapılanmanın dışlanması sonucu yoksullaşanlar olarak ifade edilebilir (İnsel, 2001: 62-63).

Bauman’a göre, tüketim toplumlarındaki seri imalat, yoksulları defolu tüketicilere çevirmektedir. Bu da yoksulları, toplumsal bakımdan faydalı bir işlevden yoksun duruma sokmak, toplumsal konumlarını ve iyileşme ihtimallerini geniş ölçüde etkileyen sonuçlar doğurmaktadır. Bu çerçevede “yoksul olmak”, bir zamanlar anlamını işsiz olmaktan aldıysa da bugünkü

anlamını da gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkelerdeki yeterli miktarda tketemiyor olma durumundan almaktadır (Bauman, 1999: 10).

Dünyanın her bölgesindeki hedef, en fazlasını üretmek ve en fazlasını tkettir. Tüketimi gösteren rakamlar, gelişmenin kriteri olarak ele alınmaktadır. Gerçekten de iki dizge arasındaki yarışma, ‘‘Kim daha iyi bir hayatı gerçekleştirecek?’’ sorunundan daha çok ‘‘Kim daha yüksek bir tüketim seviyesine erişebilecek?’’ sorununa odaklanır gibi gözükmektedir. Bunun sonucunda birey, kendini daha açgözlü ve edilgen bir tketicisiye dönüştürmektedir. Metalar, insanların yetkinliklerine hizmet etmek üzere sağlanmamakta, tam tersine insanlar üretici ve tüketicisi olarak metaların hizmetkrları haline gelmektedirler (Fromm, 1996: 192).

Bugün gelinen aşamada yoksulluğun artması ve derinleşmesi kapitalizmin varlığını tehdit eder durumdadır. Yoksullar, kendilerini dışlanmış hissederek, toplumunda kendileri üzerinde yarattıkları etkiye bağlı olarak ‘‘tepki’’ gerçekleştirmektedirler. Bu dışlanan insanlar, zengin kesim için tehdit olarak algılanmaya başlarlar. şüphesiz ki bu ‘‘tehdit’’, aniden ortaya çıkmamakta, fakat sürekli ve giderek de artan oranda yükseliş göstermektedir. Bu açıdan ‘‘sosyal dışlama’’ nın ikiyezl olduğu hakikatiyle karşı karşıya kalınır. Günümüzde zengin insanlar gitgide evlerini birer ‘‘kale’’ ye dönüştürmekte ve kendilerini sadece ‘‘kale’’lerinde güvende hissetmektedirler (Aldemir, 2003: 159).

Kapitalizmin küreselleşme aşamasıyla birlikte yoksulluk, sadece ekonomik dışlanma problemini değil aynı zamanda sosyal ve politik dışlanma problemlerini de kapsamaktadır. Yapılan tüketimler dışlanmamayı ve yoksul sayılmamayı ölçülür kılmıştır. Halbuki tüketimdeki artış, yaşam tatminindeki artışı ifade etmemektedir. Marx’ın da ifade ettiği gibi ‘‘yabancılaşma’’ olgusu kendini gösterir ve insanlar metalar üzerinde değil, metalar insanlar üzerinde egemenlik kurarlar (Aldemir, 2003: 160).

Küreselleşmeyle, devletlerin kendi içerisinde ve aralarındaki eşişsizlik ciddi boyutlara ulaşmıştır. Başka bir deyişle ekonomik küreselleşmenin yaratmış olduğu kazançların ve kayıpların paylaşımı bölgesel bloklar, devletler, şirketler, toplumlar ve bireyler arasında adil bir şekilde gerekleşmemektedirler (Selamoğlu, 2000: 37).

Küreselleşme ile artan ekonomik büyüme yoksulluğun azalmasına, gelir dağılımındaki adaletsizlik ise yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Yoksulluğu azaltabilmek için yüksek oranda büyüme ve büyüme kazançlarının da adaletli olarak dağıtılması gerekir (Yanar ve Şahbaz, 2013: 55-74).

1.1.2.1. Az Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları

Birleşmiş Milletler 2019 yılı için dünya üzerindeki kırk yedi ülkenin az gelişmiş ülkeler olduğunu söylemektedir. Committee for Development Policy'nin önerileri doğrultusunda üç yılda bir olmak üzere az gelişmiş ülkeler listesi Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından kontrol edilmekte ve yenilenmektedir. Committee for Development Policy aşağıdaki kriterlere göre az gelişmiş ülkeleri belirlemektedir (UNCTAD, 2019):

Düşük Gelir Ölçütü: Kişi başına düşen GSMH'nın üç yıllık ortalamasının alınmasıyla oluşturulur. Kişi başı GSMH'si 1.025 ABD doları ile 1.230 ABD doları arasında olan ülkeler bu grupta yer almaktadır.

İnsani Değer Ölçütü: Beslenme (yetersiz beslenen nüfusun yüzdesi), çocuk ölümleri (1.000 canlı doğumda 5 yaş altı), anne ölüm oranları (100.000 canlı doğumda), okula kayıt (brüt orta okula kayıt oranı) ve okuryazarlık (yetişkin okuryazarlık oranı) gibi göstergeleri, indeksleri baz alan İnsani Değer Endeksine bakılarak oluşturulmaktadır.

Ekonomik Kırılganlık Ölçütü: Ekonomik Kırılganlık Endeksine dayanan belirtiler; küçüklük (nüfusun logaritması), coğrafi şoklara maruz kalma, insanların şoklara maruz kalması, ekonomik şoklara maruz kalma (gayri safi milli hasıladaki tarım, ormancılık ve balıkçılık payı), doğal şoklar (nüfus içindeki doğal afetlere mağdur kalan nüfusun payı), ticaretle ilgili şoklar (ihracattaki istikrarsızlıklar) olarak sıralanabilir.

Aşağıda Tablo 1'de görüldüğü üzere az gelişmiş ülkeler çoğunlukla Afrika ve Asya bölgelerinde bulunmaktadır. Az gelişmiş ülkelere bakıldığında ada ülkelerinin küçük ve az nüfusa sahip olduğunu ve başka ülkelere kıyasla coğrafi açıdan daha yalıtılmış oldukları görülür.

Afrika ve Asya'daki diğer ülkelerin nüfusları, ada ülkelerindeki nüfuslara oranla daha fazla olmasına rağmen, yüzyıllardır batılı ülkeler tarafından ülke kaynaklarının sömürülmesinden dolayı gelişme gösterememişlerdir. Tablo 1'de gösterilen ülkelerin az gelişmiş olarak nitelendirilmelerinin tek nedeni GSYH'lerin düşük olmasından veya birçok insanın yoksulluk sınırının altında yaşamasıyla alakalı değildir. Yoksulluk yalnızca az gelişmiş ülkelerde değil tüm ülkelerde var olan bir olgudur. Az gelişmiş ülkelerde bireyler yalnızca gelir bakımından yoksul olmamakla birlikte insani açıdan yaşamaları gerekli imkanlardan da yoksundurlar. Bu ülkelerde yoksulluk sadece maddi anlamda değil daha fazlasını da göstermektedir.

Tablo 1: Bölgesel Dağılımlarına Göre Az Gelişmiş Ülkeler

AFRİKA	20. Moritanya	8. Yemen
1. Angola	21. Mozambik	ADA ÜLKELERİ
2. Benin	22. Nijer	1. Komor Adaları
3. Burkina Faso	23. Ruanda	2. Kiribati
4. Burundi	24. Senegal	3. Sao Tome ve Principe
5. Orta Afrika Cumhuriyeti	25. Sierra Leone	4. Solomon Adaları
6. Çad	26. Somali	5. Doğu Timor
7. Kongo Demokratik Cumhuriyeti	27. Güney Sudan	6. Tuvala
8. Cibuti	28. Togo	7. Vanuata
9. Eritre	29. Uganda	
10. Etiyopya	30. Tanzania Birleşik Cumhuriyeti	
11. Gambiya	31. Zambiya	
12. Gine	ASYA	
13. Gine-Bissau	1. Afganistan	
14. Haiti	2. Bangladeş	
15. Lesotho	3. Bhutan	
16. Liberya	4. Kamboçya	
17. Madagaskar	5. Lao People's Demok. Cum.	
18. Malavi	6. Myanmar	
19. Mali	7. Nepal	

Kaynak: UNCTAD, 2019: 7.

Az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun boyutları ile ilgili Tablo 2’de seçilmiş az gelişmiş ülkelerin bazı yoksulluk göstergelerine yer verilmiştir.

Tablo 2: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk Göstergeleri

ÜLKELER	DOĞUMDA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ	KİŞİ BAŞINA GSMH
Afganistan	64	550
Angola	60	3.370
Bangladeş	72	1.750
Benin	61	800
Burnika Faso	60	660
Mali	58	830
Nepal	70	960

Kaynak: WB, 2019.

Az gelişmiş ülkeler, sadece kişi başına gelir anlamında, en yoksul ülkeler değildirler. Doğumda beklenen yaşam süreleri ve kişi başı gayri safi milli hasıla (şu an ki ABD doları) düşük olan ülkelerdir. Seçili ülkelerin ortalama yaşam süreleri 63 iken, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerde bu oranlar daha fazladır.

Tablo 3: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Okur Yazarlık Oranları

ÜLKELER	OKUR YAZARLIK ORANI (2018)
Afganistan	43
Benin	42
Burnika Faso	41
Madagaskar	75
Mali	35
Sierra Leone	22

Kaynak: WB, 2019.

Seçilmiş az gelişmiş ülkelerde, 2018 yılı sonu itibari ile en yüksek okur-yazarlık oranları Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 4: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Bebek Ölüm Oranları

ÜLKELER	BEBEK ÖLÜM ORANI (2018)
Afganistan	48
Angola	51
Bangladeş	25
Benin	61
Burnika Faso	49
Gine	65
Mali	62

Kaynak: WB, 2019.

Seçilmiş az gelişmiş ülkelerdeki bebek ölüm oranları Tablo 4’te verilmiştir. 2019 yılının verilerini yansıtan Tablo 4’te her 1.000 canlı doğumda meydana gelen bebek ölüm oranları verilmiştir. Bu oranlar sırasıyla Afganistan’da 48, Angola’da 51, Bangladeş’te 25, Benin’de 61, Burnika Faso’da 49, Gine’de 65 ve Mali’de 62’dir.

Bebek ölümlerinin sayısı o ülkedeki sağlık sistemi hakkında en temel düzeyde sağlık sektörünün olduğu seviyeyi vermektedir. Az gelişmiş ülkelerde bebek ölüm oranları her geçen gün artış göstermektedir.

Tablo 5: Seçilmiş Az Gelişmiş Ülkelerde Kadın ve Erkek İşsizlik Oranları

ÜLKELER	KADIN İŞSİZLİK ORANI	ERKEK İŞSİZLİK ORANI
Afganistan	2,4	1.0
Angora	7,6	6,9
Benin	2,1	2.0
Burnika Faso	9.0	3,9
Gine	2,6	4,5
Sierra Leone	3,5	5,1

Kaynak: WB, 2019.

Küreselleşme ile işsizlik, küresel bir sorun haline gelmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de sorun olmaya devam eden işsizliğin temel sebebi, ekonomilerinin büyümelerine rağmen, yeni iş fırsatlarının yaratılamıyor olmasıdır. Tablo 5’te seçilmiş az gelişmiş ülkelerin 2019 verilerine göre (ILO’nun tahmini modeli) kadın ve erkek işsizlik oranları

verilmektedir. Tabloda ağırlıklı olarak kadın işsizlik oranının erkek işsizlik oranından fazla olduğu görülmektedir.

1.1.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları

Yoksulluk sadece az gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler içinde önemli bir sorun haline gelmiştir. Güney Asya ve Latin Amerika ülkelerinde uygulanmakta olan uyum programları ve ekonomik büyümenin her türlü problemi aşmak için en önemli ve en iyi yol olduğu fikri, bu bölgelerdeki yoksulluğun daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası kurumlara fazla miktarda borçlarının olması, kaynaklarını kendi inisiyatifleri yönünde kullanmalarına engel olmaktadır (Gürer, 2010: 64).

Tablo 6: Gelişmekte Olan Bölgelerde Kişi Başı Gayri Safi Milli Hasıla

BÖLGE	KİŞİ BAŞI GSMH
Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler	
Güney Asya	1.925
Doğu Asya ve Pasifik	10.977
Sahra Altı Afrika	1.507
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	7.652
Latin Amerika ve Karayipler	8.700

Kaynak: WB, 2019.

Tablo 6’da gelişmekte olan bölgelerdeki kişi başı gayri safi milli hasılası yer almaktadır. Dünya Bankasına göre 2019 yılındaki yapılan araştırmalarda gelişmekte olan bölgelerdeki 2018 yılına ait veriler tabloda gösterilmiştir. Kişi başı gayri safi milli hasıla ülkelerin gelişmişlik durumunu belirlemektedir. Yani bir ülkedeki gayri safi milli hasıla ne kadar yüksek ise o ülke o kadar gelişmiştir. Kişi başı gayri safi milli hasıla hesaplanırken ABD doları esas alınmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında; Güney Asya’da kişi başı gayri safi milli hasıla 1.925 ABD doları, Doğu Asya ve Pasifik’te 10.977 ABD doları, Sahra Altı ve Afrika’da 1.507 ABD doları, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 7.652 ABD doları, Latin Amerika ve Karayipler’de 8.700 ABD dolarıdır.

Tablo 7: Gelişmekte Olan Bölgelerde Doğumda Beklenen Yaşam Süresi

BÖLGE	DOĞUMDA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ
Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler	
Güney Asya	69
Doğu Asya ve Pasifik	76
Sahra Altı Afrika	61
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	74
Latin Amerika ve Karayipler	75

Kaynak: WB, 2019.

Tablo 7’de gelişmekte olan bölgelerde doğumda beklenen yaşam süreleri verilmiştir. 2017 yılında Güney Asya’da 69 yıl, Doğu Asya ve Pasifik’te 76 yıl, Sahra Altı Afrika’da 61 yıl, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 74 yıl, Latin Amerika ve Karayipler’de 75 yıldır. Bu ölçüt genel olarak doğumda bir insanın ortalama ne kadar yaşayabileceğini belirtmek için kullanılır ve ölüm anındaki yaşa eşittir.

Tablo 8: Gelişmekte Olan Bölgelerde Bebek Ölüm Oranları

BÖLGE	BEBEK ÖLÜM ORANI
Güney Asya	35
Doğu Asya ve Pasifik	13
Sahra Altı Afrika	53
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	18
Latin Amerika ve Karayipler	14

Kaynak: WB,2019.

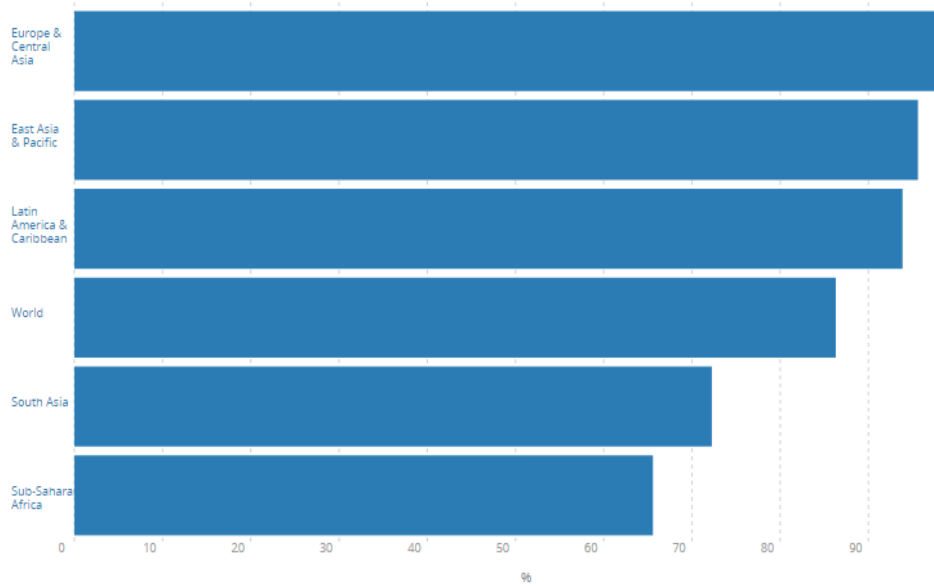
Tablo 8’de 2018 yılına ait gelişmekte olan bölgelerdeki bebek ölüm oranları verilmiştir. Her 1.000 canlı doğumda Güney Asya’da 35, Doğu Asya ve Pasifik’te 13, Sahra Altı Afrika’da 53, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 18, Latin Amerika ve Karayipler’de 14 çocuk hayatını kaybetmiştir. Bebek ölüm oranı bir bölgenin sağlık sistemindeki seviyeyi gösterir. Az gelişmiş ülkelerde bu oran gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir.

Tablo 9: Gelişmekte Olan Bölgelerde İşsizlik Oranları (%)

BÖLGE	İŞSİZLİK ORANI (KADIN)	İŞSİZLİK ORANI (ERKEK)
Tüm Gelişmekte Olan Ülkeler		
Güney Asya	4,0	2,4
Doğu Asya ve Pasifik	3,5	4,2
Sahra Altı Afrika	6,5	5,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	17,8	8,1
Latin Amerika ve Karayipler	9,7	6,9

Kaynak: WB, 2019.

Tablo 9’da gelişmekte olan bölgelerdeki kadın ve erkek işsizlik oranları verilmiştir. 2019 yılındaki verilere göre Güney Asya kadın işsizlik oranı %4,0, erkek işsizlik oranı %2,4; Doğu Asya ve Pasifik’te kadın işsizlik oranı %3,5, erkek işsizlik oranı %4,2; Sahra Altı Afrika’da kadın işsizlik oranı %6,5, erkek işsizlik oranı %5,8; Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da kadın işsizlik oranı %17,8, erkek işsizlik oranı %8,1 ve son olarak Latin Amerika ve Karayipler’de kadın işsizlik oranı %9,7, erkek işsizlik oranı ise %6,9 olarak gerçekleşmiştir. Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi hariç diğer tüm gelişmekte olan bölgelerde kadın işsizlik oranı daha yüksektir.

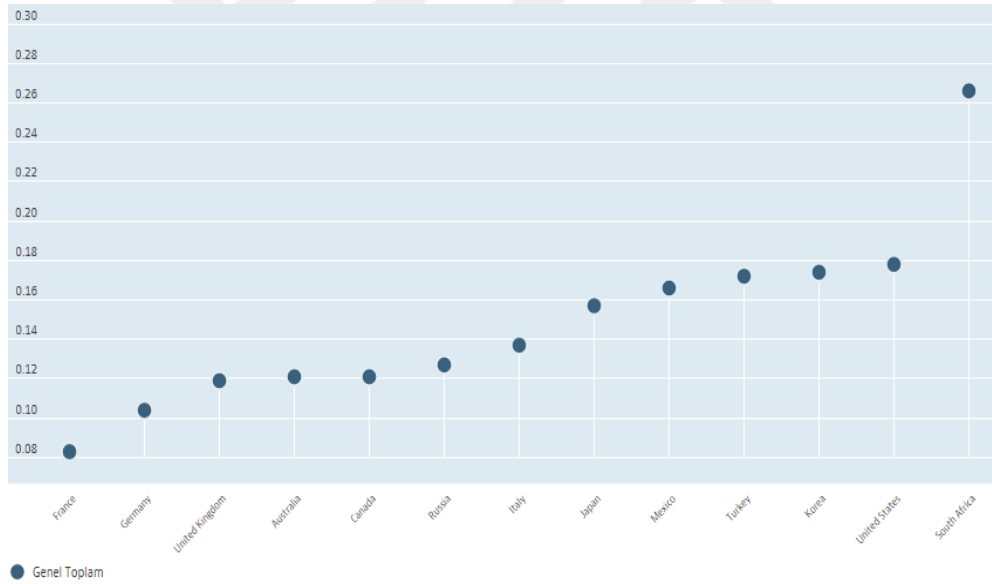
Şekil 1: Gelişmekte Olan Bölgelerde Okur Yazarlık Oranları

Kaynak: WB, 2019.

Şekil 1’de gelişmekte olan ülkelerdeki 2018 yılına ait okur yazarlık oranları (15 yaş ve üstü insanların yüzdesi) verilmiştir. Avrupa ve Orta Asya’da %98, Doğu Asya ve Pasifik’te %96, Latin Amerika ve Karayipler’de %94, Dünya’da %86, Güney Asya’da %72 ve Sahra Altı Afrika’da bu oran %66 olarak gerçekleşmiştir.

1.1.2.3. Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluğun Boyutları

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de yoksulluk, daha farklı özellikler ve boyutlar taşımaktadır. Az gelişmiş ülkelerin bazılarında yeterli miktarda kaynaklar olmadığı için yoksulluk üst düzeylerde yaşanırken, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerin genelinde var olan kaynaklar gerektiği gibi kullanılmamaktadır. Ülkelerin dış borçlarından dolayı da yoksulluğu azaltmak olanaksız olmuştur.

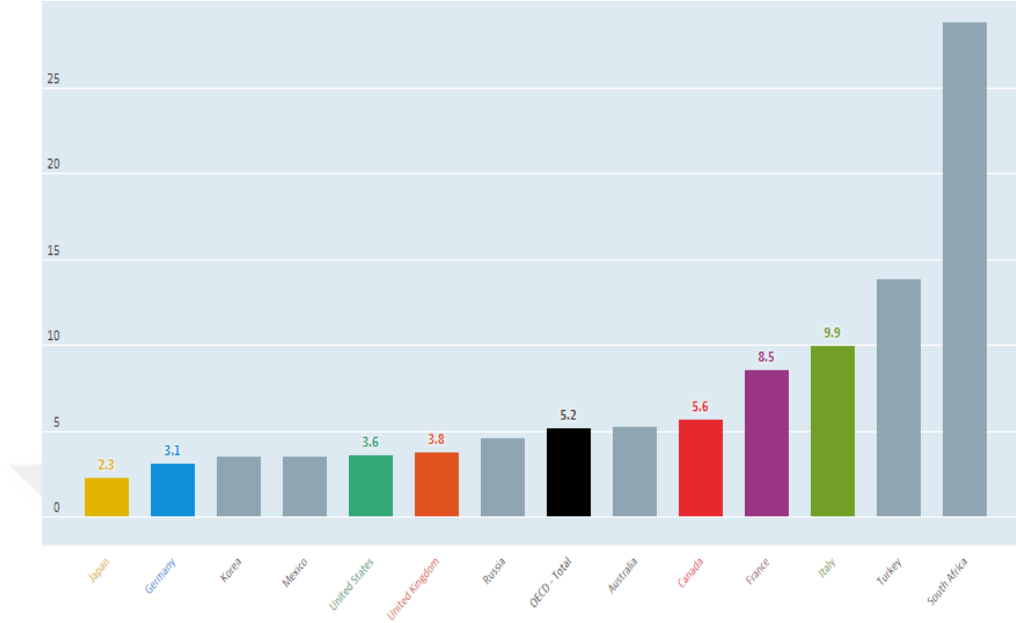

Şekil 2: G20 Ülkelerinde Yoksulluk Oranları

Kaynak: OECD (2019), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en (Accessed on 11 December 2019).

Şekil 2’de G20 ülkelerindeki yoksulluk oranları belirtilmiştir. Sırasıyla yoksulluk oranları Fransa’da %0,08, Almanya’da %0,10, Birleşik Krallık ’ta %0,11, Avustralya’da %0,12, Kanada’da %0,12, Rusya’da %0,12, İtalya’da %0,13, Japonya’da %0,15, Meksika’da %0,16, Türkiye’de %0,17, Kore’de

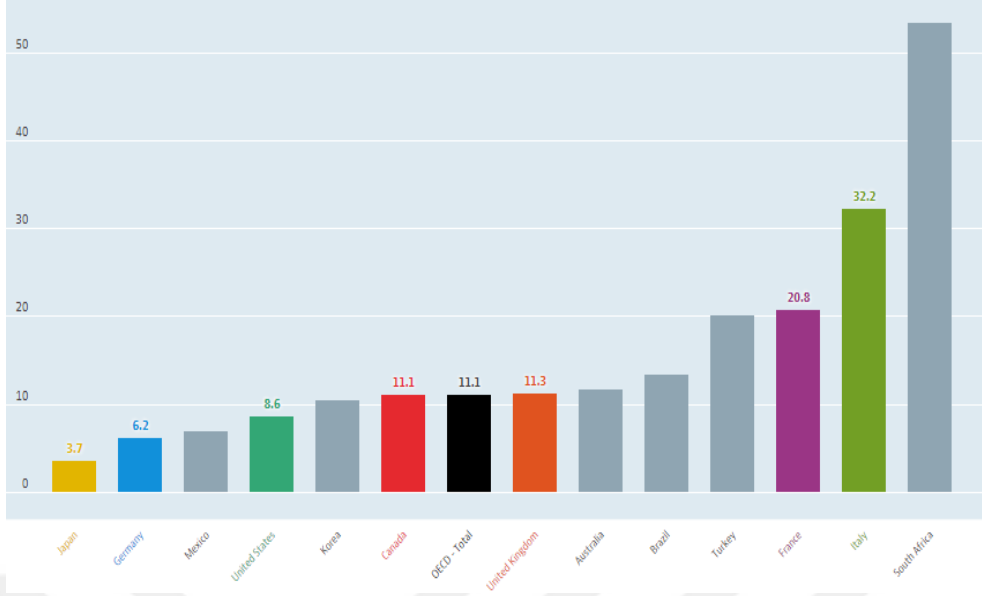
%0,17, Amerika Birleşik Devlet'lerinde %0,17 ve Güney Afrika'da bu oran %0,26 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3: G20 Ülkelerinde İşsizlik Oranları

Kaynak: OECD (2019), Unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/997c8750-en (Accessed on 11 December 2019).

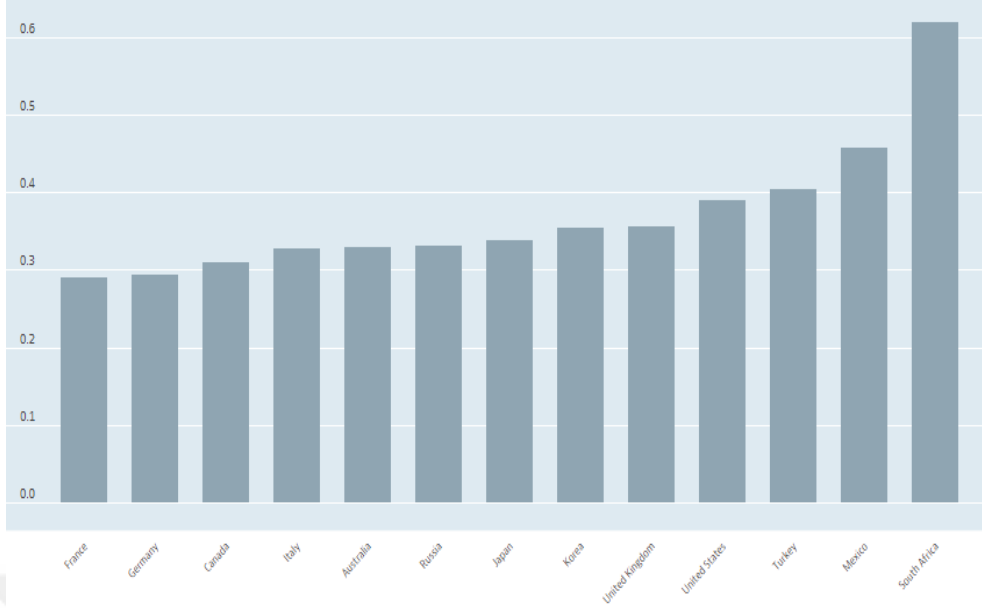
Şekil 3'te G20 ülkelerindeki işsizlik oranları verilmiştir. Bu oranlar sırası ile Japonya'da %2,3, Almanya'da %3,1, Kore'de %3,5, Meksika'da %3,6, Amerika Birleşik Devletleri'nde %3,6, Birleşik Krallık 'ta %3,8, Rusya'da %4,6, OECD toplamı %5,2, Avustralya'da %5,2, Kanada' da %5,6, Fransa'da %8,5, İtalya'da %9,9, Türkiye'de %13,8 ve Güney Afrika'da ise %28,8 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 4: G20 Ülkelerinde Genç İşsizlik Oranları

Kaynak: OECD (2019), Youth unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/c3634df7-en (Accessed on 12 December 2019).

Gençlerin işsizlik oranı, gençlerin işgücünün yüzdesi olarak ifade edilen 15-24 yaşlarındaki işsizlerin sayısıdır. İşsiz insanlar, işsiz olduklarını, iş için uygun olduklarını ve son dört hafta içinde iş bulmak için aktif adımlar attıklarını bildirenlerdir. Şekil 4'te G20 ülkelerindeki genç işsizlik oranları sırasıyla verilmiştir. Japonya'da %3,7, Almanya'da %6,2, Meksika'da %6,9, Amerika Birleşik Devletleri'nde %8,6, Kore'de %10,5, Kanada'da %11,1, OECD toplamda %11,1, Birleşik Krallık'ta %11,3, Avustralya'da %11,8, Brezilya'da %13,4, Türkiye'de %20,1, Fransa'da %20,8, İtalya'da %32,2 ve Güney Afrika'da %53,4 oranında gerçekleştiği görülmüştür.

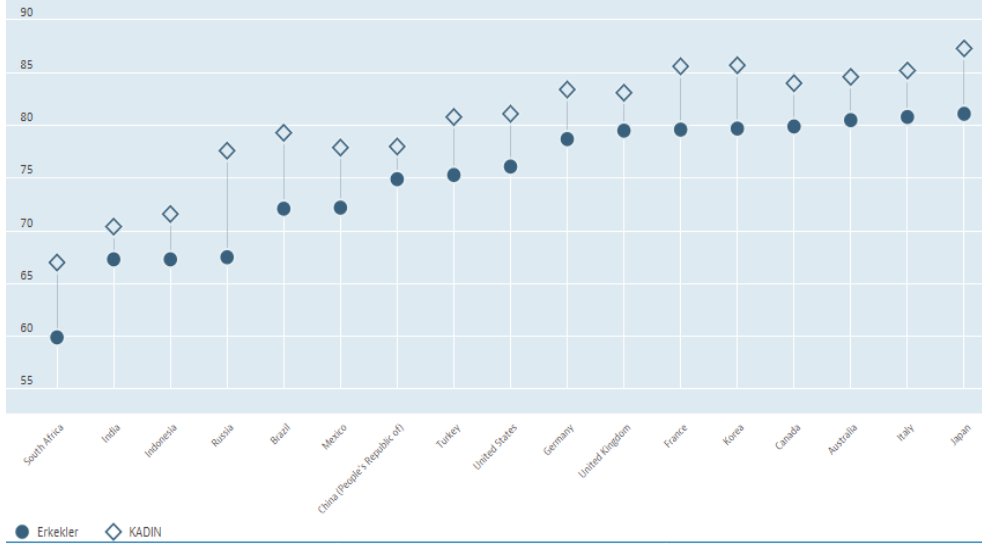

Şekil 5: G20 Ülkelerinde Gelir Eşitsizliği

Kaynak: OECD (2019), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 12 December 2019).

Gelir, belirli bir yılda hanehalkı harcanabilir geliri olarak tanımlanmaktadır. Kazanç, serbest meslek ve sermaye geliri ve kamu nakit transferlerinden oluşmaktadır. Hanehalkı tarafından ödenen gelir vergileri ve sosyal güvenlik primleri düşülmektedir. Hanehalkının geliri, farklı büyüklükteki hanelerin ihtiyaçlarındaki farklılıkları yansıtan bir ayarlama ile üyelerin her birine bağlanmaktadır. Bireyler arasındaki gelir eşitsizliği burada beş gösterge ile ölçülmektedir.

Gini katsayısı, nüfusun kümülatif oranlarının, elde ettikleri kümülatif gelir oranlarıyla karşılaştırılmasına dayanmaktadır ve mükemmel eşitlik durumunda 0 ile mükemmel eşitsizlik durumunda 1 arasında değişmektedir. Şekil 5'te G20 ülkelerindeki gelir eşitsizliği oranları ülkeler bazında sırasıyla; Fransa'da 0,29, Almanya'da 0,29, Kanada'da 0,31, İtalya'da 0,33, Avustralya'da 0,33, Rusya'da 0,33, Japonya'da 0,34, Kore'de 0,35, Birleşik Krallık'ta 0,36, Amerika Birleşik Devletleri'nde 0,39, Türkiye'de 0,40, Meksika'da 0,46 ve Güney Afrika'da 0,62 oranında gerçekleşmiştir.

Şekil 6: Doğumda Beklenen Yaşam Süresi

Kaynak: OECD (2019), Life expectancy at birth (indicator). doi: 10.1787/27e0fc9d-en (Accessed on 12 December 2019).

Doğumda beklenen yaşam süresi, mevcut ölüm oranları değişmezse, ortalama olarak, bir yeni doğanın ne kadar süreyle yaşamayı bekleyebileceği olarak tanımlanmaktadır. Oranlar düşüyorsa, gerçek yaşam süreleri mevcut ölüm oranları kullanılarak hesaplanan yaşam beklentisinden daha yüksek olacaktır. Doğumda beklenen yaşam süresi en sık kullanılan sağlık durumu göstergelerinden biridir. Doğumda beklenen yaşam süresi kazanımları, artan yaşam standartları, gelişmiş yaşam tarzı ve daha iyi eğitim ile kaliteli sağlık hizmetlerine daha fazla erişim gibi bir dizi faktöre bağlanabilir. Bu gösterge toplam ve cinsiyet bazında sunulur ve yıl cinsinden ölçülür. Şekil 6'da G20 ülkelerindeki doğumda beklenen yaşam süreleri ülkeler bazında sırasıyla Güney Afrika'da kadın 67, erkek 59,9 yıl; Hindistan'da kadın 70,4, erkek 67,3 yıl; Endonezya'da kadın 71,6, erkek 67,3 yıl; Rusya'da kadın 77,6, erkek 72,2 yıl; Brezilya'da kadın 79,3, erkek 72,1 yıl; Meksika'da kadın 77,9, erkek 74,9 yıl; Çin'de kadın 78, erkek 74,9 yıl; Türkiye'de kadın 80,8, erkek 75,3 yıl; Amerika Birleşik Devletleri'nde kadın 81,1, erkek 76,1 yıl; Almanya'da kadın 83,4, erkek 78,7 yıl; Birleşik Krallık 'ta kadın 83,1, erkek 79,5 yıl; Fransa'da kadın 85,6, erkek 79,6 yıl; Kanada'da kadın 84, erkek 79,9 yıl; Avustralya'da kadın 84,6, erkek 80,5 yıl; İtalya'da kadın 85,2, erkek 80,8 yıl ve Japonya kadın 87,3, erkek 81,1 yıl ortalama olarak gerçekleşmiştir.

1.1.3. Küreselleşmenin Yoksulluğa Etkisi

1.1.3.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin kimi ülkelerde diğerlerine oranla daha büyük olmasının sebebi, ekonomik analizlerinin en zor problemlerinden birisidir (UN, 1997: 116). Bu sorunun geleneksel cevabını Simon Kuznets vermiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ekonomik gelişmenin ilk basamağında arttıktan sonra azalmaya başlamaktadır. “U Dönüşü” olarak isimlendirilen bu hipoteze göre, orta gelirli ülkelerdeki gelir eşitsizliğinin en az gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelere kıyasla daha büyük olması beklenebilir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik yalnızca gelişmişlik düzeyleri farklı olan ülkeler arasında değil, benzeri yapıdaki gelişmişlik düzeylerine sahip ülkeler arasında da ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu gelir farklılıklarının gelirle ilişkisi olsa da politika seçimlerinden de etkilenmektedir (Konukman ve Çitçi, 2008: 65-66).

İlk faktör üretim yapısıyla ilgilidir. Kazançlar verimlilikle yakından bağlantılıdır. Ekonomideki farklı bölümler arasındaki verimlilik farklılıkları, yeniden oluşturulacak dağıtım politikaları ile düzeltilmedikçe gelir eşitsizliklerinin fazla olması beklenir. Bu kesinlik Kuznets tezinde vurgulanan ana konulardan birisini oluşturmaktadır. Verimlilikte, ortalama kişi başına gelir ve sektörler arasındaki farklılıklarda bire bir ilişkiye gerek yoktur. Bundan dolayı diğer şeyler eşitken, üretimin yapısındaki büyük bir ikilik ortalama sermaye başına gelir ile daha büyük eşitsizlik derecesiyle ilişkilendirilebilir (Konukman ve Çitçi, 2008: 66).

Gelir eşitsizliklerini açıklayan ikinci faktör, nüfus artışıdır. Nüfus artış oranının hızlı olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha yüksek bulunmuştur. Yoksul gelir grupları içindeki bağımlılık yükü fazla olmasından, hızla artan nüfusun işgücündeki emilme oranının yavaş olmasından, çıktıdaki işgücü gelir oranının azaltılması gibi türlü sebepler olabilir (UN, 1997: 116-117).

Gelir dağılımı eşitsizliğinin oluşmasındaki en ciddi etmenlerden birisi ülkenin eğitim düzeyidir. Burada iki yönlü bağlantı ortaya çıkmaktadır. Bunların ilki gelir dağılımındaki eşitsizlikler yoksul olan insanların eğitim giderlerini ve de becerilerini elde etmelerini engellemektedir. İkincisi eğitim fırsatlarının dengesiz dağılımı, çalışan nüfus içerisindeki becerilerini ve

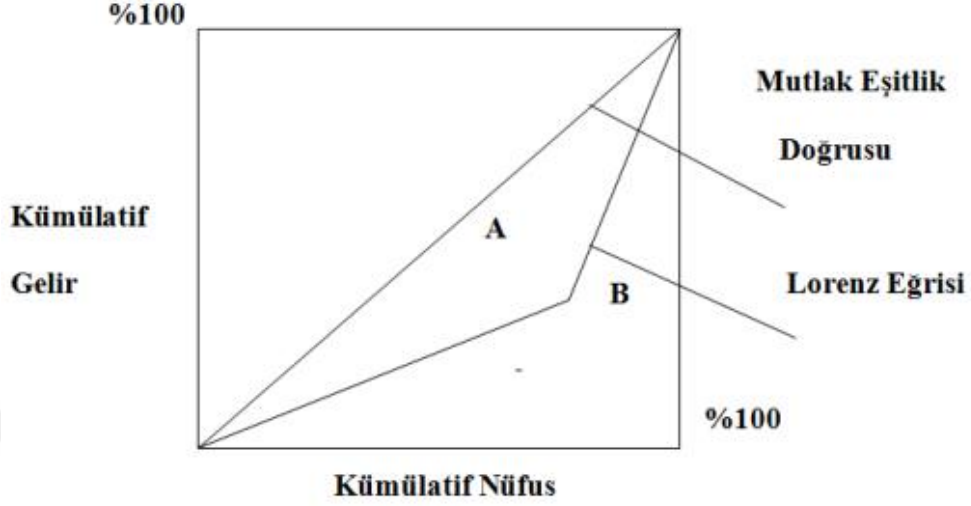
verimlilik aralığını genişletmektedir. Böylece gelir dağılımındaki büyük uçurum giderek açılmaktadır. Bu durum hem benzer gelir düzeylerine sahip ülkeler için hem de ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizlikleri ciddi ölçüde açıklamaktadır. 1980'lerde on Latin Amerika ülkesindeki çalışmalarda işçi gelirleri arasındaki yaklaşık %25'lik eşitsizlik farkı, eğitim düzeylerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Eşitsizliklerin farklı olmasının bir diğer nedeni, gelirlerin dağıtılmasıyla ilgilidir. Örneğin, OECD ülkelerindeki refah eşitsizliği gelir eşitsizliğinden yüksektir. Bununla beraber ülkelerin kendi içlerinde refah ve gelirin beraber hareket etme eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir (UN, 1997: 117).

Gelir dağılımı eşitsizliği, günümüz dünyasında hem ulusal ve bölgesel düzeyde hem de küresel düzeyde önemli bir problem olmuştur. Bu durum son birkaç yüzyıldır varlığını daha da fazla hissettirmeye başlamıştır. Ülkelerin kendi içlerindeki gelir dağılımının adaletsiz olması büyük çaplı krizlerinde hazırlayıcısı olduğu fikri ileri sürülmektedir. Gelir dağılımının adaletsiz olduğu yerlerde kişiler arasında güçlü bir sosyal bağ yok ise; sosyal patlama ve bunalımların olması kaçınılmazdır. Gelir dağılımı adaletsizliği ekonomik bir problem olmakla birlikte sosyal bir problemi de içermektedir (Yaylagülü, 2018: 26).

1980'li yıllardan itibaren küreselleşmenin, zengin ve yoksul olan ülkeler arasındaki gelir dağılımının iyice bozulmasına neden olduğu ileri sürülmektedir. Küreselleşme, özelleştirme, deregülasyon, işten çıkarma ve buna benzer yöntemler gelişmekte olan ülkeleri daha da yoksullaştırma ve uluslararası sermayenin sınır tanımazlığı sebebiyle de yoksul olan ülkelere zengin ülkelere kaynak aktarılmasına sebep olmaktadır (Ekin, 1999: 58).

2008 finansal krizi ve 2010 ekonomik krizi dünya ekonomisinde gelir adaletsizliğini daha da arttırmıştır. Sadece ekonomik boyut ile sınırlı kalmamıştır. Beraberinde toplumsal eylemlerinde sebebini oluşturmuştur. Bu ekonomik krizler sonrasında, ülkeler arasında ve ülkelerin kendi içlerinde de adaletsizlik gitgide artmaya başlamıştır. OECD ülkeleri ABD, İngiltere, Almanya, İsveç'te de GINI kat sayısı 1970'lerden bugüne sıfırdan

giderek uzaklaşmıştır (Işık, 2012: 24-26). GINI katsayısının sıfırdan uzaklaşması adaletsizliğin arttığını göstermektedir.

Şekil 7: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Yaylagülü, 2018: 22.

Şekil 7’de Lorenz eğrisi “Mutlak Eşitlik Doğrusu” olarak da adlandırılmaktadır. Bir toplumdaki her bireyin gelirden eşit pay aldığı durumu mutlak eşitlik doğrusu yansıtmaktadır. Fakat bu durum teorik olup, hiçbir ülkede görülmemektedir. Gerçekte bu eğri mutlak eşitlik doğrusunun alt kısmında yer almaktadır.

Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yakın olursa gelir dağılımı o kadar eşit olmakta, ne kadar uzak olursa gelir dağılımı o kadar eşitsiz olmaktadır (Tokol ve Alper, 2014: 178-179). Küreselleşmenin acımasız bir serbest piyasa doğurması hem ülke içinde hem de uluslararası alanda gelir dağılımını bozduğu gerekçesi ile sıkça eleştirilmektedir. Küreselleşme karşıtlarına göre küresel kapitalizm eşitsizlik yaratmaktadır. Açlık yüzünden her yıl 300 milyon insan ölmektedir. Kronik yetersiz beslenmeden dolayı ise 800 milyon insan hastalıklarla savaş vermektedir. Dünyanın en yoksul ülkesi ile en zengin ülkesi arasında kişi başına düşen milli gelir 228 kat daha fazladır (Yaylagülü, 2018: 29).

Tablo 10: Çeşitli Ülkelerin GINI Katsayısı

ÜLKE	GINİ KATSAYISI
Avustralya	0,330
Avusturya	0,284
Belçika	0,266
Kanada	0,310
Şili	0,460
Kosta Rika	0,479
Çek Cum.	0,253
Danimarka	0,261
Estonya	0,314
Finlandiya	0,266
Fransa	0,291
Almanya	0,294
Yunanistan	0,333
Macaristan	0,282
İzlanda	0,255
İrlanda	0,309
İsrail	0,344
İtalya	0,328
Japonya	0,399
Kore	0,355
Slovenya	0,244
İsviçre	0,296
Türkiye	0,404
ABD	0,390

Kaynak: OECD, 2019.

Tablo 10’da çeşitli ülkelerin GINI katsayısı gösterilmektedir. Burada GINI değerlerinin 0,5’ten büyük olması durumunda ülkelerdeki gelir dağılımının adaletsiz olduğu anlamını taşımaktadır.

Küresel köy olarak adlandırılan tek merkezli dünyada, üretim ve iletişimin birbirlerine bağlanması gelişme olarak görülmektedir. Fakat bu durum bir kesimi zenginleştirirken başka bir kesimi fakirleştirmektedir. Bundan dolayı küreselleşme bir açıdan bütünleşme olarak düşünülürken diğer taraftan parçalanma ve kutuplaşma olarak düşünülür. Gelir dağılımı, toplumsal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler ekonomik eşitsizliklerin en büyük göstergelerinden birisini oluşturur. Bu yüzden gelir dağılımına ilişkin

bilgiler sisteminin, toplumsal adalet ve eşitlik kriterleri açısından değerlendirilmesi öngörülür (Yaylagülü, 2018: 31).

1.1.3.2. Emek Piyasasındaki Değişim

Gelişmekte olan ülkelerde, emek piyasası ve yoksulluk arasında birbirlerini etkileyen bir bağlantı vardır. Bu bağlantı ekonomik faktörlerin üzerinde açık bir şekilde görülmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle emek piyasalarını derin şekilde etkilemiştir. Seri üretimin başlamasıyla küçük atölye sahipleri zamanla yok olmuşlardır. Daha önceden kendi atölyelerinde dikim yapan ustalar, büyük fabrikalarda çalışabilmek için kendi atölyelerini kapamak zorunda kalmışlardır (Büyükçavuşoğlu, 2009: 79).

Küreselleşmeye paralel olarak emek piyasalarındaki değişimler dünya genelinde de yoksulluğun artmasında önemli rol oynamıştır. Bauman'a göre, teknolojik ilerleme, istihdamın azalmasıyla birlikte verimliliğin arttığı bir noktaya ulaşmıştır. Bauman; fabrikada çalışan insanların zayıflamakta ve küçülmekte olduklarını söylerken "işten çıkarma"nın modernleşmenin yeni ilkesi olduğunu ifade etmiştir (Bauman, 1999: 41).

Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmeyle çok uluslu şirketlerin uygulamış oldukları politikalar yüzünden sendikal haklar güç kaybetmektedirler. Böylece iş güvenliği ortadan kalkmış, tam zamanlı çalışma imkânları da azalmıştır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde açık bir şekilde artmaktadır.

İş imkânlarının da azalmasıyla işsiz kesim çoğalmış, istihdam açısından da olumsuz etki yaratmıştır. 1980'lerde yapısal uyum programları ile gelişmekte olan ülkelerin emek piyasalarındaki bu kötü durumu işin içinden çıkılması zor bir duruma getirmiştir.

Dolayısıyla zaten artma eğilimindeki olan işsizlik daha yüksek boyutlara ulaşmıştır. Yapısal uyum programının bir sonucu olarak özelleştirmeler ortaya çıkmıştır. Özelleştirmeler ile birçok emek sahibi işten çıkarılmış ve farklı bir işte çalışacak istihdam fırsatı yaratılmamıştır. Bunun sonucunda, işsiz kalan insanlar yaşam şartlarını devam ettirebilmek için düşük enformel sektörlere girmek zorunda kalmışlardır. Yapısal uyum programları çok uluslu şirketlerin lehine yapmış olduğu düzenlemelerinin

bir sonucudur. Daha fazla kâr amacı güden çok uluslu şirketler, gelişmekte olan ülkelerin sendikalarını zayıflatmıştır. Böylece işgücü maliyetleri de minimuma düşmüştür. Milyonlarca insandan oluşan vasıfsız emek piyasası uzun çalışma saatleri ve daha düşük ücretlerle çalıştırılan küresel sermaye, vasıflı çalışan insanların da iş güvenliğini elinden almıştır. Bu olumsuz durumu yaşayan ülkeler çok uluslu şirketlerin dayatmış olduğu bu politikalarla daha da fakirleşmişlerdir. Emek piyasası bütün bunlardan etkilenmiş ve geçimini sağlayabilecek kadar ücret alamayan ya da hiç işi olmayan insanlar, yoksulluğu daha da derinden hissetmişlerdir (Büyükçavuşoğlu, 2009: 79).

Dünya genelinde istihdamda ve emek piyasalarına katılım oranında düşüş yaşanmıştır. Küreselleşmeyle artan teknoloji karşısında, emek piyasalarının yeniden yapılanması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Emek piyasalarındaki değişimler, bilhassa gelişmekte olan ülkeleri ve OECD ülkelerinde ücret eşitsizliklerinin artmasında önemli etkisi olmuştur (Aldemir, 2003: 168).

1.1.3.3. Çevresel Bozulma

Zenginlik ölçülürken sadece “kişi başı milli gelir” in dikkate alınmış olmasındaki problem, bazı maliyetlerin ölçülmesi ve diğer maliyetleri tümüyle ölçmede başarısız olmuştur. Gizli kalan bu maliyetler arasında çevresel bozulmanın sonuçları da vardır. Bir ülkede milli gelirin artıyor olması, servetin ve refahında oransal olarak artacağı anlamını taşımaz. Milli gelir artarken, hakiki zenginliğin ölçüsü- doğa zenginliği ve sürdürülebilir yaşam için kadınların ürettikleri şeyler hızlı bir şekilde düşmektedir (Aldemir, 2003:169).

Kalkınmada, mal üretiminin ana ekonomik faaliyet olarak görülmesi kadınların üretimini azaltırken, çevreyi ve doğayı da bozmaktadır. Fazla mal; doğada ekolojik tahrip ve toplumdaki temel ihtiyaçlardan vazgeçme sebebiyle fazla para ve daha az yaşam demektir (Aldemir, 2003: 169).

Marx, Grundrisse’de kapitalist gelişmenin en önemlisinin, tabiatın üretim sürecinin girdisi olarak tüketilmesinin olduğunu ifade etmiştir. Marx’a göre, metalara dayalı üretimin ön şartı, objelerden yeni faydalanma

yolları bulmak için bütün tabiatın derinlemesine araştırılması, bütün yabancı ülkelerin iklimleri ve ürünlerinin dünya ölçeğinde değişimidir. Bundan dolayı metalara dayalı üretim bir yandan evrensel üretkenliği-artık değeri oluştururken, diğer yandan tabiatın ve insanın bütün özelliklerinin sonuna kadar işletilip kullanıldığı evrensel faydalanma sistemi yaratır. Metalar, böylece burjuva toplumunu, tabiatın ve sosyal ilişkinin toplum üyelerinin egemenliğine ve mülkiyetine girişini üretirler. Marx, kapitalizmin tabiatı insanların hizmetine sunarken ve tabiatın insanların üzerindeki mitsel baskıyı kırması ve onu insanlar için faydalanılabilecek bir metaya dönüştürmesinden bahsederken, kapitalizmin bu dinamiğini ilk elden olumlarken, öbür taraftan kapitalizmin bu olumlu dinamiğinin kapitalist kargaşa içerisinde yıkıcı bir şekle dönüştüğünü belirtmektedir (Ercan, 1996: 238).

Kapitalizmin bu ölçüde doğaya zarar vermesinin başlıca sebebi, bu zarardan kâr sağlayan üreticilerin bu zararı bir üretim maliyeti olarak kaydetmeleri değil, tam tersi maliyet azalması olarak kaydetmeleridir. Örneğin bir üreticinin, atıklarını su akıntısına boşaltması ve suyu kirletmesi, üreticinin daha güvenli fakat daha pahalı atık boşaltma şekillerinin maliyetlerinden tasarruf etmesini sağlamaktadır. Maliyetlerinin dışsallaştırılması, sadece maliyetlerin üreticiden ya devlete ya da topluma kaydırılması, üreticilerin kâr oranlarını önemli ölçüde arttırılmasıdır (Wallerstein, 2002: 49-50).

Günümüzde dünya topraklarının büyük çoğunluğu çölleşmiş durumdadır. Gün geçtikçe tropikal ormanlar yok olmakta ve kuraklık artmaktadır. Kuraklık az gelişmiş ülkelerde birçok insanın ölümüne sebep olmaktadır. Öteki taraftan, Afrika'daki kuraklığın sebebi olarak gelişmiş ülkelerin fosil yakıt kullanımlarına dair görüşler vardır. Çevre kirliliğinden kaynaklanan hastalıklar ve ultraviyole ışınlarından dolayı günümüzde başlayıp, kendini gelecekte gösterecek hastalıkların sağlık giderleri toplandığı zaman, bütün toplumların parasal güçlerini zayıflatacak meblağlar oluşacaktır. Bu hastalıklar, emek piyasalarındaki verimliliğe büyük ölçüde engel olacaktır. Bu maliyetler arttıkça, stratoferik ozon tabakası inceldikçe, küresel ısınma daha da artarak tabiatın tahrip

edilmesinin ekonomiye etkisi büyüyecektir. Bu etki, sadece gıda üretimini önlemekle kalmayacak, ülkelerdeki mesken, sağlık, eğitim ve diğer mal ve hizmetlere de etkisi büyük olacaktır (Aldemir, 2003: 171).

1.1.3.4. Kentsel Yoksullukta Artış

Küreselleşme ile birlikte göç, önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Ekonomik, toplumsal, kültürel anlamda yeni göç edilen yere uyum sağlama sıkıntısı çeken insanlar, kendi yerleşim yerlerini ve yaşam biçimlerini oluştururlar. Kırsal kesimde kendi gereksinimlerini karşılayabiliyorken göç ettikten sonra bunların bir kısmından yoksun kalmışlardır (Aydın, 2014: 5). Bu durum dışlanma olgusunu ortaya çıkarır. Dışlananlar sınıf altı (underclass) gruplar olarak tanımlanır. Daha çok bu tanımlama ABD’de kullanılmaktadır. ABD’nin, büyük kentlerindeki nüfus artışına bağlı işgücü içinde yer alamama çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Genel bir ifadeyle yetişkinlerin formel ekonomik sistemlerin dışında kalması ve bunlarında katkısı ile tutumsal bozukluklar, toplumsal bakımdan soyutlama olurken diğer yoksul kesimlerde de farklı özellikler ve davranış biçimleri sergileyen bireylerden oluştuğu söylenebilir (Şenses, 2006: 90-91).

Kentsel yoksulluk, yalnızca gelir azlığı veya belli başlı kentsel hizmetlerden yoksun olmak değildir. Alt sosyal yerlerde yaşama, kent mekanlarında marjinalleşme, sağlıksız çevre şartlarında yaşamını devam ettirme, eşitlikten, sağlık hizmetlerinden daha az faydalanabilme, şiddete karşı daha açık konumda olma, yeterli güvenlikten yoksun olmayı da ifade eder. Bunların hepsi hem mekânsal açıdan hem de bu mekânda yaşamaya çalışan insanların üzerinde yoksulluğun devamlı olarak yeniden üretilmesini yaratmakta, bu yoksulluğu yaşayan insanlar için bunu kader olarak algılamalarına sebep olmaktadır (Tekeli, 2000: 145).

Yoksulluk deneyiminin kentsel bütünlüğü ve komüniter nitelikli olmasıyla bağlantılıdır. Yoksul olan ülkenin, yoksul olan bölgesinde doğan çocuğun yoksul olma ihtimali çok yüksektir. Fakat bu örnek yanlış anlaşılmalıdır. Gelişmiş bir ülkenin metropolünde, yoksul mahallelerinin olması beklenen bir durumdur. Bu yerlerde yoksulluk hep birlikte yaşanan

bir olgudur. Çocuğun doğduğu yoksul yerde yaşanan yoksulluk çok rahatsızlık uyandırmayan razı olunan bir hayat biçimi durumundadır (Tekeli, 2000: 145).

Kentsel yoksulluk, bireysel başarısızlıklarla açıklandığı teorilerden daha çok karşımıza yapısal olarak gelen değişimlerle açıklanmaktadır. Küreselleşme, neo-liberal politikalar, devletin politikalarından elini çekmesi, tüketimin insanlar için sadece araç haline gelmesi, sınıf altı bireylerin sayısının artmasına neden olmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak zengin ve yoksul arasındaki uçurum giderek artmıştır. Tüm dünyada gözlenen bu gelişmeler ile Türkiye’de de yaşanan çarpık kentleşme yoksulluk sorununu daha da ağırlaştırmıştır (Baloğlu, 2005: 233-234).

1.2. Küreselleşme ve Göç İlişkisi

Castles ve Miller, Soğuk Savaş sonrası dönemi, demokratik, kapitalizm ve insanoğlunun geleceğine dair ivedili bir iyimserlik dönemi olarak adlandırır. Bilim insanları, ulus-devletin ölümü ve küresel demokrasi ile ilgili yazılar yazmışlardır. Fakat bu çok uzun sürmemiştir. 11 Eylül 2001’de ikiz kulelere karşı yapılan terör saldırısı, bu iyimserlik sürecinin bitmesine ve dünyada savaşlar döneminin başlamasına sebep olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası göç hızlı bir şekilde artmıştır. Uluslararası göç, küreselleşme sürecinde önemli bir hareket olarak yerini alır (Paydak, 2012: 35).

İnsanlık tarihi kadar eski olan göçün son senelerde farklı özelliklere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Yerel ve uluslararası göç politika, ekonomi ve sosyal hayatta kendini hissettirmiştir. Göç oluşumlarında hükümetlerin kontrolü karşısında oluşan dirençler yeni siyasal biçimlerin oluşmasına yol açmıştır. Bu oluşumlar o ulus devletinin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Kimi ülkelerdeki etnik çatışmalar milyonlarca insanı iş ve daha güvende yaşam arayışına sürüklemiştir. Çoğu az gelişmiş ülkeler için dış göç küreselleşmenin getirdiği toplumsal bir kriz olmuştur. Büyük şehirlerde koşullar kötü olsa da insanlar göç etmeye başlamışlardır. Büyük şehirlere doğru yaşanan göç ile birlikte artan nüfus istihdam olanaklarını da zorlaştırmıştır. Küreselleşme eşya ve sermaye hareketleriyle

birlikte insan hareketliliğini de tetiklemiştir. Küreselleşmenin getirdiği mal ve metaların dolaşımı insan hareketliliğini de etkilemiştir. Taşımacılığın gelişmesi ve medyada kültürel değiş tokuşu da özendirilmektedir. Castles ve Miller, göçün dünyanın dört tarafını etkileyerek, siyaseti ve toplumu şekillendiren ve göçün küreselleşmenin önemli bir parçası olduğunu belirtmişlerdir (Castles ve Miller, 2008: 6-11).

1.2.1. Göçün Sebebi Olarak Küreselleşme

Ortadoğu ve Asya ülkeleri günümüzde en fazla göç veren ülkeleri oluşturmaktadır. Afganistan, Pakistan, Irak, İran, Filistin, Suriye ve Bangladeş başta olmak üzere birçok ülkede önemli problemler yaşanmaktadır (Çağlar, 2011: 6). Açlıktan, ülkelerindeki savaşlardan, diktatör yönetimlerden kaçan veya daha rahat yaşama isteği ile yola çıkan bu bireyleri göçe zorlayan sebepler çeşitli olsa da bu sebeplerin temelinde yoksulluk olmakla birlikte en önemli etken ise küreselleşmedir (Uzun, 2018: 39).

Birçok ülkede farklı enerji kaynaklarının olması Ortadoğu'yu cazip hale getirmiştir. Ekonomik anlamda kriz yaşayan küresel güçler bu enerji kaynaklarını ve taşınabilir güzergahlarını elde tutma çabasında dırlar. Yaşanan ekonomik krizler nedeniyle büyük sıkıntı yaşayan küresel güçler bir daha böyle sıkıntılar yaşamamak için enerji kaynaklarını kendileri kontrol etmek istemektedirler. 1990'lı yıllara kadar SSCB ve ABD arasında olan çekişmeler yüzünden dengesiz hale gelen bölge SSCB'nin yıkılmasıyla ABD'nin müdahalesine açık hale gelmiştir. Bu olaylar olurken istikrar sorunları devam etmektedir. Çünkü ABD kendi ülkesini istediği yönetime getirmeye çalışırken ve kendisini destekleyen muhalifleri, öte yandan bu olanlara direnen yönetimler ve bunları da destekleyen Rusya kaosun sürmesine sebep olmaktadır. Ayrıca ABD, kendisinin egemenlik çabasını sürdürürken önüne çıkan her engeli yok etmeye çalışmaktadır ve Irak'a ilk müdahalesini de yapmıştır (Tekir, 2010: 183).

Küreselleşme tehdit ve fırsatları içinde barındıran bir süreçtir. Bu fırsatlar bütün insanlara eşit şekilde sunulmadığı için tek çıkar bu fırsatlara doğru insanların hareket etmesi yani göç etmesidir (Gallino, 2012: 38).

1.2.2. Küreselleşme ile Değişen Göç Olgusu

Günümüzde göç olaylarının büyük çoğunluğu Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşmektedir (Çam, 2014: 16-17). Meta hareketliliği ve uluslararası kuruluşların yayılması Batı bölgesinden Doğu bölgesine ve Kuzey bölgesinden Güney bölgesine olurken insan hareketliliği tam tersi yönde olmaktadır (Topçuoğlu, 2012: 502). Genel olarak bakıldığında küreselleşme göç yönünü belirlemekte yani eskiden göç olayı bütün insanlar için seçime bağlıken, günümüzde ise belirli bölgelerde yaşayan bireyler için daha iyi yaşam koşullarına ulaşma umuduyla yapılmaktadır (Paydak, 2012: 35).

Soğuk Savaştan sonra artan göç küreselleşmeyle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü iyimserlikle bakılan küreselleşme özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha çok sorgulanmaya başlanmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkan çatışmalar yüzünden insanlar için göç zorunlu bir hal almıştır. Küreselleşmeyle gelen sosyal değişimler bu göçlerin arkasında yatan neden olarak dikkat çekmektedir (Uzun, 2018: 41).

Göç tanımları yapılırken göç yalnızca yer değiştirme olarak görülmenin çok ötesine geçmiştir. Göç eden insanların çeşitli gruplardan oluşmaları ve göç sebeplerinin de çeşitlilik göstermesi bile göçü yalnızca bir sınır geçme veya yer değiştirmenin ötesine götürmektedir (Kümbetlioğlu, 2012: 49).

Göçün özünde yer değiştirme olmakla beraber ülke ve bölgelerdeki oluşumlar, göçü yasadışı veya kaçak gibi tanımlamalara maruz bırakmaktadır. Göç olgusu tehdit olarak algılanmakta ve güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Düvell bu durumu şöyle özetlemiştir; yasadışı göç bir toplumsal olgu değildir, toplumsal, siyasi ve legal olarak inşa edildiği için vardır (Uzun, 2018: 41). Göç kavramının günümüzde tekrardan adlandırılmaya çalışılması başarısızlığın simgesidir (Özgür, 2012: 200). Göç eden bireyler aslında aynı şekilde hareket etmelerine rağmen, hareketin adı yasa dışı olarak ifade edilmektedir. Bu ifadenin tercih edilmesi, göçü engelleme yönündeki adımları yasal kılma çabasıdır (Uzun, 2018: 41).

Göç ile birlikte göç hızının artması da doğal bir süreç olmakta çünkü göç ile ulaşım ve iletişim olanakları da artmaktadır. Eskiye kıyasla günümüzde insanlar hızlı hareket edebilmekte ve istedikleri yeri hedef

olarak seçebilmektedir. Ulaşım ve iletişim olanaklarındaki gelişmelerle, haber alma teknolojisindeki gelişmeler sayesinde insanlar her yeri bilir hale gelmeye başlamışlardır. Göç eden insanların yaşadıkları sorunlardan vatan, memleket, akraba özlemi gibi sorunlara küreselleşme sayesinde daha kolay çözüm bulunabilmektedir. Göç eden kişiler aynı anda birden fazla ülkeyle iletişim kurabilirler. Bu iletişim kolaylığı eskiye kıyasla oldukça fazladır (Özkul, 2012: 487).

1.2.3. Küreselleşme ve Göçün Devamlılığı Sorunu

Küreselleşme ve göç arasındaki bağlantıda göçün engellenip engellenemeyeceği tartışmalı bir konudur. Bu sorunun cevabı günümüzde gerçekleşen olaylarda kendisini göstermektedir. AB, göçü engellemek için her türlü tedbirleri almasına rağmen göçler bütün hızıyla devam etmektedir. Değişen tek şey göç eden bireylerin başvurmuş oldukları araç ve yollardır.

Küreselleşen dünyada göç devam etmekte ve her geçen gün hızla artış kaydetmektedir. Bu da çalışmanın ana varsayımını oluşturmaktadır. Engelleme politikalarıyla veya sınır kontrollerinin artması göçün başka bir boyut almasına sebep olmakla birlikte göçü engellediği söylenemez (Castles ve Miller, 2008: 11-12). ABD'nin 2006'da Meksika sınırını elektronik alıcı ve kamera sistemleriyle donatmasına ve demir parmaklıklarda çevirmesine rağmen göçmenlerin girişini engelleyememiştir (Bartram ve öte., 2017: 9-10). D. Trump son seçimleri kazanmadan önce seçim propagandasında Meksika sınırını duvarla kapatmak yer almaktaydı.

Uluslararası göç örgütünün 2010 yılındaki raporunda dünyadaki göçmen sayısının 214 milyon olduğu yer alır (Unutulmaz, 2012: 136). 2014 yılında sadece zorunlu göç edenlerin sayısı ise 59,5 milyondur (Elmas, 2015: 22). 2015 yılında bu sayı 230 milyonu aşmış ve 2015 yılında zorunlu göç eden kişi sayısı 65 milyon olarak kaydedilmiştir (Unat, 2017: 37). Uluslararası göçmen sayısı 2019 yılı itibariyle 272 milyona ulaşmış durumdadır (TÜGAM, 2019). Bu sayılara tespit edilmemiş olanlar da eklendiği zaman daha büyük bir rakama ulaşılmaktadır. Yıllara göre artan göç hızı da göz önünde bulundurulduğunda 2050 yılına gelindiğinde bu sayı 405 milyon olacağı tahmin edilmektedir (Uzun, 2018: 43).

Uluslararası alanda göç devam ederken bu düşünceyi desteklemek adına bir hususa değinmekte fayda var. Günümüzdeki zengin ve gelişmiş kuzey ülkelerinde nüfus artışı sifıra yakındır. Buna karşılık az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu oran yıllık yüzde üç civarında gerçekleşmektedir (Gallino, 2012: 40). Dünyaya gelen her yeni birey iş bulabilmek amacıyla göç edecektir. Gelişmiş ülkeler ile diğer ülkeler arasındaki uçurumun gün geçtikçe artacağı da göz önünde bulundurulduğunda; göçün devam edeceği ve zaman içinde de artacağı da söylenmektedir.

Göçü engelleyici politikaların etkili olmadığı açıkça görülmektedir. İnsan kaçakçılığı gibi yasadışı yollarla gerçekleşen göçlere her türlü engellemelere rağmen her an rastlamak mümkündür. Bu göçlerin bazıları ölüm ile bazıları yakalanma ile sonuç verse de büyük oranda başarıya ulaşmaktadır (Uzun, 2018: 44).

Gelişmemiş ülkelerdeki göç hareketleri mahkeme kararları ve çeşitli engellemelere rağmen devam etmektedir. Göç artık bağımsız bir şekilde kendini gerçekleştirilmektedir (Tekin, 2007: 54).

Günümüzde gerçekleşen göç olaylarında en büyük problem sermayenin ucuz işgücüne kolay ulaşmasından dolayı göç eden kişilere gereksinim duymaması fakat buna karşın bir şekilde hayatta kalabilmek veya daha iyi hayat yaşayabilmenin yollarını arayan insanlarla karşı karşıya gelmesidir (Topçuoğlu, 2012: 505-506). Göçü engellemeye çalışmak yalnızca göçün adını değiştirmektedir. Mülteci veya yasal göçmen olamayan insanların yasa dışı göçmen olmasına neden olmaktadır. Ayrıca küresel sermayenin ucuz işgücü talebi nedeniyle pek çok ülke, göçmenlerin kayıt dışı istihdamına göz yummaktadır. Bundan faydalanan ülkelerde bu göçmenlerin hareketlerini kolaylaştırmaktadır (Uzun, 2018: 44-45).

Göçü yalnızca güvenlik sorunu olarak görmek veya göçü gözden uzak tutmak soruna çözüm önerisi getirmeyecektir. Aslında göç, insanların kendi ülkelerindeki güvenliklerinin sağlanmasındaki yetersizlikler sonucu ortaya çıkmaktadır. Göçü engellemeye yönelik girişimler yine insanların güvenliklerini tehdit eder duruma gelmiştir (Akçapar, 2012: 571).

Göç her daim insanoğlunun hayatının bir parçası olmaya devam edecektir. Kesin bir çözüme ulaşabilmek için göçün asıl nedenlerinin yok edilmesi gerekmektedir. Göçü oluşturan nedenler, göç veren ülkelerin içinde bulunduğu sosyo- ekonomik alanlarda yaşanan sıkıntılardır.

Bu ülkeleri problemlili hale getiren ise, küresel boyutta yapılan müdahalelerdir. Kısacası, bu ülkelerin sorunlarını çözmek küreselleşmenin oluşturduğu sorunları çözmek demektir (Uzun, 2018: 45-46). Göç, engelleme mantığıyla değil yönetim mantığı ile ele alınmalıdır. Şunu da unutmamak gerekir ki göçün sonucunu belirleyen konu göçün nasıl yönetildiğidir (Bal, 2016: 44). Bu açıdan uygulanacak yönetim tarzı önem arz etmektedir.

1.2.4. Göçün Kadınlaşması

Yirminci yüzyıl, kadın göçünün artmasında dönüm noktasıdır. Her geçen gün göç artmakta, çeşitlenmekte ve kadınlaşmaktadır. Günümüzde göçmenlerin yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Göçün kadınlaşmasını etkileyen en önemli etkenlerden biri sosyal ağlardır. Kadın ve erkeklerin göç etme nedenleri farklılaşmakta ve göç rotalarının da cinsiyetlerine göre değişmesi de söz konusudur. Bu durum, göç alan ülkenin işgücü piyasalarıyla ve cinsiyete göre şekillenen tabakalaşmadan kaynaklanmaktadır (Ulutaş, 2019: 14).

Göçün kadınlaşmasında daha çok kadın aile üyeleri, eşlerinin yanına yurt dışına gitmek için değil, hür olarak çalışmak için göç etmektedirler. Kadınlar göçü her zaman isteğe bağlı olarak yapmamaktadırlar. Kadın ticaretinde çalıştırılmak üzere kaçırılan, kandırılan ve hayatlarına zorla el konulan insan kaçakçılığı mağdurlarını, seks işçilerini ve mültecileri de içermektedir. Zor ve isteğe bağlı göçmenlik yolculuğunda kadınların ev hizmetlerinde oranlarının artması, küresel meta zincirlerinin, cinselliğin metalaşmasından bağımsız değildir. Göç eden kadınların büyük bir kısmı eğitilmiş bireylerdir.

Göç, kadınların ülkelerindeki ataerkil yapıdan kurtulmalarını sağlamaları açısından önem arz etmiştir. Göçün kadınlaşması, göç eden kadınların gittikleri ülkelerde yaşam mücadelesini beraberinde

getirmektedir. Göç eden kadınlar gittikleri ülkeler de çalışıp kazandıkları paraları yine kendi ülkelerindeki yakınlarına göndermekte ve kendi ülkelerinin ekonomilerine de fayda sağlamaktadırlar. Kadınlar kendi ülkelerindeki işsizlik, kötü yaşam koşulları, yoksulluk gibi nedenlerle göçe başvurumaktadırlar. Kadınların göçe başvurması ataerkil olan bir toplumda hoş karşılanmamakta ve maalesef göç eden kadınlar yine mağdur ve ikincil konumda olmaya devam etmektedirler (Kurt, 2014: 30-33).

1.3. Göç ve Yoksulluk İlişkisi

Göç ve yoksulluk arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu iki kavram hem birbirlerinin sebebi hem de sonucunu oluşturmaktadır. Göç yoksulluğu yoksullukta göçü etkilemektedir. Çağlayan, göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi dört eksen üzerinde şekillendirmektedir. Bunlardan ilki göç etmek için yoksulluğun itici bir etmen olması; ikincisi, yoksulluğun göç etmeyi düşünenlerin hareketlerini kısıtlaması; üçüncüsü göçün yoksulluğa neden olması ve sonrasında yaşadıkları yoksullaşma ve son olarak göç ile yoksulluğun azaltılmasıdır (Çağlayan, 2008).

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki çok boyutlu olup, karmaşık ilişkilere sahiptir. Göç ve yoksullukla ilgili iki temel tez ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki, kırsal alanlardaki gelirin azlığı ve iş imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı bireylerin yoksullaşarak kentlere göç etmeleridir. Fakat kentlerdeki istihdam artışının göç hızından daha düşük olması nedeniyle yoksulluk daha da artmaktadır. Ekonomideki sektörlerin enformelleşme süreçlerinin de oluşu yoksulluğu arttırmaktadır. İkincisi ise, yoksulluğun göç etmeye engel olduğu şeklindedir. İlk yaklaşıma göre gelirin düşüklüğü ve iş imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı bireyi yoksullaştırmakta, göçü hızlandırmaktadır. Kentlere göç eden bireyler kentlerdeki çeşitli nedenlerden dolayı tekrar yoksullaşır. İkinci yaklaşıma göre ise bireyler yoksul oldukları için göç maliyetlerini karşılayamazlar ve göç edemezler (Güneş, 2012: 188).

Kentteki mekânsal ayrışmaları derinleştiren göç, yoksulluğu da artırır. Göçlerle birlikte yoksulluk da yeniden şekillenmeye başlamıştır. Göç eden bireyler kent merkezlerinde tutunamadıkları için kentin dışında kalan sosyal, kültürel ve iktisadi imkanlardan uzak olan az gelişmiş mahallelere

yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Bu durumda olan göçmenlerin hayat şartları zorlaşmakta, ekonomik durumları kötüleşmekte böylece yoksullukları da artmaktadır (Taş ve Özcan, 2013: 290).

1.3.1. Yoksulluk Nedeni Olarak Göç

Yoksulluğun göçe sebep olması, göç öncesinde yaşanan yer ve göç edilecek yerdeki ekonomik ve toplumsal şartlardaki farklılıklar, temel odak noktasını oluşturur. Yoksulluktan kaynaklanan göçte kırdaki imkanların kentteki imkanlara göre yoksun olmasından, kentlerdeki gelişmelerin hızlı olmasından ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle yoksullaşmaları nedeniyle, kenti çekim merkezi olarak görmektedirler. Fakat ilerleyen zamanda yoksulluğun göçe neden olması daha çok karmaşıklaşarak, yalnızca kırdan kente göçü değil aynı zamanda yoksulluktan dolayı başka bir şehre ve hatta başka bir ülkeye göçü de kapsamaktadır (Altın, 2014: 44-45). İyi yaşam koşulları, şehirlerdeki istihdam olanakları ve eğitim fırsatları gibi etkenler göçü etkilemektedir. Ancak yoksul olan bireyler göç ederek yoksulluktan kurtulmayı beklerken, yoksulluğun göçü, göçün ise yoksulluğu tetiklemesinden dolayı yaşanan kısır döngüden kurtulamamaktadırlar.

1.3.2. Yoksulluğun Göçe Engel Olması

Yoksulluk göç için itici faktörü oluştururken, aynı zamanda yoksulluk göçü engelleyen en önemli etmendir. Yoksul insanların, durumları iyi olan insanlara kıyasla mekânsal hareketliliği daha azdır. Bunun sebebi yoksul insanların maddi imkanlarının eksikliği, kapasite ve sosyal sermaye açısından da diğer kesimlere göre daha az imkanlara sahip oluşlarıdır. Bu kaynaklardan yoksunluk; psikolojik, toplumsal ve fiziksel olarak göçün gerçekleşmesinde engelleyici olabilmektedir (Altın, 2014: 45). Yoksulluktan dolayı daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için kente göç etmeyi düşünen insanlar, maddi olanaklarının yetersizliğinden göç edememektedirler.

1.3.3. Göçün Yoksullaştırıcı Etkisi

Bazı durumlarda göç yoksulluğa sebep olmaktadır. Bu durum üzerinde en fazla durulan ve çalışma yapılan konudur. Yapılan çalışmalarda ortak nokta, kırdan kente göç eden insanların daha da yoksullaştığı, bu durumda kent yoksulluğunu ortaya çıkardığıdır. Kırdaki yoksulluktan kaçıp kente gelen göçmenler birçok durumda kentlerde karşılaştıkları ve daha da belirgin olan yoksulluk ile baş etme gücüne sahip olamadıklarından dolayı ya tekrardan kıra ya da başka bir şehir veya ülkeye göçü seçebilmektedirler (Altın, 2014: 45).

1.3.4. Göç Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması

Yoksulluktan kaçmak için göç edilmesi ve bununda başarılı olması ise, göç-yoksulluk ilişkisinin son boyutudur. Bu gruptaki göç eden bireyler bütün zorlukları aşmış, yeni geldikleri bölgede gelirlerini arttırabilmiş olanlardır. Skeldon, buradaki göç eden bireyleri, yalnızca birey olarak değil de aile, hane gibi gruplar halinde göç etmiş olmaları ve ağ ilişkilerini de kullanmalarıyla yoksulluğu aştıklarını ifade etmektedir (Altın, 2014: 45). Burada bahsedilen göçler, yaşadıkları bölgeleri sürekli olarak değiştirmeye dayalı olan göçlerdir.

1.3.5. Göç, Yoksulluk ve Kadın

Kırsal kesimde hayatını ikame eden nüfusun çoğunluğunun yoksul olması, tarım işlerinde verim düşüklüğünün olması, tarım arazilerinin büyük çoğunluğunun parçalı şekilde olması, makineli tarım sürecinin başlaması, insan işgücüne olan ihtiyacın her geçen gün azalması, tarım dışı sektörlerde yeterli istihdamın bulunmaması gibi nedenlerden dolayı kırsaldan kente doğru göç gerçekleşmektedir. İnsanları göçe mecbur eden etkenler kırsal bölgelerdeki geçim sıkıntısı ve yaşam koşullarının her geçen gün zorlaşması, kırsal bölgelerdeki yokluklar ve imkansızlıklar olup bu etkenler bireyleri beraberinde aileleriyle kırsal alandan büyük şehirlere göçe mecbur bırakmaktadır.

Göç en çok aile bireyleri arasında kadınları olumsuz etkilemektedir. Çünkü kadının bireysel olarak kendinden önce başka birçok önceliği vardır.

Bunlar çocukları, aile büyükleri veya geçimlerini sağlamada faydalandıkları hayvanları olabilmektedir. Kadın bu şartlar altında olmayan ile yetinmeyi öğrenmektedir. Kırsal bölgede yaşayan yoksul insanlar yaşadıkları bölgede doymayınca şehirlerde çıkmaz bir süreçte bu probleme deva aramaktadırlar.

Kadınların göç ile ilgili hayatları genel olarak bir eş, anne veya evlenmek üzere olan genç kız olarak aile içerisindeki konumları ile yakından bağlantılıdır. Göç sebepleriyle “bağlantılı göç” genellikle kadınlara has bir göç nedenidir. Bağlantılı göç “*ailenin iş bulmak, iş tayini, vb. nedenler ile göç eden erkek üyelerini takip eden kadınların hareketini tanımlayan bir olgudur*” (İlkkaracan, 1998: 307).

Erkeğin göç ettiği yerde kadının adaptasyonu, ortama uyumu ve kendi düzenini kurması her zaman beklenildiği gibi gerçekleşmemektedir. Kırsalda birçok yiyecek ihtiyacını karşıladığı (tarla, bağ, bahçe vb.) düzen artık kentte yoktur. Dolayısıyla bu ihtiyaçları kendisi ekip biçerek ücretsiz temin ederken kentte bu ihtiyaçlar ekstra maliyet olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk sınırında olan ve göç eden ailelerde ekstra maliyetler ailenin çalışan bireylerine ek bir yük getirmektedir. Kırsalda ücretsiz aile işgücü pozisyonuyla tarımda etkin nüfusun büyük bir bölümünü kadın oluşturmaktadır. Eşinin peşinden şehre göç ettiği zaman vasıfsız veya okuma-yazma bilmemesinden dolayı iş piyasasının dışına itilmekte, şehirlerdeki örgütsüz ve düşük ücretlerde çok yetenek istemeyen işlerde çalışmaktadırlar. Bunlardan birisini seçmiyorsa da ev kadını olarak yaşamaktadırlar (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 6).

Kırdan kente göç eden kadın, beraberinde getirdiği değerleri ve kimliğe sahip çıkarak kentlileşme çabası içerisine girmektedir. Fakat eğitimsizlik, kadınlara olan peşin hüküm, geleneklerinden dolayı kadın kırsal ve kent arasında bocalamaktadır.

Kırsalda doğup orada büyüyen kadının görüşü, gelenekleri, sosyal değerleri kentteki insanlardan farklı olmasından dolayı aralarındaki uçurum her geçen gün daha fazla açılmakta ve kadın kendisini eve hapsetmektedir. Kentteki hayat, göç eden kadınlara umduğunu veremediğinden, kentteki yaşama tutunabilmek için daha fazla çaba sarf etmek zorunda kalmışlardır. Göç eden insanların birçoğu yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda

kalmıştır. Mesken, yiyecek, giyecek ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, göç eden insanlar için gündelik yaşamın hayatta kalma savaşına dönüşmesine neden olmuştur (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 6).

Göç eden insanların en büyük problemi geçim darlığı ve iş bulamamalarıdır. Göç ile beraber aynı evde yaşayan kalabalık nüfus (gecekonducularda 5 aileden oluşan akrabaların yaşamak zorunda olması gibi) ile mekân kısıtlılığı kadınlar için kırsaldaki şartları aratmakta ve bu durum kadının ezilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca erkeğin bazen karısı ve çocukları ile aynı yeri paylaşması, cinsel alışkanlıklarda değişiklik yaratmasına, bu durumda kadın ve çocuklar için olumsuz ruhsal etkiler yaratmasına neden olur. Bu bozukluklar kadınlarda adet dönemlerinin değişmesi gibi sağlık sorunlarına sebep olduğu ve yine göçün getirdiği yoksulluğun küçük yaşlarda sokak satıcılığına başlatılan kız çocukların eğitim imkanlarının da kötü etkilendiği de bir gerçektir (İlkkaracan, 1998: 311).

Göç ile kente gelen kadınlar yoksulluğu en derinden yaşayarak, çocuklarından dahi vazgeçecek duruma gelerek kent yoksulluğunu simgeleyen kurbanlar olmuşlardır. Kentlerdeki yoksulluk büyük oranda kırsal kökenlidir. Bununla birlikte boyutları ve yoksul insanlar üzerinde oluşturdukları etkilerle kırsal yoksulluktan farklılık arz eder. Günümüzde kent yoksulluğu, kentsel mekanlardaki yoksulluğun belli bölgelerde yoğunlaşması için kullanılır. Kent yoksulluğunun oluşmasında kırsaldan gelen göçler fazlasıyla etkilidir. Göçlerde ise kırsalın “itici” ve kentin “çekici” etmenleri birlikte rol oynar (Açıkgöz, 2010: 47).

Yoksulluk probleminin ekonomik büyüme ve kalkınma ile çözüleceği şeklinde bir düşünceyle hareket edilir. Ekonomi alanında yapılacak atılımlar ve gelişmelerle zenginleşme ve refah artışı sağlayacağı düşünülür. Böylece yoksulluk probleminin çözülmüş olacağı varsayılır. Yoksulluk, yaratılan ulusal değer azlığı kadar, bölüşüm ile dağıtım mekanizmalarıyla da bağlantılıdır. Yoksulluk sadece ekonomik gelişme ile değil aynı zamanda karmaşık ve çok boyutlu olan yoksulluğun bunu dikkate alan politikalar ve yaklaşımlarla çözülebilir (Ak, 2016: 304).

2. BÖLÜM

GÖÇÜN KADINLAŞMASI

2.1. Göç ve Toplumsal Cinsiyet

Göçün yalnızca erkeğe has bir serüven olduğu düşüncesi uzun yıllar egemenliğini sürdürmüştür. Portekiz’de 1989 yılına kadar kadınlara pasaport verilmemiş, kadınların eşleri veya babalarının pasaportuyla yolculuk etmesi beklenmiştir (Mahler ve Pessar, 2006: 39-40). Bu uygulama değiştikten sonra da evli kadınların yurtdışı gezileri eşlerinin iznine bağlıydı. Birçok Avrupa ülkesinde bu uygulama uzun yıllar boyunca varlığını korumuştur (Öztan, 2009: 30).

Göç sürecinde kadın yokmuş gibi davranılmaktadır. Göç eden kadınların gittikleri ülkelerde yaşadıkları problemler ve deneyimleri önemsenmemiştir. Bu durum, kadınların göçün yaratmış olduğu sorunlardan daha fazla etkilenmesine sebep olmuştur. Feminist teorinin gelişmesiyle, toplumsal cinsiyet daha fazla alanda konuşulmakta ve bu göç araştırmalarında da etkili dönüşüm yaratmaktadır. Göç ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağ daha çok sorgulanmaya başlanmış, göç serüveninde kadının varlığı gün yüzüne çıkmıştır. Göç teorilerine dair eleştiriler bu dönüşümün de temellerini atmıştır (Mısırlı, 2019: 69).

Bireyin veya hanehalkının ekonomik koşulları, göç eden ve göç veren ülkelerin sömürüye dayalı olan tarihsel ve ekonomik ilişkileriyle birlikte, göç teorilerinde kabul görmüş Neoklasik ve Marksist yaklaşımın odak noktasını oluşturmuştur. Bu iki yaklaşım kadınların, erkeklerin egemen oldukları işgücü piyasalarında erkeklerle eşit şartlarda yarıştığını varsaymaktadır. Başka bir ifadeyle, işgücü piyasalarının cinsiyetçi kodları bu iki yaklaşım tarafından göz ardı edilmiştir. Neoklasik ve Marksist kuramın ulusal ve uluslararası ekonomiye dair yaklaşımlarının temelinde cinsiyet yoktur. Bununla birlikte cinsiyetçi işgücü piyasalarında kadınların yer bulma çabası yeteri kadar önemsenmemektedir ve en önemlisi her iki yaklaşımda kadınların uluslararası iş piyasalarındaki konumlarını ve ilişkilerini açıklarken dar bir perspektiften bakmaktadır (Truong, 1996: 31).

Bedenin ve emeğin sömürsü olan kadın ticareti, kadın göçünün önemli bölümünü oluşturmalarına rağmen iki yaklaşım konunun açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Bir başka eleştiride, iki yaklaşımda cinsiyet ve cinsiyetin getirdiği iktidar ilişkilerini ve bu ilişkilerin göç zamanında oynadığı rolü görmezden gelmiş olmalarıdır. Erkek egemen toplum, cinsiyetçi kurumlar, aileleri tarafından baskı altına alınan kadınların göç esnasında görmezden gelinmesi feminist göç araştırmalarında eleştirilmiştir. Yapılan bu eleştirilerin ana nedeni bu yaklaşımların göçmenleri “cinsiyete dayalı göç ilişkilerinden yoksun rasyonel aktörler” olarak görmeleridir (Nawyn, 2010: 752). Yani karar vericilerin toplumsal cinsiyet ilişkilerinden bağımsız olduğunu, bu karar vericilerin kaynak ve hedef ülkelerin yapısal şartlardan etkilendiği düşüncesini söylemekte ve bu şartların toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisini yok saymaktadır (Mısırlı, 2019: 70).

Göç ve toplumsal cinsiyet konusunda toplumsal cinsiyet göç tarafından şekillenen sosyal pratik olarak kavranmakta ve yapılan araştırmalar çoğunlukla kadınlarla yapılmaktadır. Göç araştırmalarında toplumsal cinsiyetin ele alınmasının ardından sıkça görülen bir eğilimde göçün kadınlar üzerinde güç kazanma ve toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde ivme olarak kabul edilen, Handagneu-Sotelo'nun “göç ve özgürleşim” başlığı altında yaptığı araştırmalarla yaygınlık kazanmasıdır. Şüphesiz ki göçü farklı açılardan toplumsal cinsiyet ilişkilerine meydan okuduğu kabul görmüş olsa da Pessar'ın vurguladığı gibi doğrudan kadınların gelir ve işe sahip olmasına dayandırılması ve sabit bir ilişki olarak algılanmasının bazı problemleri mevcuttur (Öztan, 2009: 32).

Göç araştırmaları, kadın göçünden haberdar olmalarına rağmen, göç sırasında kadınların yaşadıkları deneyimleri erkek göçmenlerin deneyimleri ile ortak kabul etmiştir. Araştırmalar göç kararı veren erkek egemen toplumsal yapıyı, devletlerin cinsiyetçi yaklaşımlarını, hane içindeki kararlarda eşitlikçi davranılmamasını, kadınların düşük pozisyonlu işlerde istihdam edilmelerinden dolayı ekonomik koşulların kötü olmasını uzun yıllar görmezden gelmiş ve araştırmaya değer bulmamışlardır. Feminist hareketlerin 1970'li yıllarda hız kazanmasıyla bu yaklaşım değişmiştir. 1970'lerde ve devamındaki on yılda feminist araştırmacılar, kadınların göç

etme aşamalarında görmezden gelinmesine neden olan ataerkil önyargıları açığa çıkarmak istemişlerdir (Sotelo, 2000: 113).

Bir toplumda, emek piyasasının örgütlenme şekli, emeğe olan değer boyutu ve yapılan işlerin kadın ve erkek işi gibi ayrılması, diğer bir ifadeyle cinsiyetten kaynaklanan farklılıklar, o toplumdaki cinsiyet düşünceleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Toplumdaki iktidar ilişkileri veya toplumsal denetim toplumsal cinsiyetten dolayı kadın ve erkek üzerindeki etkileri farklı olmaktadır. Aile onuru, namus kavramı, kadının denetlenmesi üzerinden elde edilebilecek bir nosyonu oluşturmaktadır. Aile dışındaki erkeklerin kadınları görmesi veya aynı ortamda bulunmasının aile için namusu tehdit eden unsur olarak algılanmasından dolayı kadınların ev dışında çalışması engellenmiştir (Tamur, 2010: 15).

Erkek egemen ve geleneksel değerlere dayalı olan toplumlarda kadınlara olan tutum, davranış, beklentiler, günlük hayatta kadınlar üzerine baskıcı ve kısıtlayıcı koşullar oluşturmaktadır. Bunun sonucunda kararlara katılmada, kılık ve kıyafette, iş paylaşımında ve iş yükünde, kullanılan mekanlarda ya da etkinlik alanlarında, çevreyle iletişimlerinde, eğitimdeki beklentiler gibi birçok alanda cinsiyet bazlı eşitsizliklere sebep olmaktadır.

2.2. Göçün Kadınlaşması

Göçün kadınlaşması, küreselleşen dünyada daha fazla kadının göç etmesi ve görünür hale gelmesidir. Göçün kadınlaşması kavramı ilk kez 1993 yılında Castles ve Miller tarafından ortaya atılmıştır. Bu kavram “eskiye oranla daha fazla kadının eşlerinden ya da ailelerinden bağımsız göç sürecine katılımını” ifade etmek için kullanılmaktadır (Castles ve Miller 2007: 12). Günümüzde kadınlar birçok nedenden dolayı kendi ülkelerini bırakarak bir başka ülkede yaşam mücadelesi vermektedirler. Bugün, dünyada göç edenlerin yarısını kadınlar oluşturmaktadır.

Göçün kadınlaşmasının ardında birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden en önemlisi küreselleşme faktörüdür. 2000’li yıllarla birlikte artan küreselleşme olgusu hızla yayılıp etki alanını da genişleterek kadın göçünü de arttırmıştır. Göçün küreselleşmesiyle birlikte göçün kadınlaşması da hız kazanmıştır. Bunu da etkileyen iki ana neden vardır. Bunlardan ilki,

gelişmiş ülkelerin, nüfusun fazla olduğu gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere yatırımlarını kaydırmasıyla emek göçüne olan ihtiyacı azalmıştır (Mısırlı, 2019: 76). Potansiyel göçmenin aynı yerinde kalması sağlanarak yönünü emek göçünden sermaye göçüne çevirmiştir. Bu bölgelerde yaşayan kadınlar ya düşük ücretlerle çalışmak ya da bir başka ülkeden hiç kimsenin istemediği işleri yapmak zorunda kalmışlardır. Küresel şirketler, ucuz emeği çekmek amacıyla kadınların çalıştıkları tarım ile gıda sektörlerini ele geçirdiği bilinmektedir. Afrika, Karayipler ve Güney Doğu Asya’da kadınlar tarımsal üretimi yürütmekteyken, modernleşmeyle ortaya çıkan dinamiklerle ve yabancı sermayelerle başa çıkamadıkları için tarımsal üretim küresel şirketlerin eline geçmiştir. Örneğin, Batı Afrika ülkesi olan Gambiya’da küresel gıda şirketleri fiyatlara hükmederek piyasaya sızmış ve kadın üreticilerin bu sektörden dışarı atılmalarına neden olmuştur. Bu durumda kadınlar ya şehre ya da yurt dışına göç etmek zorunda kalmışlardır (Franck ve Spehar, 2010: 18).

İkincisi, kadınların gelişmiş ülkelere işgücü piyasalarına girmeleri ve yaşlı nüfusun da artmasıyla göçmen kadınlara olan gereksinimin artmış olmasıdır. Küreselleşme gelişmemiş ülkelere iki seçenek sunmuştur. Birincisi, düşük ücretler yoksullaşmalarına neden olurken, ikincisi yoksulluktan kurtulabilmek amacıyla göç etmeleridir. Yani göçün kadınlaşması, yoksulluğun ve emeğin kadınlaşması ile doğrudan bağlantılıdır (Mısırlı, 2019: 76).

Küreselleşme ile birlikte yoksulluk, kadın ticareti, savaş ve çatışma ortamından kaçış kadın göçünün artmasındaki ana unsurlardır. Bütün bunlar göç serüveninde iç içe olabileceği gibi birbirlerinden bağımsızda olabilir. Küreselleşme dışında kadınları göçe iten kültürel, sosyal, siyasi sebepler de bulunmaktadır. Ekonomik koşulların kötü olması, cinsiyet bazlı şiddet, erken evlilikten kaçış, çocuklar için iyi bir eğitim ve gelecek kadınların göç etme sebeplerinden bazılarını oluşturmaktadır.

2.3. Göçün Kadınlaşmasına İlişkin Teorik Yaklaşımlar

2.3.1. Sembolik Etkileşim Yaklaşımı

Wallace ve Wolf'a göre, sembolik etkileşim kavramı, Herbert Blumer tarafından "Man and Society" adlı makalesinde ortaya koyduğu ve rastgele türettiği bir kavramdır. Herbert Blumer sosyal psikologların fikirlerinin farklılıklarına işaret edebilmek amacıyla bu anlatımı kullanmıştır. Sosyal psikolojinin insanın daha çok insanın sosyal gelişimiyle ilgilendiğini belirtmiştir. Sosyal psikolojinin ana konusunun insanın bir topluluğa katılarak sosyal açıdan nasıl etkilendiğini incelemek olduğunu belirtir. Blumer'in kullandığı sembolik sözcüğü rastgele bir ad değildir. Sembolik sözcüğü önemli bir kuramsal fikri ifade etmektedir (Wallace ve Wolf, 2013: 267-268).

Sembolik etkileşim esas olarak toplumsal psikolojik bakış açısıyla "bir beni olan" ferde ve kişinin düşünce ve duygularıyla birlikte toplumsal davranışları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Sembolik etkileşimde insanlar dış güçlerin karşısında çekingen kişiler olarak değil, kendi hareketlerini yorumlayıp, değerlendirebilen ve tanımlayabilen, kendi davranışlarını aktif olarak inşa eden bireyler olarak kabul edilmektedirler. Sembolik etkileşim bireylerin karar vermelerini ve düşüncelerini oluşturma süreçlerini vurgulamaktadır (Wallace ve Wolf, 2013: 269-270).

2.3.2. Marksist Yaklaşım

Marksizm, insan doğasının şekillenmesi konusuna verdiği önem ile dikkat çekmektedir. Marx, insan kendini emeğinde tanır fikrine büyük önem vermiştir. Bireyin çalışması, bireyin aynı anda doğa ile mücadelesi olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda Marksist yaklaşımda insanlığın tarihi insanın doğa ile mücadeleye girdiği tarihtir. İnsanların çalışması ile doğanın değişen tarihi bağlantıları, maddi gereksinimlerini karşılayan malların üretimi ve dağıtımına yönelik bağlantılar insanlar aralarındaki değişen ilişkilerin değişik tarihi dönemlerinde insanların doğasını farklı biçimlerde kurgulamaktadır. Göçer toplumların insanı; tarım insanından, tarım insanının da sanayi insanından bu açıdan farklılık göstermektedir.

Marksizm, farklı iktisadi üretim tarzlarında sosyal eşitsizliklerden, sömürülerden, racismden ve cinsiyetçilikten bahsederek egemenlik ilişkilerini analiz etmektedir (Toköz, 2012: 91-92).

Kadınların konumuyla alakalı yapılan Marksist analizlerde odaklanılan nokta, kadın ve erkek ilişkilerinden daha çok iktisadi sistemle olan ilişkisi olduğunu söyleyen Hartmann, kadın sorununun Marksist analizinde üç ana biçimden bahseder ve bu üç biçimin hepsinde odaklanılan konu kadın ve üretim arasındaki ilişkidir. Marx, Engels, Koutsky ve Lenin gibi ilk Marksistler, kapitalizmle bütün kadınların ücretli emek piyasalarına katıldığı ve bununda cinsiyete dayalı iş bölümünü yok ettiğini düşünmüşlerdir. Daha sonrasında modern Marksistlerde kadınları kapitalizmde gündelik hayatın içerisine katmışlardır. Modern Marksistlere göre hayatın bütün yönleri kapitalist sistemin içerisindedir ve bu sistemi de yeniden üretmektedirler. Ve son olarak Marksist feministler ev işi ve kapital ilişkisindeki kadın konusuna da odaklanmışlardır. Marksist feministlere göre ev işi artık değer üretmekteydi ve bu da direkt olarak kapitalizme hizmet etmektedir (Hartmann, 2012: 159- 160). Hartmann'a göre, Marksistler kadınların emek piyasalarına katılmalarının esasında onlara sıkıntı verdiğinin farkında olduğunu belirtmektedir. Çünkü kadınlar emek piyasalarına katılarak ev işi ve ücretli işi birlikte yapma durumunda olduklarını ifade etmektedir. Marksistler kadınların evdeki durumlarının zaman içerisinde kapitalizmin erkek egemen toplumu eriteceğini düşünerek arka plana atmışlardır. Ama gelinen noktada kapitalizm birçok yerde ataerkil yapıyla birleştirilmekte ve kadının mağduriyeti sürmektedir (Hartmann, 2012: 161-162).

Mies'e göre, Marx ve Engel insanın hayatını oluşturan üç uğraktan üçüncüsü olan insanın yeniden üretimini ya tarihsel alanın dışında bırakırlar ya da tarihsel alanın dışına çıkarırlar. Marx ve Engels artan ihtiyaçlar sonucunda yeni sosyal ilişkiler doğurduğundan bahsetmişler ve aynı zamanda tarihin itici gücü olan kadın ve erkek ilişkilerini değil sanayiye görmeye başlarlar. Sosyal ilişki kavramından söz ederken yaşamın yeniden üretilmesi anlamında kadın ve erkek ilişkilerini bu ilişkiye dahil etmezler. Yaşamın, yeni hayatların üretimi tarihsel olarak değil saf bir hakikat olarak

kabul edilmekte, cinsiyete dayalı eylemlerin içerisindeki faaliyet iş bölümü olarak ifade edilmektedir. Aile içerisinde olan iş bölümü yalnızca maddi ve zihni bir iş bölümü oluşturabilirse asıl iş bölümü olmaktadır (Mies, 2012: 114).

Walby ve Hartmann'a göre, ev ile iş, ücretli iş ile evde yapılan işin farkını kapitalizm yaratmış olsa dahi niçin kadınların ev, erkeklerin ise ücretli işte tanımlandığı sorusunun cevabı ataerkilliğe değinilmeden verilemez. Onlara göre, Marksist yazarlar sosyal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgilenmeyip, ataerkilliği problem olarak görmemektedirler (Kurt, 2014: 53).

2.3.3. Feminist Yaklaşımlar

Feminist yaklaşım, sosyal yaşam ve bireylerin deneyimleri hakkında kadın odaklı bakış açısıyla geliştirilen genelleşmiş ve geniş ölçekli düşünceler sistemidir. Feminist yaklaşım kadın odaklı ya da kadınlar odaklı bakış açısını kapsamaktadır. Bunu da iki biçimde yapmaktadır. İlki bütün feminist araştırmaların başlangıcı olan toplum içerisindeki kadınların vaziyetleri ve deneyimleri, ikincisi de toplumsal dünyayı kadınları bakış açılarına göre betimlemeye çalışmaktadır. Feminist yaklaşım toplumsal cinsiyetin merkezi bir önem almasıyla sosyal bilimler alanına kavramsal açıdan en büyük katkıyı yapmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının sosyoloji alanındaki ikinci dalgası feminizmin etkisi ile yer bulmuştur. Toplumsal cinsiyet araştırmalarda neredeyse kaçınılmaz bir değişkeni oluşturmaktadır. Bu durum, sosyal bilimlerdeki hâkim düşünce okullarının 1920'li yıllardan günümüze kadar tabu olarak gördüğü alanı da oluşturmaktadır (Mies, 2012: 101).

2.4. Kadın Göçünün Sınıflandırılması

Yoksulluk, güvenlik sorunları, iş pazarı talebi, aile birleşmeleri, evlilik, ücret farklılıkları ve yurt dışı bağlantıları kadın göçünün temel nedenleri olarak görülmektedir. Kadın göçü, zorlayıcı dış etkenlerden bağımsız göçler ve zorunlu olarak yapılan göçler olmak üzere iki gruba ayrılır.

2.4.1. Zorlayıcı Dış Etkenlerden Bağımsız Göçler

Zorlayıcı dış etkenlerden bağımsız göçler yani isteğe bağlı yapılan göçler üç grupta toplanabilir. Kadın emek göçü, aile birleşmesiyle yoluyla kadın göçü ve evlenme amacıyla kadın göçüdür.

2.4.1.1. Kadın Emek Göçü

Genel olarak, göç eden kadınların göç etmeyen kadınlara göre işgücüne katılım oranları daha yüksektir. Göç eden kadınlar daha çok ev hizmetleri, bakıcılık, hemşirelik gibi kadınlarla özdeşleşmiş işleri yapmaktadır. Ev işlerinde çalışan kadınlar birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar (Yılmaz, 2019: 388).

İşverenlerin çalışan kadınlara ait pasaportlarına el konulması ve böylece işverenlere bağımlı hale gelmeleri, ücretsiz çalışmaya zorlanmaları, çalışma zamanlarının belli olmamasından kaynaklanan uzun ve sürekli çalıştırılmaları, şiddet, tecavüz ve işkencelere maruz kalabilmeleri bu sorunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Ev hizmetleri dışında hemşirelik ve öğretmenlik gibi eğitim gerektiren meslekler ve cinsiyete dayalı olan seks işçiliği de kadınlara has iş sınıflandırılmasında yer almaktadır. Ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde hemşire yetersizliğine bağlı olarak “hemşire göçü” kadınlara has göçler arasında önemlidir. Bu göçmen kitlesinin önemli noktası ekonomik olarak gelişmiş ülkedeki hemşire eksikliğini gideren hemşire göçü, ülkelerde yetersiz olan sağlık çalışanlarının sayısının daha da azalmasına sebep olmaktadır (Yılmaz, 2019: 388).

Göç eden kadınlar yasal güvenceden yoksun oldukları için, sınır dışı edilme korkusuyla daha fazla izole yaşamak zorunda kalmışlardır. Bundan dolayı ev hizmetleri göç eden kadınların daha çok tercih ettikleri işler arasında olmuştur. Göçmen kadınlar ülkelere para yolladıklarında hem ülkelerinin ekonomisine döviz girdisi sağlamaları hem de aile ekonomisine parasal yardım etmeleri açısından önem arz etmektedir. Göçmen kadınlar kendi ülkeleri dışında olsalar da geride bıraktıkları ailelerinin ekonomik açıdan ayakta kalmalarını sağlamak amacıyla çalıştıkları işten aldıkları ücretin büyük bir bölümünü ailelerine göndermektedirler.

Küreselleşme, kadın emeği üzerinde belirli etkiler yaratmıştır. Küreselleşme, beraberinde getirdiği ekonomik sıkıntılar sebebiyle başka ülkelere göç etmek zorunda kalan ve geride bıraktıkları ailelerinin ayakta kalmasını sağlamak için, göç ettikleri ülkelerde çoğunlukla hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Bu göçmenler diğer göçmenlerin çalışma hayatında yer alan kadınlardan boşalan işleri yapmasına ve bu kadınların hayatta kalma mücadelesi vermesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu mücadele en büyük iş alanlarını sosyal açıdan kadın işi olarak kodlanan işler alanında olması da bu alanın kadınsılaşmasına oluşum sağlamaktadır (Kurt, 2014: 38-39).

2.4.1.2. Aile Birleşmesi Yoluyla Kadın Göçü

Tarihsel açıdan, kadın göçünün ana sebebi aile birleşmesi ile yapılan göçler olarak görülmektedir. Kadının pasif bir konumda görülmesiyle üzerinde az çalışılmış bir alan olan aile birleşmesiyle yapılan kadın göçü, ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelere olan kadın göçünün ilk biçimini oluşturmaktadır. Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Avrupa ülkelerine olan kadın göçünün ana sebebi aile birleşmesidir. Aile göçünün işgücü piyasalarında etkisi çok geniştir (UNDP, 2009: 13-14). Kadınlar giderek bağımsız göçmen olmuşlardır.

Öte yandan kadınların öncü olarak veya ilk göç eden olarak ve ardından da ailelerinin de ona katıldığı göç çeşitleri de bulunmaktadır. Göç eden kadınlar ev hizmetlerinde çalışırken daimî oturma izni hakkı elde ettikten sonra diğer aile üyeleri de göçe katılmaktadır (UNDP, 2009: 14). Aile birleşmesi yoluyla yapılan göçlerde, yasalar kolay imkanlar sağlasa da bu şekilde göç eden eşlerin veya diğer aile üyelerinin emek piyasalarına katılımı ya da çalışma izni alabilmesi ayrı bir süreci de zorunlu kılmaktadır.

2.4.1.3. Evlenme Amacıyla Kadın Göçü

Genelde kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimindedir. Evlilik sonrasında eşlerden biri diğerinin yaşadığı yere göç etmektedir. Evlendikten sonra kocanın ailesinin olduğu yere göç etme geleneğine “babayerlilik”, kadının ailesinin olduğu yere göç etmeye de “anayerlilik”

denmektedir. Dünya genelinde evliliklerde çoğunlukla kadının kocasının yaşadığı yerlere göç ettiği görülmektedir. Hindistan’da kadınlar göçmenlerin %70’inden fazlasını oluştururken, bu oranın %90’ından fazlasını da evlilik göçü oluşturmaktadır (UNDP, 2009: 12).

Uluslararası göçlerde evlilik yoluyla yapılan göçler giderek önem kazanmaktadır. Dünyanın farklı coğrafyalarında ve kültürlerinde çeşitli evlilikler gerçekleşmektedir. Günümüzde internet, sosyal medya ve birçok sosyalleşme platformları, dünyanın çeşitli bölgelerinde insanların tanışıp evlenmelerini sağlamaktadır. Bununla birlikte “sipariş evlilikler” (Mail order brides) vardır. Sipariş evlilikler amaç odaklı olup, internet sitelerindeki insanları bir araya getirmektedir. Bu evliliklerde ekonomik olarak gelişmiş ülkedeki erkekler ile ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerdeki kadınlarla evlenilmektedir. Bir araştırmaya göre, 1995-2005 yılları arasında yaklaşık 80.000 Rus kadını bu evlilik türüyle ABD’ye, bu rakamdan daha fazlası da Batı Avrupa’ya göç ettiği belirtilmektedir (UNDP, 2009: 12). Aynı şekilde Japonya, Tayvan, Çin’den çiftlerin Filipinler, Tayland ve Vietnam’dan eş aradıkları da söylenmektedir. Bu evliliklerde kadın ve kız çocuklarının ticareti, her açıdan sömürüsü de yapılmaktadır. Bundan dolayı hem yurt içi hem de uluslararası alanda yapılan bu evliliklerde insan hakları ihlalleri de beraberinde gelmektedir (Yılmaz, 2019: 390).

2.4.2. Zorunlu Kadın Göçü

Zorunlu olarak yapılan göç grubunda; mülteci ya da sığınmacı göçü ve insan ticareti olarak kadın göçü yer almaktadır. Zorlayıcı dış etkilerden bağımsız göçler grubunda yer alan “aile birleşmesi” ve “evlenme” amacı ile yapılan göçler ise zorunlu göç grubunda yer alan “insan ticareti kurbanı” olarak yapılan göçlerde kadın göçünün temel ögesini oluşturur.

2.4.2.1. Mülteci ya da Sığınmacı Göçü

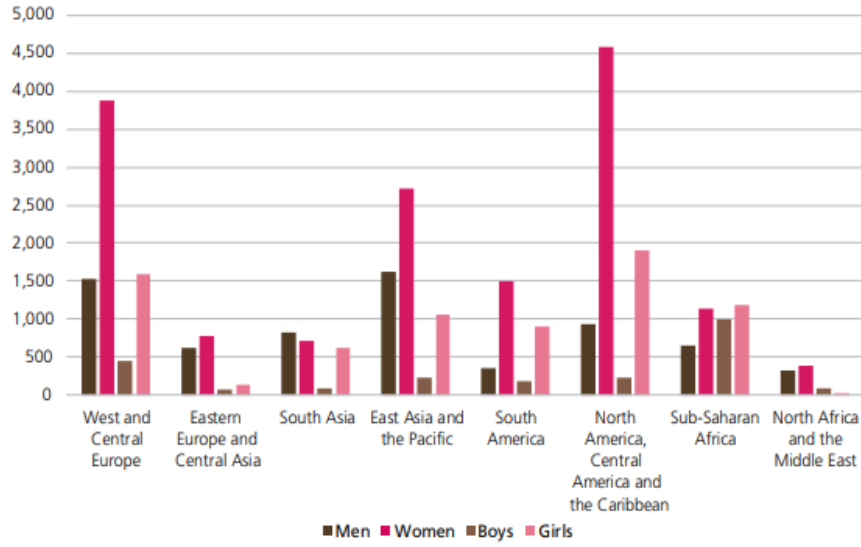
Kadınlar kendi ülkelerinde ayrımcılık ve kötü davranışlara uğramanın yanı sıra, savaş ortamlarında güvenliği sağlayabilecek bir otoritenin olmaması, bütün sığınmacıları ya da mültecileri hassas ve incinebilir

yapmıştır. Normal şartlar altında bile çocuklar ve kadınlar, sömürüye uğrayan sosyal gruplar göçmen olmaktan daha fazla ve daha derin bir şekilde etkilenirler.

Mülteci kadın ve çocuklar güvenlik ve koruma sorunlarından çok fazla etkilenmekte, fiziksel saldırıya cinsel istismara maruz kalabilmektedirler. Silahlı çatışmalar veya askere zorla alınma, cinsel açıdan sömürü ve fuhuşa zorlanabilmektedirler. Başka bir sorunda mülteci ya da sığınmacı kadınlar belge eksikliği sebebiyle “haklı neden”lerini kanıtlamakta zorlanmaktadır. Günümüze bakıldığında Suriye’de savaşta eşlerini kaybeden veya silah altına alınmış olan kadınlar mülteci olmanın bütün zorluklarıyla birlikte hem aile içerisinde hem de toplumda, sosyal rollerinin değiştiğini söylemektedirler. Yapılan bir araştırmada, Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınların yüzde 94’ü hanehalkı reisi olmalarından sonra sorumluluklarının arttığını ve bu durumdan olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmişlerdir (Yılmaz, 2019: 391).

2.4.2.2. İnsan Ticareti Olarak Kadın Göçü

İnsan ticareti (human trafficking) ve insan kaçakçılığı (human smuggling) birbirleri ile karıştırılan kavramlardır. İnsan kaçakçılığı; insanın yasal olmayan yollardan bir ülkeye girmesidir. İnsan ticareti ise insanların sömürülmesi amacıyla güç, dolandırıcılık veya aldatma gibi uygunsuz yollar ile edinilmesidir (UNODC, 2019). BM verilerine göre insan ticaretinin başında kadınlar gelmektedir.

Şekil 8: İnsan Kaçakçılığı Mağdurlarının Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: UNODC, 2018.

Şekil 8’de dünyada insan ticareti mağdurlarının daha çok kadın ve kız çocukları olduğu görülmektedir. İnsan ticaretini gerçekleştirenlerin büyük bölümünü de erkekler oluşturmaktadır. İnsan ticareti mağdurları organ ticareti, zorla çalıştırma, cinsel sömürü, çocuk ticareti, dilenme, evlenme, çocuk yaşta askerliğe zorlanma gibi şekillerde sömürülmektedir. Bu sömürü biçimlerinden ikisinin öne çıktığı görülmektedir. Cinsiyet temelinde bakıldığında kadınlarda cinsel sömürü, erkeklerde ise zorla çalıştırılmaya maruz kalındığı anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2019: 393).

2.5. Göçmen Kadın Emek Piyasası

Çalışma çağındaki göçmenler, sermayeye yaşlı ve yerli olan kişilerden daha fazla katkıda bulunmaktadır. Göçmen kişiler göç ettikleri ülkelerdeki yerli insanların yapmayı reddettiği işleri yapmaktadırlar. Aile içerisindeki toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadınlar tarafından ücretsiz olan bu işlerin göç edilen yerde yapılmaması kadın ve erkekler arasında iş belirlenmesini doğurmuştur (James, 2010: 166-168). Göç eden kadınlar ev hizmetlerinde, bakım sektörlerinde ve aile bakımlarında çalışmaktadırlar.

2.5.1. Ev Hizmetlerinin Küreselleşmesi ve Kadın Göçü

İş gücündeki feminizasyonla birlikte yerli kadınlar çalışma hayatlarında daha fazla yer almaktadırlar. Ev içindeki iş bölümlerinde istikrarlı bir dağılımın olmamasından dolayı ve erkeklerinde ev içindeki işlerde paylaşımına gitmemesi bu işleri yapacak başka birilerinin talebinin oluşmasına neden olmuştur. Tam bu noktada ücret ve diğer özellikler bakımından yerli bakıcı ve ev hizmetleri çalışanlarından daha cazip hale gelen göçmen kadınlar bu vazifeleri üstlenmektedirler. 1984 yılında Avrupa’da ev hizmetlerinde çalışan yalnızca %6’sı göçmenler iken, 1987 yılında bu oran %52’ye çıkmıştır (Ehrenreich ve Hochschild, 2003: 7; akt: Kaşka, 2007: 228).

Sanayi devriminden sonra ev ve işyeri ayrımı yaşanmıştır. Günümüzde gelinen nokta Lewic Coser’in öne sürdüğü gibi olmamıştır. Coser, iki sebepten dolayı sanayi sonrasında ev hizmetlerini ortadan kalkacağını savunmuştur. İlk olarak, modern ev teknolojileriyle ve genişleyen pazar ile geleneksel yuva yapıcılara ve ev hizmetçilerine olan ihtiyacı ortadan kaldıracaktı. İkinci ise, işçi-işveren arasında güç ilişkileri modern toplumla uyuşmuyordu. Bu iki sebepten dolayı ev hizmetlerini ortadan kalkacağını düşünmüştür (Özyeğin, 2005: 52). Sanayi devriminden sonra tam tersi durum yaşanmıştır. Ev hizmetleri, göçmenlerin umudu haline gelmiş ve işçi-işveren ilişkileri de önemli bir bölüm haline almıştır. Küreselleşme, erkek göçünde ciddi değişmelere sebep olmuştur. Düzensiz göçlerde, kadın göçmenlerin sayısının artması bu durumun en önemli sebeplerindendir. Kadın göçlerinde, göç edilen ülkelerde diğer sektörler dışında ciddi oranlarda fuhuş ve ev hizmetleri gelmektedir. Ev hizmetleri tanımı yapılması zor bir kavramdır. Çoğu zaman çalışanların yatılı ve kayıtsız çalışmaları bu konuda çalışma yapılmasını zorlaştırmaktadır. Kaşka, son 20-30 yıldır dünyada ücretli olarak ev içi hizmetlerinin önem kazanmaya başladığını ve ev içi hizmetlere olan talebin hızlı bir şekilde arttığını ifade etmiştir (Kurt, 2014: 42-43).

2.5.2. Bakım Sektöründe Göçmen Kadın Emeğinin Yükselişi

“*Küresel bakım zinciri*” göç eden kadınlara ev hizmetlerinde kadın işi olarak bakım emeğini, ailenin diğer kadın bireylerine veya ücretli çalışanlarına aktarmasını ifade eder. Göç ve kadının toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde, göç edilen ülkede ücretli emeğinin yanı sıra kendi ülkesinde bıraktıkları ailelerinin bakımlarını da başka bir kadının emeğine bırakması küresel bakım zincirini oluşturmaktadır. Ücretli emeğe katılmış olan kadın ve kendi ülkelerindeki aile bakımlarını bir başka kadına devreden göçmen kadınlar, küresel bakım zincirinin birinci halkasını oluşturur. Evdeki bakım hizmetini ücretli olarak yapan yerli ve yabancı kadınlar ikinci halkayı ve göç eden kadınların kendi ailelerinin ev ve bakım hizmetlerini yapan kadınlarda üçüncü halkayı oluşturmaktadır (Kurt, 2014: 43).

Göç eden kadınların iş alanları içerisinde sayıca fazla olmalarından seks işçiliği ve eğlence sektörünün yanında küresel iş bölümünde ve ev hizmetlerinde de göçmen kadın sayısı artmıştır. Kadın emeğinin göçü, farklı açılardan tartışılırken, bu açılardan birisini küresel bakım zinciri oluşturmaktadır. Kadın emeğinin göçü ve emek piyasalarında almış oldukları konum küresel bakım zincirlerinin ciddi bir kavram olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kavramla birlikte “bakım göçü” kavramı ve “beyin göçü” kavramından daha gizli ve daha sarsıcıdır. Bu kavram, zengin ülkelerin fakir olan ülkelere “bakım ve sevgi” ithalini ifade etmektedir (Hochschild, 2003: 17; Akt: Kaşka, 2007: 229).

Göçmen kadınlarda benzer şekilde, kendi ülkelerindeki yeniden üretim emeğine dair sorumluluklarını başka kadınlara havale ettiği görülmektedir. Bu durumda bu akrabalık ilişkisi olabileceği gibi kiralanan ev içi hizmetçilerde olabilmektedir. Küresel bakım zinciri; kadınlar arasında eşit olmayan ilişkilerin artmasına sebep olmaktadır. Göç eden kadınlar hem kendi ülkelerinde hem de göç ettikleri ülkelere toplumsal cinsiyet kısıtlamalarıyla karşılaşmaktadırlar. Türkiye’de insan ticaret mağdurları olarak tespit edilen yabancı göçmen kadınlar, çoğunlukla ev içi hizmet sektöründeki talebe karşılık göç kararı almakta ve yalnızca ağırlıklı olarak seks sektöründe mağdur edilmektedirler (Özer, 2010: 20).

2.5.3. Aile ve Göçmen Kadın Emeği İlişkisi

Ailenin çalışan bireyleri arasında yer alan kadının çalışma hayatında daha fazla yer alması yine aile içinde eşit iş bölümü olmamasından dolayı kadının belirlenmiş bu hayatında herhangi bir değişikliğin yaşanmasına engel olmuştur. Kadınların emek piyasalarında artması, çocuk bakımında kamu hizmetlerinin ve yaşlı nüfus için devlet bakım evlerinin yetersiz olması, nüfusun yaşlanması, bakıma muhtaç yaşlıların artması ve kamusal olarak sunulan sosyal refah hizmetlerinin metalaşma süreci daha önce aile içerisindeki kadınlar tarafından yapılan bakıcılık hizmetlerini düşük maliyetlerde sunabilecek yeni işgücü gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda, ev ve bakım hizmetlerinin, bu hizmetlerde daha düşük ücretlerde çalışmayı kabul eden kadın göçmenlere devredilmesine yol açmaktadır. Ev ve bakım hizmetleri birçok göçmen kadının göç ettiği ülkelerin emek piyasalarına girmesini sağlarken, birçok kadın göçmende bu işleri daha iyi şartlara sahip bir başka iş için basamak olarak görmektedir (Öner, 2012: 354).

Aynı şey Türkiye içinde geçerli olmaktadır. Türkiye'ye göç eden yabancı uyruklu kadınlar bu görevleri devralmaktadırlar. Kadının iş hayatına atılması, yerli ve yabancı göçmenler için iş olanaklarını arttırmaktadır. Bu durum bakım işlerinin kadın işi olarak algılanmasına neden olurken yeniden üretim sürecini de işletmektedir. Böylece bakım emeği kadın emeği olarak toplumsal cinsiyet açısından yeniden üretilmektedir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE YOKSULLUK BAĞLAMINDA KADIN

Kırsal alanda yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu yoksul ailelerdir. Yoksul nüfusun en önemli geçim kaynakları tarım sektörüdür. Son yıllarda tarımda uygulanan yanlış politikalar ve bilinçsiz ilaç kullanımı tarımdaki verimliliği önemli ölçüde düşürmüştür. Tarımda verimin düşmesiyle birlikte elde edilen gelirin düşmesi de tarımla uğraşan büyük ve tek parçalı arazilere sahip kişilerin borç ve kar marjlarının düşmesinden dolayı arazilerini satmak zorunda kalmışlardır. Bu durum arazilerin parçalanmasına ve üretimlerde birim maliyetlerinin de yükselmesine sebep olmuştur. Bunun yanında makineli tarıma da geçiş insan gücünün yerini almış ve istihdamda ciddi anlamda azalmalar yaşanmıştır. Tarım sektörü de bu nedenlerden dolayı tarımdan geçimini sağlayan, gelir seviyesi düşük olan yoksul aileleri fazlasıyla etkilemiştir (Apan, 2006: 26).

Tarım sektörünün çalışanları genelde gelir seviyesi düşük çoğunlukla kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Yoksul aileler kırsal kesimde geçimini sağlayacak gelir elde edemedikleri için göç zorunlu bir hal almaktadır. Kırsaldan kentlere göçün önemli bir çoğunluğunu bu aileler oluşturmaktadır. Göç kararı alınırken en önemli rolü şüphesiz kadınlar belirlemektedir. Göçten en fazla etkilenen kadınlar yoksullukla, geleneklerle, sosyal baskı ve işsizlik ile mücadele etmektedirler. Büyük umutlar ile göç eden kadınlar, kente uyum sağlayabilmek için büyük emek sarf ederler. Yoksulluk çok çeşitli ve boyutlu olmasına rağmen kadın yoksulluğunun belli özellikler vardır (Chant, 2008: 167). Bunlar:

- Kadınlar erkeklere oranla yoksulluğu daha yüksek oranda yaşamaktadırlar.
- Kadınların yoksulluğu erkeklerden daha şiddetli ve derinden yaşamaktadırlar.
- Kadınlar erkeklere oranla daha kalıcı yoksulluk yaşamaktadırlar.
- Kadınların yoksulluğu orantısız biçimde yüklerini de arttırmaktadır.

- Kadınlar yoksulluğu ortadan kaldırmak için erkeklere oranla daha fazla engellerle karşılaşmaktadırlar.

- Yoksulluğun kadınlaşması ile hanehalkının kadınlaşması arasında bir bağ vardır.

- Yoksulluk içindeki en yoksul aile de hane reisinin kadın olanıdır.

- Hane reisinin kadın olduğu yoksulluk diğer kuşaklara da aktarılmaktadır (Chant, 2008: 167). Kadın yoksulluğu, toplumdan topluma ve zamana göre farklılıklar içermesi sorunu çok boyutlu bir hale getirmektedir. Özellikle aile yapısında yaşanan değişim; boşanmaların artışı, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve çocukların kadınlar tarafından bakılıyor olması yoksulluğun kadınlaşması olarak nitelendirilmiştir. Zira kadının işgücü piyasasındaki yeri ve eğitim imkanları cinsiyet eşitsizliğinin anlaşılabilmesi için önemli bir girdi oluşturmaktadır. Kadının işgücüne dahil olamamasının yanı sıra; düşük ücretle veya kayıt dışı çalışması, kazandığı gelirin yönetiminde söz sahibi olamaması ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışması kadın yoksulluğuna neden olmaktadır (Uzun, 2018: 93-94). Kadınların yoksulluğu daha çok yaşamalarının nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 14):

- Emek piyasalarına girmede daha dezavantajlı konumda olmaları,
- Eğitim fırsatlarından daha az faydalanabilmeleri,
- Kadının çalışmasına dair peşin hükümde bulunulması,
- Aynı iş yapıldığında dahi erkeklerden daha az ücret alıyor olması,
- Kazandıkları gelirlere söz haklarının olmamasıdır.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar yoksulluk açısından dezavantajlıdırlar. Çünkü yoksulluk ile mücadele programları ve politikaları, kırsalda yaşayan kadına olan bakış açısı, özellikle kadına biçilen rol tanımının ötesine geçememektedir (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 14).

3.1. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının İş ve İstihdam Durumu

Kırsaldan şehre göç eden ailelerde kadınlar,

- Düşük ücretli ve olumsuz şartlardaki işlerde çalışma,
- Kayıt dışı kesimlerde çalışma,

- Geçici, gündelik, yarı zamanlı, sözleşmeli ve evde çalışmaya dayalı istihdam,
- Ücret karşılığı olmayan işlerde (aile işçiliği) çalışmayla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kadın, kırsal alanda yalnızca tarla işleri ile ilgilendiğinden, eğitim durumu çoğunlukla ilkokul, ortaokul veya okuryazar şeklindedir. Başka bir deyişle bir meslek ya da sanat dalına sahip olmamasından dolayı kadınlar şehirlerde iş hayatına atıldıklarında “vasıfsız eleman” olarak görülmektedirler. Böylece kadınlar düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kadınlar, evlerine ekmek götürebilmek ve yoksulluktan kurtulabilmek için kötü şartlardaki işleri de kabul etmekte ve çalışmaktadırlar. İşletmelerde sigortasız ve sosyal güvenlik haklarına sahip olmadan, kayıt dışı sektörlerde birçok kadınında çalıştığı bilinen bir gerçektir. Bilhassa, büyükşehirlerde yani nüfusun yoğun olduğu bölgelerde yoksulluk düzeyi fazla olan ailelerde kadınların en çok çalıştığı alanlardan birisi evlere temizliğe (gündelik) gitmektir. Evlere temizliğe giden kadın sayısı oldukça fazladır. Gündelik işler, esasında geçici işler olarak da tanımlanabilir. Kadınların geçici, gündelik, yarı zamanlı, sözleşmeli ve evde çalışmaya dayalı istihdam edildiği yapılan araştırmalar ile de ortaya konmaktadır (Arıkan, 1988: 6).

Kırsalda hem evde hem de tarlada çalışan kadın, eşinin ailesiyle birlikte yaşamanın verdiği sıkıntılardan dolayı büyük şehre rahat edebilmek amacıyla gitmek istemektedir. Bir taraftan köyde tarlası olmayan veya kendilerine düşen toprak yeterli olmayan ailelerin erkek fertleri için, şehirdeki iş olanaklarının fazla olması, şehirde daha rahat bir yaşam süreceği fikrini de oluşturmuştur (Güneş, 2002: 1).

Kadın kırsal alanda ücretsiz aile işgücü statüsü ile tarımda çalıştığından, kocasının peşinden şehre göç ettiği zaman vasıfsız ve/veya okuryazar olmaması sebebiyle iş piyasasının dışında kalmakta veya geleneksel tarıma yığılmakta ve şehirlerdeki örgütsüz, düşük ücretle, çok fazla beceri gerektirmeyen işlere yöneliyorlar. Bunları yapmayan kadınlarda ev kadını olarak kalmaktadırlar (Arıkan, 1988: 6).

Toplumdaki role göre kadınlar ev işi yapma, çocuk doğurma, çocuk ve yaşlı bakımıyla sınırlı işler yapmaktadırlar. Bu da kadınların işgücü piyasalarına katılımını etkilemekte ve azaltmaktadır. Şehirde yaşayan kadınlar da işsizlik oranı %16'dır. Tarım dışında çalışan kadınlar da %52,7 iken, erkekler de %80,9'dur. Şehirde çalışan 2.912.000 kadın içinde 2.360.000'i ücretli, 160.000'i yevmiyeli, 176.000'i kendi hesabına ve 154.000'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Şehirde yoksul kadınlar, iktisadi ve sosyo-kültürel açıdan değişik düzlemde yoksunluklarla mücadele etmektedirler (Dinçoflaz, 2009: 88).

Türkiye'de toplumsal hayattaki değişimler ve dönüşümler nedeniyle, kadınlar meslekleri hakkındaki bilgi ve becerilerini geliştiremediklerinden dolayı işlerinden ayrılabilirler. Kadınların eğitim seviyeleri, istihdamda kalıp-kalmama durumlarını belirlemekte ve eğitim seviyelerine göre iş bulabilmektedirler. Eğer kadının eşinin eğitimi, kadının eğitiminden daha yüksek bir seviyede ise kadın çalışmak istemeyebilir (Tiryaki, 2018: 47).

Baden ve Milward'ın da ifade ettiği gibi enformel sektörlerde mesleki ayrışma bulunmakta ve kadınlar dar olan iş sahalarına hapsolmaktadır. Ekonominin kötü olduğu zamanlarda hanehalkının geliri de düşmektedir. Bu durumda ilk ve en önemli cevap, ek bir işgücünün harekete geçmesidir. Hanehalkında bu ek işgücü olarak da kadın çalışmaya başlamaktadır. Ekonomik krizler ile kadınların üretim sektörlerine katılımı arasında ciddi bir bağ vardır. Azalan reel ücretlerden dolayı kadınlardaki istihdam oranı artsa bile kadınlardaki açık işsizlik erkeklerden daha fazladır (Baden ve Milward, 1997: 15).

Kırsal kesim aile yapısında erkek çocuklar ailenin geleceği için bir güvence olarak görülürken aksine kız çocukları "güvence" olarak görülmemektedir. Aile içerisinde ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedirler. Kırsalda yoksullukla mücadele eden kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmalarının temelinde erkeğin ailesinin kadının ailesine "başlık" parasının ödenmesi yatmaktadır. Ailede kız çocuklarına sağlanacak olan eğitim, iş becerisi, mesleki bir kazanım ve elde ettiği kazancın evlendiğinde bir başka aileye gideceği için, yapılacak yatırım kız çocuklarından ziyade erkek çocuklara yapılmaktadır (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 4).

Kadınların, tarımdaki iktisadi faaliyetleriyle alakalı bir başka gelenek, çok çeşitli evlilik kurumudur. Gerçek yaşamda çok eşli evlilik başlık geleneğinin bir başka yönünü oluşturmaktadır. Ücretsiz işgücünü arttırmak amacıyla, üretimde birim maliyeti düşük tutmak ve ev işlerinin de yüküne çözüm bulabilmek fonksiyonunun yerine getirilmesidir. Eşlerin sayısını arttırırken, eşlerden olan çocukların sayısını da arttırarak, iş yükünün birden fazla insan arasında paylaşılmasını sağlamaktadır (Arıkan, 1988: 5).

Kırsal kesimde çalışan kadınlar genellikle ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedir. Kadının iş hayatında yer alabilmesi için işgücü istihdamının arttırılması gerekir. Bu durumda her şeyden önce ekonomik gelişmeyle ilgilidir. Yeni yatırımlar yapılarak ve yeni iş alanları açılarak kadın istihdamı arttırılabilir (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 14). Türkiye’de kadınların çalışma hayatları eğitim seviyelerine göre değişiklik göstermektedir. Eğer kadının eğitim seviyesi yüksek ise yüksek statülü işler yapma eğilimindedir.

Türkiye’deki toplumsal yaşamda çoğunlukla erkeğin çalıştığı ve erkeğin eve gelir getirdiği tek kazananlı aile modeline dayandığı bir gerçektir. Ekonomide yaşanan krizlerden dolayı veya iş kazaları, sakatlık, hastalık gibi nedenlerden ötürü erkeklerin işsiz kalma ihtimalleri çok yüksek seviyededir. Türkiye’de dahil olmak üzere dünyada yoksulluğu da azaltabilmek amacıyla çift kazananlı aile modeline aileler teşvik edilmektedir. Kadınlar iş yaşamlarına girdiklerinden sonra evde daha çok söz sahibi olmaktadır (Küçük, 2015: 3).

Türk kadınları birçok gelişmiş ülke ile kıyaslandığında siyasi ve hukuki açıdan haklarını daha önceden kazanmış olmasına rağmen bu hakları günlük yaşamlarına uyarlayamadıklarından işgücü piyasalarına aktif olarak girememekte ve istihdam edilme seviyeleri de düşük kalmaktadır. Bununda en önemli sebebini kadınların nitelik açısından gelişimlerinin yetersiz ve iş hayatlarına giriş teşviklerinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Sanayi Devrimiyle birlikte kadınların istihdam oranları artmış fakat günümüzde istenilen noktaya gelememiştir. Toplumda bazı mesleklerin kadınlara uygun olmadığı yönündeki ön yargılar kadınların istihdama katılmalarını da olumsuz etkilemiştir (Erdoğan ve Yaşar, 2018: 22).

Türkiye’de yapılan çalışmaların çoğunda, şehre göçün kadınlar tarafından istenilen, büyük umutlar içeren, daha iyi ve refah bir hayat vaadi taşıyan olgu olduğunu göstermiştir. Erman, araştırmasında kadınlar açısından şehre göçün ciddi sebeplerinden birisinin eşinin ailesinin denetim ve baskılarından uzaklaşma olduğunu göstermektedir (Erman, 1998). Karpat’ın yaptığı çalışmada ise şehre göç eden kadınların okuryazarlık, istihdam ve özgürlüklerinin daha yüksek bir boyutta gelişme düzeyine erişmesi halinde, onların da geçeköndü problemlerine karşı duyarlılıklarının arttığı sonucuna varılmıştır (Karpat, 2003).

Yoksulluk ile başa çıkma literatüründe yoksul olan bireyler içerisinde kırsaldan-şehre göç edenlerin risk grupları içinde yer aldığı ve böyle ailelerde kadın ve çocuğun ev dışında başka bir yerde çalışmasının yoksullukla baş etme stratejisi olarak kullanıldığı görölmektedir. AB ölkelerinde kadınların işgücüne katılım oranı %60 iken, Türkiye’de bu oran %24 civarındadır. En yoksul ailelerde kadınların çalışması ailenin gelir düzeyini oldukça arttırmaktadır. Kadının evde değil de başka bir yerde çalışması çoğunlukla ailenin erkek bireylerinin veya ev halkı reisinin müsaadesiyle ve uygun görmesiyle gerçekleşmektedir (Buz, 2009: 47).

3.2. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sosyal Çevreye (Kente) Uyumunu

Şehirdeki hayat, yoksulluk ile mücadele etmeye çalışan kadınlara ve kırsaldan şehre göç eden kadınlara umduklarını veremediğinden göç eden kadınlar, şehirdeki hayata tutunabilmek için emek sarf etmek zorunda kalmışlardır. Göç eden kadınların birçoğu yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda kalması mesken, yiyecek, giyecek ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, bu kadınların çoğu için gündelik hayatın bir parçası haline gelmiş ve hayatta kalma savaşına yol açmıştır (Güneş, 2002: 1).

Göç sosyal süreçlere etki ettiği gibi, ruhsal ve kimliksel süreçleri de ciddi ölçüde etkilemektedir. Kırsal ve kapalı sosyal mekândan, geleneksel kültürden, şehrin modern, sosyal ve açık toplumsal ortamına gelen kadınlar

entegre sürecinde çok zorlanmakta ve kendilerini alışık olmadıkları bir üretim ağında bulmaktadırlar (Güner, 2008: 3).

Aker vd, (2002) tarafından yapılan araştırmalarda görüşülen kadınların neredeyse tamamına yakınının göç sonrasında sosyal çevrelerini kaybettiklerinden, aile ve akrabalarından uzak kaldıklarından şikâyet etmişlerdir (%80). Geldikleri yere dönmeyi arzulayan en çok kadınlar olmuştur (%95). Kızların durumu ise genç yaşta işe başladıkları için yeni bir sosyal statüye ve geniş sosyal çevreye sahip olduklarından farklılık arz etmiştir. Geldikleri köy ile kıyaslandığında, kentte daha özgür ve rahat hareket etmelerinden dolayı köylerine geri dönmeyi isteyen genç kadın sayısı oldukça düşüktür.

Yorucu ve sıkıntılı göç sürecini yaşayan kadın, erkek, çocuk ve yaşlılar bu durumdan farklı şekilde etkilenmektedirler. Türkiye’de de göç deneyiminden en fazla etkilenen grubunun kadınlar olduğunun bilinmesine rağmen, maalesef kadınların varlığı yok sayılmaktadır (Kaypak, 2019). Sosyal açıdan kadınlar erkeklere kıyasla şehre daha çabuk uyum sağlamalarına rağmen yoksulluk burada da devam ettiği için sıkıntı yaşayan kadınlar kendilerini eve kapamaktadırlar. Şehirlerin hızlı gelişimiyle birlikte, komşuluk ilişkilerinin yeterince kurulamaması ile dışarı ile bağ kurmayan kadınlar sadece kendi ailesiyle vakit geçirdiğinden depresyona da girmektedirler.

Köyden kente göç eden ve yoksulluk ile mücadele eden kadın beraberinde getirdiği değerleri de muhafaza ederek, kentleşme çabası içerisine girmiştir. Fakat eğitimsizlik, kadınlara olan önyargı ve geleneklerden dolayı kadının kır-kent arasında bocalamasına sebep olmaktadır. Kırsal kesimde doğan ve orada büyüyen bakış açısı, gelenekleri, toplumsal inançları kentte yaşayan insanlardan farklı olmasından dolayı yoksullukla baş etmeye çalışan kadının dış dünyayla arasındaki uçurumu gitgide artmakta ve kendisini eve mahkûm etmektedir (Gülçubuk ve Yaşan, 2009: 6).

Yoksullukla baş etmeye çalışan kırsal kesim kadını çocuk doğurabildiği ve maddi-manevi hiçbir karşılık beklemeden evinde ve tarlasında çalışabildiği ölçüde göreceli olarak saygınlık kazanmaktadır. Fakat bu

durum kadını maalesef “ikinci sınıf vatandaş” olmaktan çıkaramamıştır. Kadın çok fazla çalışsa da veya çok fazla üretim yapsa da hem kendi ailesinde hem de aile dışında karar vermede söz sahibi değildir. Kadınların ilk başta babalarına, evlendiklerinde eşlerine daha sonra da erkek çocuklarına bağlılıkları devam etmektedir (Arıkan, 1988: 3).

Elbette burada ilginç ve bir o kadar da dramatik olan, kadınların bunu kader ve kural olarak benimsemeleri ve de bu bağlılıklarını devam ettirmeleridir. Bazı kadınlar hızla kötüleşen ekonomik koşullar sebebiyle kırsal alanları özleseler de hem çocuklarını şehirde okutma arzuları hem de kırsalda ev ve tarlanın kalmamış olmasıyla bu isteklerinin gerçekleşmesini imkânsız hale getirmektedir. Evlerini, mallarını, geçim kaynaklarını kaybeden bu insanlar için göç, maddi bir kayıp ve aynı zamanda göç ettikleri yerlerde iş bulamamaları bu kayıp duygusunu daha da arttırmaktadır (Güneş, 2002: 3).

3.3. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Eğitimi ve Eğitim Hizmetlerine Erişimi

Yoksulluk düzeyi, okullaşma oranını düşüren en önemli etkenlerden biridir. Yoksul ailelerde kız çocuklarının ortaöğrenime devam etme oranları erkek çocuklarına kıyasla düşüktür. Tüm dünyada 6–11 yaş arası eğitim alma yaşına gelmesine rağmen okula gitmeyen 13.000.000 çocuğun 7.800.000’ini kız çocukları oluşturmaktadır (World Bank, 2018: 1). Türkiye’de de okul çağında olmakla birlikte okula gitmeyen çocukların genelde çoğunluğunu kız çocukları oluşturmaktadır.

Türkiye’de 1950’lerden sonra göç hızlı bir şekilde artmaya devam etmiş ve göç ile beraber sosyal açıdan birçok değişiklik meydana gelmiştir. Türkiye’de görülen en yaygın göç türünü iç göç oluşturmaktadır. Bazı büyük kentler yoğun iç göç almakta ve artan nüfus ile bu kentlerde çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Göç eden kişilerin karşılaştıkları en önemli problemlerden birisini eğitim oluşturmaktadır. Göç, fırsat eşitliğini de olumsuz etkilemektedir. İç göç nedeniyle şehirlerde nüfusun artması nedeniyle eğitim/öğretim kapasite ihtiyacı karşılanamamaktadır. Kırsaldan kente göç eden aileler göç ettikleri alanlarda eğitim olanaklarının

yetersizliği ile karşı karşıya kaldıklarında okullara ön yargılı davranmakta ve çoğu zaman çocuklarını okula göndermememe kararı almaktadır (Saridoğan, 2019: 37-39).

Göç eden aileler genellikle şehrin dışındaki yerleşme alanlarını tercih etmektedirler. Bu bölgelerde sonradan yapılan okullarda yeterli araç-gereçlerin olmaması, öğretmen eksikliği gibi etkenlerden dolayı verimli eğitim alınamamaktadır. Kent merkezinden uzak olan bu bölgelerde, öğrenci sayısının çokluğu, fiziki ve sosyal imkanların yetersizliği gibi nedenlerden dolayı öğretmenler bu bölgelerde görev yapmak istememektedirler. Bu bölgelerdeki okullarda öğretmen eksikliğinden kaynaklanan derslerin boş geçmesi eğitimin aksaması ve öğrencilerin sürekli okul bahçelerinde boş vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Kentin bu bölgelerinde okuyan çocuklar, akademik derslerde olduğu gibi sosyal yönlerini geliştirecek spor ve birçok faaliyetlerden de faydalanamamaktadır. Bütün bunlar göç eden ailelerin çocuklarının eğitimini olumsuz etkilemektedir (Saridoğan, 2019: 37-39).

“Göç eden ailelerin %50’sinin okul çağına gelmiş çocukları okula gidebilmektedir. Geri kalan %50’sinin yarısına yakını hiç okul yüzü görmemiş ya da okulu terk etmek zorunda kalmıştır. Mevcut eğitim hizmetinden ise gerekli verim alınamamaktadır” (Bozan, 2014: 43).

“Çoğunlukla, ebeveynin içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve psikolojik koşulların getirdiği gerginlik yoğun bir şekilde çocuğaya yansımaktadır. Bu da çocuğun bütün ilişkilerinde bir anlamda belirleyici ve yönlendirici olmaktadır. Çocuklar eğitim araç ve gereçlerinden yoksun olduğu gibi barındıkları mekânların konumu ve ailenin kalabalıklığı açısından da ders çalışma imkanları bulunmamaktadır” (Bozan, 2014: 43).

Türkiye’deki formel eğitimde artışlar olmasına rağmen kırsal, kent, bölgeler ve cinsiyet arasındaki eşitsizlikler devam etmektedir. Eğitimde olan bu eşitsizlikleri emek piyasasındaki eşitsizlikler takip etmektedir (Dinçoflaz, 2009: 89).

Yoksulluk ile mücadele eden ve büyük şehirlere göç eden ailelerin çocuklarının okulda uyumsuzluk sebeplerini, aile nüfusunun kalabalık olması, çalışacak ortamlarının olmaması, ailelerinin eğitime gereken önemi

gösterememesi oluşturmaktadır. Uyumsuzluğun başarısızlığı getirdiği bu durumda yoksul aile eğitim yerine çocuklarını çalıştırmayı tercih etmektedirler. Uyumsuzluk sürecinde yaşananlar insan sağlığında psikolojik sorunlar meydana getirmekte ve çocukların eğitimini etkilemektedir (Kaştan, 2015: 219), (Baş ve öte., 2017: 1687).

Dünyada göç her geçen gün artış göstermekte ve bundan en fazla etkilenen çocuklar eğitim sisteminden yeterince faydalanamamaktadırlar. Ülkelerin ortak bir şekilde bu zorlukların üstesinden gelmek için yeterli önlemleri almaları, kız ve erkek çocukların 'kayıp kuşak' haline gelmesinin önüne geçilmesi açısından önemlidir (UNICEF, 2016).

3.4. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Cinsiyeti Üzerine Etkisi

Kadın veya erkek olmak biyolojik bir varoluştan ziyade sosyal ve kültürel roller verilerek biçimlendirilmektedir. Bireyler bilinçlerindeki biyolojik cinsiyetleriyle bağlantılı olarak sosyal rollerin de üzerlerine yapılandırılmasıyla kendilerinden beklenen anne olmak, hane reisi olmak, hane üyelerine bakmak gibi sorumluluklar verilmektedir. Kadın ve erkeklerden beklenen biyolojik cinsiyetlerine göndermede bulunularak doğallaştırılır. Diğer bir ifadeyle kadın ve erkeklere sunulan özellik, rol ve statülerin biyolojik olarak belirlendiği, bu sebeple değişmez olduğu varsayılmaktadır. Kadını ikincil ve erkeğe bağımlı kılan bütün sosyal, iktisadi ve kültürel eşitsizlik biyolojik cinsiyet açısından meşrulaştırmaktadır (Bhasin, 2003: 2-3), (Dökmen, 2009: 20-22).

Yoksulluk sebebi ile rahat ve refah seviyesi yüksek kentlere göç ile başlayan kadının serüveni oldukça yıpratıcı ve bir o kadar da zor olmaktadır. Kadın, cinsiyet kavramı çerçevesinden değerlendirildiğinde toplumda kendine biçilen bir rol gereği erkeğe nazaran geri planda kalan bir duruma sahiptir. Kadın ile erkek arasındaki fırsat eşitsizliğini göstermek için Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI) ve Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (GEM) ölçüleri kullanılmaktadır. Toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğinin görünürlük kazanabilmesi için bahsedilen ölçümler oldukça önemlidir.

Devletlerin ve diğer kuruluşların konuyla ilgili iç görü geliştirebilmesi ve kadın ve erkek arasındaki mesafeyi görebilmesi için faydalı olmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi üreme sağlığı, güçlendirme ve işgücü piyasası olmak üzere üç alanın verilerine dayanılarak oluşturulmaktadır. Anne ölüm oranı, ergen doğurganlığı, parlamentodaki koltuk sayılarının cinsiyete göre dağılımı ve orta ve yüksek eğitime devam etme oranı bahsedilen endeksin kullandığı ölçüm alanlarıdır (UNDP, 2009).

GEM verilerine göre Türkiye 109 ülke içerisinde 101. sırada yer almaktadır. Bu gerçeklik göz önünde bulundurulduğunda, cinsiyet eşitsizliği Türkiye için öncelikli bir toplumsal sorun olarak ele alınmalıdır (UNDP, 2009).

Peterson, yoksul nüfusta cinsiyetle özdeşleşmiş dezavantajın ardındaki sosyal ve ekonomik faktörleri sorgulamıştır. Kadınlar arasındaki yüksek yoksulluk oranının, kadının öncelikli sorumluluğunun çocuk bakımı olduğuna ilişkin yaygın toplumsal algı sebebiyle kaynaklandığını ileri sürmüştür. Kadın yoksulluğunu derinleştiren diğer etmen ise işgücü piyasasıdır. Özetle, yoksulluğun kadınsallaşması ile ilgili yapılan çalışmalar üç ana alana odaklanmaktadır (Peterson, 1987: 330):

- Değişen aile yapısı (yüksek boşanma oranları, evlilik dışı doğumlar)
- İşgücü piyasası
- Refah programları

Chant (2008), yoksulluğun kadınsallaşması kavramını kullanırken cinsiyet bağlamında kadın yoksulluğunun erkeklere kıyasla daha derin, uzun süreli hatta bazen kalıcı olabileceğine işaret etmiştir. Erkeklerin yoksulluk deneyimi ile karşılaştırıldığında kadınların bu durumdan kurtulmasının çok zor olduğunu belirtmiştir. Yoksulluğun kadınsallaşması olarak tarif edilen durum için bu kavram ile hane reisi kadın sayısındaki artış arasında bağlantı kurulmuştur. Hane reisliğinin kadınsallaşması, mevcut dezavantajın çocuklara da aktarımı bahsedilen kavram çerçevesinde tartışılan konuları oluşturmaktadır. Yoksulluğun nesiller arası aktarımı ise onunla mücadele etmek açısından durumu oldukça zorlaştırmaktadır (Chant, 2008: 167).

Yoksulluğun kadınsallaşması kavramı yukarıda bahsedilen şekliyle farklı olarak yorumlanabilmektedir. Kavramın ‘hane reisi kadın’, kadınların hane reisi olduğu durumlar için kuvvetli vurgu yapıyor olması eleştiri sebebi olmuştur. Kadın yoksulluğunun ve hane reisi kadınların artış göstermesi durumlarının ilişkilendirilmesi, kadınların hane reisi olmasını patolojikleştirdiği iddiası ile eleştirilmiştir (Angeles, 2009: 294).

Medeiros ve Costa (2006), kadınlaşmanın bir süreç olduğunu dolayısıyla zamanla değişim gösterebileceğini ileri sürmüştür. Diğer yandan derin yoksulluğun ise belirli zamanda karşılaşılan bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Rodenberg (2004), ise yoksulluğun kadınsallaşması kavramını “kazan-kazan senaryosu” olarak tanımlamıştır. Cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik gelişme sorunlarına yönelik ortak politikaların eş zamanlı geliştirilmesi ve uygulanması imkânı sağlayabileceğini vurgulamıştır. Chant (2008), bu yorumu eleştirmiş ve cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluğun birbiriyle kesişen, dezavantajları olmalarına rağmen ikisinin de aynı anda, ortak yöntemlerle yok edilmesinin mümkün olmayacağını belirtmiştir.

Sam (2006), kadınların hem yoksullukla hem de göç sürecinde sosyal cinsiyet rolleri gereği üstlerine yüklenen sorumlulukla kadın olmanın mağduriyetini yaşadıklarını bundan dolayı dezavantajlı ve hassas gruplar olduğunu belirtmiştir. Göçmen kadınlar gerek aile içerisinde gerekse de gittikleri ülkenin emek piyasalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden dolayı kötü yaşam koşulları ile mücadele ettiklerinden ve meşru açıdan da yeterince korunmadıklarından dolayı kendilerini ülke vatandaşları olan hemcinsleri gibi ifade etmekte zorluk yaşamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet rolleri sabit değildir ve değiştirilebilir (Şeker ve Uçan, 2016: 204). Türkiye’de dahil olmak üzere günümüzde kadınlar bu baskılardan sıyrılıp göç ile özgürlüklerine kavuşmayı seçmektedir. Kadınlar erkeklere göre göç sürecinde daha fazla sorumluluk almaktadır. Bu da kadının bir eş, anne olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de iç ve dış göç sonucu çalışma hayatına giren kadınlar bu kazanımlarını bırakmak istememektedir. Göç eden kadının belli bir kazancı olduğu için aile içerisinde daha fazla sözü geçmektedir. Göç ile birlikte

kadınlar çalışamaz söz hakkına sahip değiller gibi bazı normları yıkmaktadır:

“Göçten önce kocama sormadan markete bile gidemezdim. Tek başıma sokağa çıkacak cesaretim yoktu. Göçten sonra ise kendime baktığımda bambaşka birini görüyorum. Neden korktuğumu, neden endişe duyduğumu bilmiyorum. Şimdi her yere tek başıma gidebiliyorum.”

“Göçten öğrendiğim iki şey var. Biri aile bütçesine katkı, diğeri ise problem çözmeyi öğrenmek. Başka bir ülkede yaşadığınızda stratejik düşünmek zorundasınız. Göçten sonra olaylara farklı açılardan bakmayı öğrendim. Aile içindeki birçok çatışmayı bu sayede engelledim ve artık fikrime daha çok danışılıyor” (Gioli vd., 2017:10-13).

Toplumsal cinsiyet; iktidarın kullanılması ve paylaşılmasını, direkt iktisadi, politik ve toplumsal yaşamı buna bağlı olarak da kadın ve erkeklerin gereksinimlerini etkilemekte ve aynı zamanda yönetmektedir. Aynı işin kadın ve erkekler üzerindeki etkilerinin farklı olması, biyolojik cinsiyetten ziyade toplumsal cinsiyet ürünü olarak ifade edilebilir (Fine, 2011), (Erdat, 2004). Toplumsal cinsiyet rolleri, kimliği, algıları ve deneyimleri biçimlendirdiği gibi göç sürecini ve göçmen hayatlarını da biçimlendirmektedir (Parrado ve Flippen, 2005). Bu sebeple göç deneyiminde kadınların “erkeğin eklentisi” konumundan kurtarılarak tecrübelendikleri deneyimin kendine has dinamikleri içerisinde ele alınıp tekrardan incelenmeleri gerekmektedir (Şeker ve Uçan, 2016: 204).

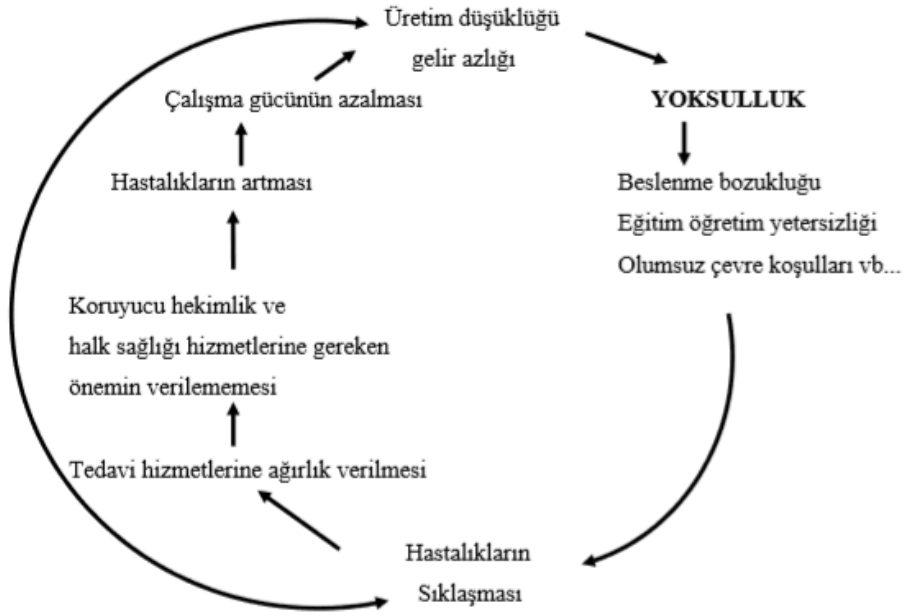
3.5. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sağlığı ve Sağlık Hizmetlerine Erişimi

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı: “Hastalık ve sakatlığın olmamasının yanı sıra, fiziksel, sosyal ve mental açıdan tam bir iyilik hali” şeklinde tanımlamaktadır (WHO, 2006: 1). Göç, insanın doğduğu bölgeyi terk edip yeni bir bölgeye gitmesi sebebiyle seri ve ani gerçekleşen bir ortam değişimi yaratarak sağlık ve sağlık değişkenlerini kötü etkileyebilmektedir (Arabacı vd., 2016: 129-132). Göç eden insanlar göç sürecinde ve sonrasında pek çok sağlık problemiyle daha fazla

karşılaşmakta, ulusal ve uluslararası danışmanlık, temel ve koruyucu sağlık hizmetleri, tanı, tedavi fırsatı ve ilaca erişim konusunda ciddi problemler yaşamaktadırlar (Çalım vd., 2012: 12).

Göç edilen bölgenin gelir düzeyi kadının sağlığını ya kötüleşme ya da iyileşme açısından etkilemektedir. Kadının gelir düzeyi daha iyi olan bir bölgeye göç etmesi kadının sahip olacağı imkanların artması ve sağlık hizmetlerinden daha fazla faydalanabilmesi anlamına gelmektedir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 59), (Nazik, 2018: 62). Buna keza kadınlar, göç ettikleri bölgelerde göç edilen yerin talebi karşılayamamasıyla işsizlik, toplumsal statü kaybı, göç eden kişilerin çarpık şehirleşmesiyle yalnızlık ve kültürlerarası çeşitlilik gibi pek çok stresörle de karşılaşmaktadır (Demir ve Arıöz, 2014: 1).

Sosyo-ekonomik ve sağlık arasında birbirlerini etkileyen sürekli bir ilişki mevcuttur. Hastalıklar bazı bireyleri gelir elde etmektен alıkoymaktadır. Bu durumda insanlar sosyo-ekonomik yönden aşağı doğru tutum göstermektedir. Ekonomik durum ve sağlık-hastalık arasındaki bu kısır döngüyü Chadwick aşağıdaki biçimde özetlemiştir.

Şekil 9: Ekonomik Durum ve Sağlık İlişkisi

Kaynak: Özen, 1994.

Şekil 9’da yoksulluk; beslenme şeklinde meydana gelen bozukluklara, hastalıkların artmasına, kişilerin kazancının birçoğunu tedaviye ayırmasına, işgücündeki azalmaya, gelir azalmasına bu da dönerek yoksulluğa sebep olmaktadır.

Yoksul bireylerin buldukları alt sosyo-ekonomik çevrelerde fazla suç oranları, coğrafi hareketlilik, evliliklerde uyumsuzluklar, boşanma gibi problemlere, bu problemlerde fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarının oluşmasına neden olabilmektedir. Yoksul insanlarda kazalar, yaralanmalar ve iş kazaları riskleri daha yüksek boyutta olmaktadır (Ergül, 2005: 99-101).

Yoksulluğun yükü genellikle kadınların omuzlarındadır. Bu da kadın sağlığına fazlaca zarar vermektedir. Yoksulluk ile yaşayan 1,2 milyar insanın %70’ini kadınlar oluşturmaktadır. Dünyada cinsiyetle ilgili bir takım yoksulluk endeksleri aşağıda verilmiştir (Ergül, 2005: 100):

- Yirmi yıl içerisinde kırk bir gelişmekte olan ülkede kırsal alanda yaşamını sürdüren yoksul kadınların sayısındaki artışın, yoksul erkeklerden %17 daha fazla olacağı belirtilmektedir.
- Dünyadaki dokuz yüz milyon okuma yazma bilmeyen arasında kadınların oranı iki kat daha fazladır.
- Demir eksikliği anemisi kadınları erkeklerden iki kat daha fazla etkilemektedir.
- Dünyada yeterli beslenmeyenlerin yarısının yaşadığı Güney Asya’da protein enerji malnütrüsyonu kadınlarda daha fazladır.
- Yoksul hamile kadınların sağlık kontrolünden faydalanma oranı %62 iken bu oran üst sosyoekonomik bölge için %87’dir.
- Her sene yarım milyon kadın, gebeliğe karşı komplikasyonlardan gereksiz yere ölmektedir.
- Aynı işte çalışan kadınlar erkeklerden %30-60 daha az ücret almaktadırlar.
- Gelişmekte olan ülkelerde kadınların küçük bir grubu gerçek anlamda ekonomik ve politik güce sahiptir.

Dünyada çoğunluğunu kadınların oluşturduğu yoksul insanların sağlık durumları hakkında yeterli verilere ulaşılamamaktadır.

Aşağıdaki veriler, göç, yoksulluk ve sağlık ilişkisine yönelik analizlerden ortaya çıkan sorunlar sıralanmıştır (Ergül, 2005: 100):

- Yoksulluk ve yoksulluk sınırında olan bireyler için hastalıklar kötü sonuçlar doğurmaktadır. Gelişmekte olan 20 ülkede 5 yaş altı ölümler eğitimsiz ve kırsal alanda daha fazla olmaktadır.
- Göç eden ve kırsal kesimde yaşamış yoksulluk ile başa çıkmaya çalışan kadınlar geleneksel tıp ve üfürükçülerin yaygın olduğu bölgelerde ekonomik ve ulaşılabilirlik gibi sebeplerle bunları seçmektedirler.
- Kontrolsüz özelleştirmeler karşısında düşük kaliteli sağlık hizmetleri artmaktadır. Yoksul kadın ve erkekler etkin olmayan tedaviler için kısıtlı yatırımlarını yeni kaynaklara yatırma riski altındadırlar.
- Dünyanın bazı bölgelerinde toplumsal roller ve kültürel kurallar zorunlu göç etmiş yoksul kadınların sağlık hizmeti araştırma yeteneklerini veya istekliliklerini baskılayabilmektedir.

Ulutaş (2009), çalışmasında çok sayıda kadının üreme ve gebelikle alakalı pek çok ciddi hastalıklar geçirdiğini, acil durumlarda dahi tıbbi imkanlara ulaşamadığını belirtmiştir. Türkiye’de ise bahsedilen bu kısıtlılıklardan ziyade, kadınların okuma yazma bilmemeleri ya da Türkçe konuşmıyor olmaları, erkek egemen rejimdeki baskıdan dolayı başta sağlık kurumları olmak üzere bütün kamu kurumlarına erişmekten alıkoymaktadır. Göç eden ve kırsal alanlarda yaşayan kadınlar sağlık kuruluşlarına gidebilmek amacıyla eşlerinden veya oğullarından yardım istemektedirler.

Kadınların, yoksulluğa itilmelerinin bir sebebi de sosyal güvenlik şemsiyesinin dışına itilmeleri, malullük, yaşlılık, işsizlik, hastalık gibi risklerde korumasız kalmalarıdır. Sosyal güvenceden yoksunluk, kadın yoksulluğunun en açık görünümlerinden birisini oluşturmaktadır. Türkiye’de kadınların emek piyasalarına katılımlarının düşüklüğü, ücretsiz aile işçiliği, enformel ekonomik faaliyetlerinin yüksek olması, büyük oranda kadını ya sosyal güvenlik çatısının dışına itmekte ya eşine ya da babasına bağımlı olarak “bu çatının altına sığınmasına” sebep olmaktadır (Ulutaş, 2009: 33).

Üretim ile üreme arasındaki ilişki, kamu ve özel alanda kentsel alanlardaki mücadelelerde kadının yer alabilmesi için yeterli olmamaktadır.

Yoksul olan kadınlar, evde yaşlı ve çocukların bakımı ve ev işleriyle uğraşmamanın yanı sıra evlerine gelir getirmek için de çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Rodriguez, 1994, Akt: Buz, 2009: 43).

Bilhassa sağlık kuruluşlarından faydalanmayla alakalı sorunlar, ekonomik sorunlar, eksik beslenme, işe giden annelerin çocuklarının bakımında yardım edecek birilerinin bulunmaması, dil sorunuyla karşılaşma, sağlık sigortasının bulunmaması ve stres de göç edenlerin sağlığını ciddi açıdan etkilemektedir (Beşer, 2012). Göç edilen bölgede dil ve ırk ayrımcılıklarının olması göç eden insanlarda kronik hastalıkların artmasına sebep olmaktadır. Yoo vd. (2009), özellikle dil ayrımcılığının, göç eden insanların sağlık durumlarını doğrudan etkilediğini belirtmektedir (Çalım vd., 2012: 13).

Meşru olarak işsiz göçmenler, sağlık problemleriyle karşılaştıklarında, yetkililerin durumu fark edeceklerinden korkup, sağlık hizmetlerinden faydalanmak istememektedirler (World Health Organization, 2006: 15). Spitzer (2006), Kanada'da yaptığı çalışmada, Somali'den göç eden kadınların, geldikleri ülkede ailenin bir araya gelmesine ilişkin stratejiler, iktisadi marjinalleşme ve yabancı belgelerin geçersizliği sebebiyle sağlık konusunda dezavantajlı durumda olduklarını göstermiştir.

Göç eden insanların ilaca dirençli tüberküloz, fazla nüfuslu ailelerin yaşamın getirdiği menenjit, uyuz, pnömoni, bronşit vb. riskleri taşıdığı da belirtilmektedir. Erişkinlerde de cinsel yolla bulaşan hastalıklarda ve Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi gibi yeni hastalıklarda çoğalma olma ihtimali yüksektir (Türk Tabipler Birliği, 2016: 13).

Adanu vd. (2009), tarafından yapılan çalışmalarında, erkeğe bağımlı veya dil bilmeyen kadınların, sağlık hizmetlerine ulaşımı önemli sorunlar oluşturduğunu savaş sebebiyle göç etmek zorunda kalan kadınların sağlık problemleri, başka kadınlara oranla daha çok ve en iyi mülteci kamplarında bile kadınların özellikle üreme sağlığıyla ilgili sorunların fazla olduğu saptanmıştır. Kadınlar ve çocuklar cinsel istismar, cinsel şiddet, cinsel yolla geçen hastalıklar konusunda riskli gruptadırlar. Kadınların, gebelikten korunma, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunma konusunda hizmet ve danışmanlığa gereksinimleri vardır (Şirin ve öte., 2012).

Göçmen kadınların, geleneksel olarak kadın statüsünün devamı olarak çocuk sahibi olmaya devam etmeleri ve bu süreçte sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları sağlık açısından riskli durumlara sebep olmaktadır (Taşçı ve öte., 2012: 253). Göç eden kadınlar çoğu zaman doğum öncesi bakım hizmetlerinden yeterince faydalanamamaktadırlar (Topçu ve öte., 2006: 39).

Göç edilen bölgeler kırsal alan olması sebebiyle doğum ve doğum sonrası yardım alacağı bir sağlık kuruluşuna ulaşımında güçlüklerle karşılaşmaktadırlar (Leindstrom ve öte., 2006: 713-715). Göçmen kadınların daha az doğum öncesi bakım almaları sebebiyle düşük, ölü doğum ve anomalili bebek doğurma riski öteki kadınlara oranla daha çoktur (Leininger ve öte., 2002). Göçmenlerin üreme sağlığıyla birlikte, tüm sağlık gereksinimlerini karşılamak kamu sağlığının öncelikli durumudur (Şirin ve öte., 2012: 64).

Göçle birlikte oluşan problemlerden biri de beslenme sorunudur. Göçmenlerin yeterli ve dengeli beslenmedikleri, mali şartlara bağlı yağ ve karbonhidrat ağırlıklı beslendikleri gözlemlenmiştir. Fiziksel etkinliklerinin azaldığı, beden kitle indekslerinin kadınlarda daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hyman, 2004: 1-5).

3.6. Göç ve Yoksulluk Bağlamında Kadının Sosyal Dışlanması

Göç eden sığınmacıların özellikle kadın sığınmacıların en büyük problemlerinden biri ayrımcılıktır. Göçmen bireyler okullarda, resmi dairelerde, hastanelerde, işyerlerinde bulunduğu mahallelerde istenilmedikleri açıkça ifade edilmektedir. Sığınmacılar iktisadi ve sosyal bir tehdit olarak algılanmaktadırlar. “Sizin yüzünüzden kiralar yükseldi, işimizi elimizden aldınız, ücretleri düşürdünüz, hastanelerde kuyruklar uzadı, hırsızlık, dilencilik arttı, siz çok gürültü yapıyorsunuz” gibi sebeplerle birçok yerde hor görülmektedirler. Bu da göç eden kadınların uyumunu güçleştirmektedir (Baş ve öte., 2017: 1685).

Yoksulluk girdabından kendilerini sıyrıp göç eden ve değişik kültürlerden gelen insanların aynı ortamda bulunması, sosyal uyum problemlerini de beraberinde getirebilmektedir. Göç ile birlikte farklı

geçmişe sahip insanlar dil, din, gelenek, kültür gibi bileşenlerle yaşamlarını birlikte sürdürmek zorunda kalmışlardır (Aksoy, 2012: 293). Göç eden kadınların çoğunluğunun maddi imkansızlıklardan, yaşadıkları korku ve kaygıdan, göç ettikleri bölgeyi iyi bilmemelerinden dolayı evlerinden çıkmamayı tercih etmektedirler (Kömürcü ve Çobanoğlu, 2011: 123). Mersin’de yapılan bir çalışmada, göç ederek gelen kadınların ailelerinde aile içi iletişim, uygun duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme ve ailenin genel işlevlerinde sorunlar yaşadığı belirlenmiştir (Türkleş ve öte., 2013). İzmir’de göç eden ve etmeyen kadınların sağlığı geliştirme davranışlarını değerlendirmek amacıyla yapılan bir çalışmada, göç eden kadınların stresle baş etme ölçek puanlarının düşük olduğu belirlenmiştir (Topçu, 2006).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada küreselleşme-göç- yoksulluk ilişkisi ele alınmış ve tüm dünyayı etkileyen bu probleme uygun gerçekçi çözüm önerisi getirilmeye çalışılmıştır. Küreselleşme, kimi ülkeleri göç alan ülke konumuna getirirken, kimi ülkeleri de göç veren ülke konumuna getirmektedir. Küreselleşme olgusu ile birlikte göçün kaçınılmaz ve engellenemez noktada olması, ülkelerin buna karşın birtakım önlemler almasını gerektirmiştir. Meşru yollar ile kısmen göç engellense de gayrimeşru yollar ile göç yani insan hareketliliği günden güne artmaktadır. Bu nedenle göçü engellemek yerine göçün yükünün bütün dünya ülkelerine eşit dağıtılması sağlanarak göç konusuna yaklaşılmalıdır.

Göç ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen göç nedenlerini düzeltecek bir öneri getirmek pek mümkün olmamıştır. İnsan hareketliliği yani göçün önlenmesi mümkün olamayacağına göre göçün yönetilmesine yönelik politikalar geliştirilerek bu sürecin iyileştirilmesi mümkün olabilir. Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık beşte biri açlık ve sefalet içinde yaşadığından dolayı yoksullaşan bireyler göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Aynı zaman diliminde dünyanın herhangi bir yerinde bolluk içinde yaşayan diğer tarafta açlık, susuzluk ve sefalet içinde yaşayanlara küreselleşmenin bir katkısı olmadığı gözlemlenmektedir.

Küreselleşme, bireyleri rahata ulaştırmayı amaç edinmediği sürece, sosyal bilimlerde bir olgu olarak devam edecektir. Küreselleşme, bir kavram olmaktan çıkarılmalı ve dünya üzerindeki problemlerin çözümüne yardımcı olmalıdır. Küreselleşmenin temelinde insan vardır ve varoluş sürecinde insanı yaşatabildiği ve bu sürecin odak noktasını insan yapabildiği takdirde başarılı olacaktır. Eğer bunu gerçekleştirilemez ise açlık, sağlık, eğitim, kötü yaşam şartları vb. problemler giderek yoksulluğu daha da arttıracaktır.

Küreselleşmeyle önemli bir problem haline gelen yoksulluğun azaltılabilmesi için, Dünya Bankasının daha geniş bir sorumluluk alması gerektiği söylenebilir. Küreselleşen dünyada göç ve buna paralel olarak yoksulluk da artarken, bu sorunları önlemenin yolunun çağın gereklerine uyarak, haberleşme ve bilgi toplumu olma yönünde ilerleyerek, insanları buna uygun şekilde donatmak gerekmektedir.

Milton Friedman, yoksulluğun azaltılmasına dair negatif gelir vergisini önermiş ve bu öneriye göre, belli gelir seviyesinin altında olan hane halklarına, devletten nakit transfer sağlanmalıdır. Bu öneriyi savunanlara göre, bu vergi türü bütün yoksulların çalışma isteklerini arttıracığı dolayısıyla piyasaya müdahale olarak görülen transfer programlarının elimine edileceği fikrine varılmaktadır. Bu vergi önerisi, düşük ücret esnekliğini de teşvik etmektedir.

Yoksulluğun önlenmesine dair bir diğer vergi önerisi de Tobin vergisidir. Bu vergiye, özel döviz işlemlerinde düşük oranlı küresel bir vergi konulması önerilmektedir. Bunun sonucunda piyasalarda spekülasyon azalacak ve devletler kendi ekonomi politikalarını oluşturarak uygulama kapasitelerini arttıracaktır. Ve en önemlisi de dünya yoksulluğuyla savaşmak için ciddi bir kaynak yaratacaklardır.

Yoksullukla mücadele politikalarında servet vergileri de arttırılarak, servet biriktirmekten daha çok üretime yönlendirilebilir. Böylece istihdam artarak yoksullukta azaltılabilir. Küreselleşmeyi tamamen reddetmek veya kabullenmek yerine, bu durumu avantaja çevirmenin yolları bulunmalıdır. Bilgi toplumuna uyum sağlanmalı ve bunun içinde yer alabilmeli ve insana yatırım yapılmalıdır. Ar-Ge çalışmalarını desteklemek ve yeni atılımları gerçekleştirebilmek gerekir. Yani toplumsal gelişme amaç edinilerek, yoksulluk problemini azaltabilmek mümkün olabilmektedir.

Ülkelerin, ekonomik büyümelerinde süreklilik arz etmesi yoksulluğun azaltılabilmesinde önemli rol oynar. Ekonomik büyüme amaç haline getirildiğinde ilk olarak gelir dağılımının düzeltilmesi gerekmektedir. Bu düzeltmede yoksul insanların yaşam standartlarını olumlu yönde etkiler.

Göç ve yoksulluktan en çok etkilenen kadınlardır. Toplumsal cinsiyet açısından bu kavram kadınların toplum içerisindeki konumu ve rolünü belirlemede ve kadınların kendilerine biçilen rollerden kurtulabilmeleri ve iş hayatında daha fazla yer alabilmeleri için eğitim büyük önem arz etmektedir. Kadın istihdamının arttırılmasına yönelik olarak da yeni yatırımların ve iş alanlarının açılması teşvik edilmelidir. Kadınların göç öncesinde ve sonrasında yaşadığı zorluklar, uygulanacak uyum politikalarıyla en aza indirilebilir. Göçü tamamıyla ortadan kaldırma

olasılığı olmadığından göç öncesi ve sonrasında oluşan sorunları dikkate alıp sosyal ve ekonomik olarak çözüm bulmak gerekir.

İş olanaklarının olmadığı yani yatırımların yapılmadığı bölgeler yoksulluğa yoksullukta göçe neden olmaktadır. Türkiye’de yoksulluğun görece fazla olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yeterli yatırımların yapılmaması yoksul ailelerin göç etmesine neden olmaktadır.

Türkiye’de yoksulluğu azaltabilmek için makroekonomik politika araçları kullanılarak bir eylem programı oluşturulması gerekmektedir. Bu programlar oluşturulurken yoksul olan bireylerinde katılımı gerçekleştirilmeli, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa çalışılmalıdır. Bu çalışmalarda yoksulluğun derinliği, tanımı, yoksul sayısı gibi araştırmalarla desteklenmelidir. Nüfus sayımlarıyla birlikte yoksulluğun boyutlarına ulaşılmalıdır. Böylece her şehre özel politikalar benimsenmelidir.

Türkiye’de çocukluk çağlarından itibaren cinsiyet eşitliğinin mikro ve makro düzeyde teşvik edilmesine yönelik politikalar, kız çocuklarının küçük yaşta başlayan ve yetişkin kadınlar olarak sosyal hayatta var olan dezavantajlı konumlarının ortadan kalkmasında önemli bir başlangıç noktası oluşturabilir. Kadın ve erkek arasında emek piyasalarındaki ücret eşitsizliğinin düşük seviyelere indirilmesi, kadınların iş ve özel hayatlarındaki uyumu sağlayacak politikaların belirlenmesi, kayıt dışı istihdamı, işgücü piyasasındaki eşitsizliği ve ayrımcılığı önlemek için mücadele edilmesi gerekir.

Kadın yoksulluğuyla ilgili daha net ve güvenilir bilgiler için bu çalışmalarda yoksul kadın bireyler de dahil edilmelidir. Genç kadın nüfusun eğitimi, sosyal güvenlik sisteminin yaygınlaştırılması, kadınların emek piyasalarına katılımlarının sürekliliği ile ilgili politikalar oluşturulması kadın yoksulluğunu gidermede başarılı olacaktır. Şehirdeki kadın yoksulluğuna dair; kadınlara mesleki eğitimler verilmeli, yatkın oldukları el işi becerileri için kurslar verilmeli, girişimci olmak isteyen kadınlara rehber olunmalı, iş arama danışmanlığı ve istihdam hizmetleri gibi arz ve talep buluşmasını kolaylaştırmaya yarayan politikalar oluşturulmalı, kadınların çalışma saatlerinde kolaylık sağlanmalı, sivil toplum kuruluşlarıyla kadınlar desteklenmelidir. Yoksulluk ve kadın yoksulluğunun çözülebilmesi için bu

politikaların hayata geçirilmesi üretim ve istihdamında artırılması gerekmektedir. Yoksulluk ile mücadelede başarılı olabilecek politikalar, hızlı ve aynı zamanda sürdürülebilir büyümeyi sağlamalıdır. İstihdam yaratan bir ekonomik yapılanma ve gelirin yeniden dağılımını mali önlemleri de kapsamalıdır. Kısacası, yoksulluktan en fazla etkilenen kadınların bu durumdan kurtulmaları ve toplumda hak ettikleri konumda olmaları gerekli ve kalıcı politikaların uygulanmasıyla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Açıkgöz, R. (2010). “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”, *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, ss.45-60.
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, C.1, S.1, ss.76-117.
- Adanu, R.M. ve Johnson, T.R. (2009). “Migration and Women’s Health”, *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, C.106, ss.179-181.
- Ak, M. (2016). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”, *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, S.54, ss.296-306.
- Aker, T. ve öte. (2002). “Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, C.3, S.2, ss. 97-103.
- Akhavan, S. ve Lundgren, I. (2011). “Midwies' Experiences of Doula Support for İmmigrant Women in Sweden- A Qualitative Study, *Midwideri*, C.28, S.1, ss.80-85.
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.20, ss. 292-303.
- Aldemir, Ş. (2003). *Küreselleşme Aşamasında Yoksulluk ve Refah Politikaları*, Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/140851.pdf> (Tez No.140851).
- Altın, C. (2014). Mevsimlik Göç ve Yoksulluk: Ankara-Polatlı Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta. [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/369039%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/369039%20(1).pdf)(Tez No.369039).

- Amin, S. (1993). *Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme*, çev. Işık Soner. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Angeles, L.C. (2009). “Rethinking the ‘Feminisation of Poverty’ Thesis, *Sex Roles*, C.61, S.1, ss.293-296.
- Apan, A. (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar”, *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, C. 11, S. 5, ss.26-33.
- Arabacı, Z., Hasgül, E. ve Serpen, A.S. (2016). “Türkiye’de Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C.16, S. 36, ss.126-144.
- Arıkan, G. (1988). “Kırsal Kesimde Kadın Olmak”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.5, S.2, ss. 1-16.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2012). “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. der. S.G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, D. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk”. https://insamer.com/tr/kuresellesme-ve-yoksulluk_57.html (Erişim:07.12.2019).
- Baden, S. ve Milward, K. (1997). “Gender, Inequality and Poverty: Trends, Linkages, Analysis and Policy Implications”, Bridge Report, *Sussex: Institute of Development Studies*, S.30.
- Bal, F. (2016). “İslam Geleneğinde Göç Yönetiminin İlk Örneği Olarak Hicret ve Muhacirin İskanı”, *Türk İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi*, der. A. Çeviker ve F. Bal, İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Balkan, N. (1997). “Azgelişmişlik ve Dış Borç Sorunu”, *İktisat Dergisi*, S. 366-367, ss. 65-69.
- Baloğlu, F. (2005). “Kentsel Yoksulluk: İstanbul’dan Küçük Bir Kesit”, *Dergi Park*, S.31, ss.231-249.
- Bartram, D., Poros, M.V., ve Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay. Ankara: Hece Yayınları.

- Baş, M. ve Molu, B., (2017). “Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişimin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.6, S.3, ss. 1680-1693.
- Başkaya, F. (1994). *Az gelişmişliğin Sürekliliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, çev. Ümit Öktem. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bayar, F. (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, S.32, ss.25-34.
- Benli, A. ve Yenihan, B. (2018). “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”, *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla*, der. G. Cerev ve B. Yenihan, Bursa: Dora Yayınevi.
- Beşer, A. (2012). “Göç, Kültür ve Sağlık İlişkisi”, *Kültürlerarası Hemşirelik*, ss.57-71.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller*. İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bozan, İ. (2014). Türkiye’de İç Göç Hareketleri ve Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi: Bir Durum Çalışması, Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/372183.pdf> (Tez No. 372183).
- Buz, S. (2009). “Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların “Görünürlüğü”, *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C.5, S.17, ss.40-50.
- Büyükçavuşoğlu, O. (2009). *Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk*, Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/229282.pdf> (Tez. No. 229282).
- Castles, S. ve Miller M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Chant, S. (2008). “The ‘Feminisation of Poverty’ of Anti-Poverty Programmes: Room for Revision?”, *Journal of Development Studies*, C.44, S.2, ss.165-197.
- Chol Yoo, H., Gee, G.C. ve Takeuchi, D. (2009). “Discrimination and Health Among Asian American Immigrants: Disentangling Racial from Language Discrimination”, *Social Science & Medicine*, C.84, S.2, ss.726-732.
- Chossudovsky, M. (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü*, çev. Neşenur Domaniç. İstanbul: Çiviyazıları Yayınları.
- Cole, K. (2002). *Globalizasyon Yansımaları*, çev. Zeki Görenel, İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Çağlar, A. (2011). *Türkiye’de Sığınmacılar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayan, S. (2008). “Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, der. N. Oktik, İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Çalım, S., Kavlak, O. ve Sevil, Ü. (2012). “Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli”, *Sağlık ve Toplum*, S.2, ss.11-19.
- Çam, F. (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları Makedonya Bulgaristan Türkiye*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Demir, G. ve Arıöz, A. (2014). “Göç Eden Kadınların Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Etkileyen Faktörler”, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.2, ss.1-8.
- Dinçoflaz, N.J. (2009). “Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları”, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duhm, D. (1996). *Kapitalizmde Korku*, çev. Sargut Çölşün. İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- Dumanlı-Kürkçü, D. (2013). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, C.3, S.2, ss.1-11.
- Ekin, N. (1999). *Küreselleşme ve Gümrük Birliği Çalışma Yaşamında Dönüşüm: Çelişkiler ve Fırsatlar*. İzmir: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Ellwood, W. (2002). *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu*, çev. Betül Dilan Genç. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ercan, F. (1996). *Gelişme Yazını Açısından Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Erdat, B. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sorunları ve Kız Çocuklarının Okutulmaması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Enstitüsü, Denizli.
- Erdoğan, S. ve Yaşar, S. (2018). “Türkiye’de Kadın İstihdamının Gelişimi: Konya- Karaman Örneği”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.20, S. 34, ss. 18-28.
- Ergül, Ş. (2005). “Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C.8, S.2. ss.95-104.
- Erman, T. (1998). “Kadınların Bakış Açısından Köyden Kente Göç ve Kentteki Yaşam”, *75 Yılda Kadın ve Erkekler*. der. A.B. Hacumirzaoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Escobar, Arturo. (1995). *Encountering Development*. New Jersey: Princeton University Press.

- Fine, C. (2011). *Delusions of Gender: How Our Minds, Society and Neurosexism Create Difference*, çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Franck, A. ve Spehar, A. (2010). “Women’s Labour Migration in the Context of Globalisation”, *Brussels: Women in Development Europe (WIDE)*.
- Fromm, E. (1996). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*, çev. Necla Arat. İstanbul: Say Yayınları.
- Gallino, L. (2012). *Küreselleşme ve Eşitsizlik*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Gezgin, S. (2005). “Küreselleşmenin Medya ve Toplum Üzerindeki Etkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.21, ss.9-11.
- Gioli, G., Maharjan, A. ve Gurung, M. (2017). “Neither Heroines Nor Victims: Women Migrant Workers and Changing Family and Community Relations in Nepal”, *UN Women Discussion Paper*, S.18.
- Gökçen, Ö.S. (2016). “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi İçinde Kadın”, *Kadın ve Demokrasi Derneği*, C.2, S.2, ss.106-119.
- Göngen, M.A. (2013). “Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.29, ss.117-134.
- Gülçubuk, B. ve Yaşan, Z. (2009). “Yoksulluk ve Göç Kıskaçında Kırsal Alanda Kadın Emeği”, *International Multidisciplinary Women’s Congress*, ss.13-16.
- Gündoğan, N. (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, <https://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyay/ocak-subat2008/Dosya.pdf>, (Erişim:29.01.2020).
- Güner, O. (2008). “Kırdan Kente Göç Bağlamında Gençlerde Oluşan Kültür ve Kimlik İkilemleri”,

www.kayaburun.com/yayinlar/Kırdan%20Kente%20Göç.doc
(Erişim:19.08.2018).

Güneş, M. (2002). “Köyden Kente Göç, Yoksulluk ve Kadın”. Yoksulluk ve İnsan Hakları- Kadınlar ve Yoksulluk, *MAZLUMDER Konferans*, Nevşehir. ss.1-15.

Güneş, F. (2012). “Göç Yoksulluk ve Sosyal Politika”, <https://iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf>,
(Erişim:19.12.2019).

Gürer, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul. file:///C:/Users/ASUS/Downloads/254075.pdf
(Tez No. 254075).

Hartmann, H. (2012). “Kadının Görünmeyen Emeği İçinde”, *Marksizm’le Feminizmin Mutsuz Evliliği*. der. G. Savran ve N. Tuna, İstanbul: Yordam Kitap.

Hondagneu-Sotelo, P. (2000). “Feminism and Migration”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, C.571, S.1, ss.107-120.

Hyman, H. (2004). “Setting the Stage: Reviewing Current Knowledge on the Health of Canadian Immigrants: What is the Evidence and Where are the gaps?”, *Canadian Journal of Public Health*, C.95, S.3, ss.4-8.

Ihlamur-Öner, S.G. (2012). “Göçün Kadınsılaşması ve Sosyal Refah Rejiminin Dönüşümü: İtalya Örneği”, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*. der. S. G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Işık, Y. (2012). “Dünya Ekonomisinde Gelişmeler, Eğilimler ve Türkiye’ye Etkileri”, https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1333961720-5.Yusuf_Isik_in_Sunumu.pdf, (Erişim:07.12.2019).

- İldam Çalım, S., Kavlak O., Sevil, Ü. (2011). “Evrensel Bir Sorun: Göçler ve Kadınların Sağlık Hizmetlerinde Yaşadıkları Dil Sorunlar”. Ulusal Kültürlerarası Hemşirelik ve Ebelik Kongresi, S.2, ss.11-19.
- İlkkaracan, P. ve İlkkaracan, İ. (1998). “1990’lar Türkiye’inde Kadın ve Göç”, *İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*, ss. 1-17.
- İnsel, A. (2001). “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S.89, ss. 62-73.
- James, S. (2010). *Cinsiyet, Irk, Sınıf, Kadınlardan Yeni Bir Perspektif*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Kara, P. ve Nazik, E. (2018). “Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, S.7, C.2, ss.58-69.
- Karpat, H.K. (2003). Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme, çev. Abdülkerim Sönmez. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Kaşka, S. (2007). “Ev İçi Hizmetlerin Küreselleşmesi ve Türkiye’deki Göçmen Kadınlar”, *Türkiye’de Yabancı İşçiler: Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Kaştan, Y. (2015). “Türkiye’de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.2, S.4.
- Kaya A. ve Erdoğan M.M. (ed). (2015). *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2019). “Kırsaldan Kente Göç ve Toplumsal Değişimde Kadının Yeri”, 2. *Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi (28-30 Kasım 2018) Disiplinler arası Kadın Çalışmaları*.
- Kıvılcım, F. (2013). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, C.5, S.1, ss.219-230.

- Konukman, A. ve Çiftçi, C. (2008). “Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, S.19, ss. 59-83.
- Kömürcü, R.Ö. ve Çobanoğlu, A. (2011). “Kadın Sığınmacılar: Uluslararası Göçün Sessiz Tanıklar”, *Onlar Bizim Hemşehrimiz Uluslararası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*, der. E. Esen ve Z. Yazıcı, Antalya: Siyasal Kitabevi.
- Köşer-Akçapar, Ş. (2012). “Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu”, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, der. S.G. Ihlamur- Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurt, A. (2014). Küreselleşme Kapsamında Göç ve Emegın Feminizasyonu (Kadinsılaşması): Trabzon Hizmet Sektöründe Yabancı Göçmen Kadın Emegi, Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/366805.pdf> (Tez No. 366805).
- Küçük, M. (2015). “Çalışma Hayatında Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C.7, S.1, ss. 1-17.
- Kümbetlioğlu, B. (2012). “Göç Çalışmalarında Nasıl Sorusu”, *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, der. S.G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Leindstrom, D.P. ve Munoz-Franco, E. (2006). “Migration and Maternal Health Services utilization in Rural Guatemala”, *Social Science & Medicine*, C.63, ss.706-721.
- Leininger, M., McFarland, M.R. (2002). *Transcultural Nursing: Concepts, Theories, Research and Practice*, Third Edition, by the McGraw- Hill Companies, USA.
- Mahler, S.J. ve Pessar, P.R. (2006). “Gender Matters: Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies”, *The International Migration Review*, C.40, S.1, ss.27-63.

- Malsumi, D., Borrel, C. ve Benaach, J. (2010). “Migration-Related Health Inequalities: Showing the Complex Interactions Between Gender, Social Class and the Place of Origin”, *Social Science&Medicine*, C.77, ss.1610-1619.
- Mandel, E. (1998). *Marksist Ekonomi Kuramına Giriş*, çev. Ali Ünlü. İstanbul: Kuram Yayınları.
- Medeiros, M. ve Costa, J. (2006). “Poverty Among Women in Latin America: Feminization or Over Representation?”, *International Poverty Centre United Nations Development Programme*, C.20, S.1, ss.1-21.
- Memiş, H. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C.1, S.1, ss.144-161.
- Mısırlı, S.M. (2019). *Göçün Kadınlaşması Bağlamında Uluslararası Göç Hareketleri: Avrupa Birliğine Etkileri ve Kadın Mültecilerin Entegrasyon Politikası*, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/572496.pdf> (Tez No.572496).
- Mies, M. (2012). *Ataerki ve Birikim: Uluslararası İş Bölümünde Kadınlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Minibaş, T. (2001). “Tarımın Yapısı ve Yeni Düzenlemelerin Etkileri”, *İktisat Dergisi*, S.412, ss.3-21.
- Nar, B. (2008). *Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri (Dilovası Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/228763.pdf> (Tez No. 228763).
- Nawyn, S.J. (2010). “Gender and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies”, *Sociology Compass*, C.4, S.9, ss.749-765.
- Oyan, O. (2001). “IMF-DB Yaklaşımı Tarımı Bitirir”, *Ekonomik Forum Dergisi*, S.5, ss. 32-35.

- Önder, İ. (2001). “Küreselleşme ve Ulusal Ekonomiler Açısından Egemenlik Sorunu”, [https://tasam.org/tr-TR/Icerik/852/kuresellesme ve ulusal ekonomiler acisindan egem-enlik sorunu](https://tasam.org/tr-TR/Icerik/852/kuresellesme-ve-ulusal-ekonomiler-acisindan-egem-enlik-sorunu) (Erişim: 1.04.2020).
- Özen, S. (1994). “Sağlık ve Sosyokültürel Yapı Değişkenleri”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Sosyoloji Dergisi*, S.5, ss.133-145.
- Özer, E.N. (2010). *Türkiye’de İnsan Ticareti Mağdurları Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/257831.pdf> (Tez No. 257831).
- Özgür, N. (2012). “Modern Türkiye’nin Zorunlu Göçmenler: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiler, İslamlar, Soydaşlar, “G” Grubu, Mülteciler, “Tekne Mültecileri””, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar, Tartışmalar*, der. S. G. İhlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkul, D. (2012). “Ulus Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*, der. S.G. İhlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztan, E. (2009). *Göç Bağlamında Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye Kökenli Amsterdamlı Kadınların Yurttaşlık Deneyimleri*, Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/241228%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/241228%20(1).pdf) (Tez No.241228).
- Özyeğin, G. (2005). *Başkalarının Kiri: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parroda, E. A. ve Flippen C.A. (2005). “Migration and Gender Among Mexican Women”, *American Sociological Review*, ss.606-632.
- Paydak, A. (2012). *Küreselleşme ile Değişen Göç Kavramı: Yasadışı Göç ve Türkiye’de Adana İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova

- Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
[file:///C:/Users/ASUS/Downloads/327715%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/327715%20(1).pdf) (Tez No. 327715).
- Peterson, J. (1987). “The Feminization of Poverty”, *Journal of Economic Issues*, C.21, S. 1, ss.329-337.
- Razum, O., Şahin-Hodoglugil, N.N., ve Polit, K. (2005). “Health, Wealth or Family Ties? Why Turkish Work Migrants Return from Germany”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C.31, ss.719-739.
- Rodenberg, B. (2004). “Gender and Poverty Reduction New Conceptual Approaches in International Development Cooperation”, *German Development Institute*, ss. 1-73.
- Rodriguez, L. (1994). “Barrio Women; Between the Urban and the Feminist Movement”, <https://www.jstor.org/stable/2633664?seq=1> (Erişim:01.01.2020).
- Sam, D. L. (2006). “Acculturation of Immigrant Children Island Women”, *Acculturation Psychology*. der. S.L. David ve W.B. Berry, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sarıdoğan, Ş. (2019). *Göç ve Eğitim İlişkisinin Sosyolojik Analizi (Mersin İlçesi Akdeniz Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
<file:///C:/Users/ASUS/Downloads/557393.pdf>, (Tez No. 557393).
- Sapançalı, F. (2001). “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S.2, ss.115-140.
- Selamoğlu, A. (2000). “Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme”, *Küreselleşmenin İnsanı Yüzü*, der. V. Bozkurt, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Spitzer, D. (2006). “The Impact of Policy on Somali Refugee Women in Canada”, *Canada’s Journal of Refugees*, C.23, S.2, ss.47-54.

- Stiglitz, J. E. (2018). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, çev. Arzu Taşçıoğlu- Deniz Vural, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Şahin, M. (2005). “Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S.25, ss.124-134.
- Şeker, D. ve Uçan G. (2016). “Göç Sürecinde Kadın”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, S.1, ss. 200-214.
- Şenses, F. (2004). “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?”, *Economic Research Center (ERC) Working Paper in Economic*, C.4, S.9, ss.1-27.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şirin, A. ve Ünsal Atan, Ş. (2012). “Üreme Sağlığı ve Kültürlerarası Yaklaşım”, *Kültürlerarası Hemşirelik*. der. Ü. Seviğ ve G. Tanrıverdi, İstanbul: Tıp Kitabevi.
- Tamur, Ö. E. (2010). Göç ve Toplumsal Cinsiyet, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/265329%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/265329%20(1).pdf) (Tez No.265329).
- Taş, Y. ve Özcan, S. (2013). “Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri”, <https://www.avekon.org/papers/609.pdf>, (Erişim: 19.12.2019).
- Taşçı-Duran, E. ve Okçay, H. (2012). “Etnik İletişim Kadın Sağlığını Nasıl Etkiliyor?”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.25, ss.251-257.
- Tekeli, İ. (2000). “Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine”, *Devlet Reformu: Yoksulluk*. der. A.H. Akder ve M. Güvenç, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tekin, U. (2007). “Avrupa’ya Göç ve Türkiye”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakülte Dergisi*, S.37, ss.43-56.

- Tekir, S. (2010). “Küresel Çıkarlar ve Küresel Politikaların Odağında Orta Doğu”, *Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri*. der. M. Ercan, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/150.pdf>, (Erişim:01.01.2020).
- Tiryaki, D. (2018). *Türkiye’de Kadın İstihdamında Karşılaşılan Sorunları Gidermeye Yönelik Politikalar*, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli. [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/510349%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/510349%20(1).pdf), (Tez No. 510349).
- Tokol, A. ve Alper, Y. (2014). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Toköz, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emegi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Topçu, S. (2006). *Göç Eden ve Göç Etmeyen Kadınların Sağlığı Geliştirme Davranışlarının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir. <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/10227/193209.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Tez No. 193209).
- Topçu, S. ve Beşer, A. (2006). “Göç ve Sağlık”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C.10, S.3, ss.37-42.
- Truong, T.D. (1996). “Gender International Migration and Social Reproduction: Implications for Theory, Policy, Research and Networking”, *Asian and Pacific Migration Journal*, C.5, S.1, ss.27-52.
- Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015). “Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, C.7, S.1, ss.56-67.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, <http://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 08.07.2019).
- Türk Tabipler Birliği (2016). “Savaş, Göç ve Sağlık”, http://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdf, (Erişim:16 Ocak 2020).

- Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi. (2019). “Dünyada Her 100 Kişiden 4’ü Göçmen”, <https://www.gocvakfi.org/tr/2019/10/22/dunyada-her-100-kisiden-4u-gocmen/>, (Erişim: 18 Aralık 2019).
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. (2020). “Şubat 2020 Açlık ve Yoksulluk Sınırı”, <http://www.turkis.org.tr/SUBAT-2020-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI-d372750>, (Erişim: 03.03.2020).
- Türkleş, S. ve öte. (2013). “Kadınlarda Ruh Sağlığını ve Aile İşlevlerini Etkileyen Etmenler”, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, C.16, S.3, ss. 154-162.
- Ulutaş, Ç.Ü. (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, *Çalışma ve Toplum*. ss. 25-40.
- UN. (1997). “Trade and Development Report”, https://unctad.org/en/docs/tdr1997_en.pdf, (Erişim: 2 Nisan 2020).
- UNDP. (2009). “Migration and Gender Empowerment: Recent Trends and Emerging Issues”, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2009_04.pdf, (Erişim: 19 Ocak 2020).
- UNDP, (2016). “Human Development Report 2016”, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, (Erişim: 01.01.2020).
- UNICEF, (2016). “Türkiye’de Suriyeli Çocuklar”, <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>, (Erişim: 18.03.2019).
- UNODC. (2018). “Global Report on Trafficking in Personst”, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf, (Erişim: 20 Ocak 2020).
- UNODC. (2019). “UNODC on trafficking in persons and smuggling of migrants”, <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/index.html?ref=menuaside>, (Erişim: 19 Ocak 2020).

- Unutulmaz, K.O. (2012). “Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu”- Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*, der. S.G. İhlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzun, A.M. (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.4, S.2, ss.155-173.
- Uzun, M. (2018). Küreselleşme Sürecinde Göç Olgusu: Göçün Stratejik Yönetimi ve Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
[file:///C:/Users/ASUS/Downloads/539437%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/539437%20(1).pdf), (Tez No. 539437).
- Uzun, H. (2018). “Yoksulluğun Toplumsal Yansımaları”, Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla. der. G. Cerev ve B. Yenihan, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Ünlütürk- Ulutaş, Ç. ve Kalfa A. (2009). “Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri”, *Fe Dergisi*, S.2, ss.13-28.
- Wallance, R.A. ve Wolf, A. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramlar Klasik Geleneğin Genişletilmesi*, çev. Leyla Elburuz ve Mehmet Rami Ayaz. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Wallerstein, I. (2000). *Kapitalizmin İdeolojik Gerilimleri: Irkçılık ve Cinsiyetçilik Karşısında Evrenselcilik*, çev. Nazlı Ökten. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2002). *Ütopistik*. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Word Bank. (2018). “World Bank Gender and Development Group”, <http://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/gender>, (Erişim:21.03.2019).
- World Health Organization (2006). “International Migration, Health and Human Rights”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_unhchr_en_web.pdf (Erişim:21.03.2019).

Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.8, S.3, ss. 55-74.

Yaylagülü, S. (2018). *Küreselleşme Sürecinin Çalışma Yaşamı Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas. <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/504189.pdf>, (Tez No. 504189).

Yeldan, E. (2009). “Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde?”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.1, ss. 11-28.

Yılmaz, A. (2019). “Göç ve Kadın: “Göçün Feminizasyonu ve Kadın Göçmenlerin Durumu” ” *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 1, ss.383-400.

Yılmaz- Elmas, F. (2015). “Avrupa’da Göç İkilemi: Değerler ve Çıkarlar”, *Analist Dergisi*, S. 56, ss.20-34.

<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, (Erişim:07.12.2019).

<https://www.worldbank.org/>, (Erişim: 07.12.2019).

<https://data.oecd.org/healthstat/infant-mortality-rates.htm>,

(Erişim:07.12.2019)

<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>, (Erişim:07.12.2019).

<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (Erişim:07.12.2019).

<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>,(Erişim:07.12.2019).

<https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm>,

(Erişim:07.12.2019).

<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, (Erişim:07.12.2019).

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN>,

(Erişim:07.12.2019).

https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ldcr2019_en.pdf,(Eriřim:
01.12.2019).

